ACADEMIA ROMÂNĂ

PRETENDENȚI DOMNESCI

IN SECOLUL AL XVI-lea

DE

N. IORGA

Membru corespondent al Academiei Române.

ESTRAS DIN

ANALELE ACADEMIEI ROMANE

Seria II. — Tom. XIX.

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

BUCUREȘCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL

Furnisor al Curții Regale

16, STRADA DOMNEI 16.

1898

Prețul 1

www.dacoromanica.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ

PRETENDENȚI DOMNESCI

IN SECOLUL AL XVI-lea

DE

N. IORGA

Membru corespondent al Academiei Române.

ESTRAS DIN

ANALELE ACADEMIEI ROMANE

Seria II. — Tom. XIX.

MEMORIILE SECTIUNII ISTORICE

BUCUREȘCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE, CAROL GÖBL

Furnisor al Curții Regale

16, STRADA DÓMNEI 16

1898

www.dacoromanica.ro

PRETENDENȚI DOMNESCI IN SECOLUL AL XVI-lea

DE

N. IORGA

Membru corespondent al Academiei Române.

Ședința de la 2 Maiŭ 1897.

Ómeniĭ de carĭ e vorba aicĭ n'aŭ fost nicĭ eroĭ, nicĭ binefăcĕtorĭ aĭ omenirĭĭ. Biete figurĭ modeste, eĭ se recomandă atențiuniĭ și compătimiriĭ prin nenorocirea, lipsa lor de succes. Îĭ găsim de la un capĕt al Europeĭ la altul: unul móre la Stockholm, altul împrumută, pentru a trăĭ, la Segovia, un al treilea înebunesce la Moscva. Pentru fórte puținiĭ, paradisul domnieĭ s'a deschis, și pentru fórte scurtă vreme. De ceĭ maĭ mulți nu scim unde și-aŭ sfîrșit ḑilele.

Descurcarea chiar a acestor misterióse personagiĭ nu e tot-deauna ușóră, și confundarea lor cresce nesiguranța domnitóre în amănuntele istorieĭ nóstre. Ast-fel Papiu înclină a crede că «Ștefan, fiul luĭ Alexandru», ar fi acelașĭ ca și Ștefan Bogdan (1), că Wolfgang ar fi concurentul luĭ Bogdan Sasul la Constantinopole, despre care vorbesce Walter (2), că Ionașcu, ḑis Bogdan, al luĭ Ureche, se póte identificà cu acest din urmă aventurier. (3) Șincai vedeà în Petru Alexandrovicĭ, numit une-orĭ Cazacul, pe Ștefan Lăpușnénu din 1589—90. (4) Chiar în ultimele prelucrărĭ ale istorieĭ Românilor, confusiunĭ de acéstă natură sunt încă destule.

(1) *Tesaur*, I, p. 72.
(2) *Ibid.*
(3) *Ibid.*, p. 69.
(4) Ediția unea II, la anul 1592, II, p. 390.

www.dacoromanica.ro

Întâiŭ: sunt aceste interesante figurĭ nisce şarlatanĭ? Aşà se consideră de obiceiŭ aventurierii noştri, fără multă dreptate, cred. Există felurĭ maĭ dibace de a înşelà pe ómenĭ, şi meseria erà periculósă. Li se dedeaŭ ajutóre fórte puţin strălucite şi, când vre-unul se presintà a doua óră, erà invitat politicos să-şĭ curme visitele. Îĭ vedem însă maĭ pe toţĭ cerênd să fie duşĭ la Constantinopole şi, cu tóte că numirea Domnilor ajunsese un fel de joc de bursă pentru capitaliştiĭ de tóte némurile ce furnicaŭ în Constantinopole, ómenĭ săracĭ ca dînşiĭ trebuiaŭ să aibă un alt sprijin pentru pretenţiunile lor.

Vedem pe uniĭ, carĭ duc până la bĕtrâneţe viéţa acésta de cerşetorie şi umilire; şi o asemenea stăruinţă se póte explicà greŭ din partea unor ómenĭ, carĭ se dedeaŭ drept ceea ce nu eraŭ. Când tipurĭ de acéstă din urmă specie vor apăré, urmărirea domnieĭ ţine un moment numaĭ şi pretendentul improvisat se întórce, după ce şi-a cercat norocul, la ocupaţiunile luĭ anterióre. Ast-fel, acel «secretar» veneţian Locadello, care, înteţit de o Evreică şi de nisce şarlatanĭ din Constantinopole, cere Moldova în 1622, ca fiind «Ioan-Iacob-Voevod», fiul răposatuluĭ «Aron-Voevod», cu tóte că tatăl sĕŭ trăià încă şi erà bine cunoscut. (1)

Trebue ţinut în sémă apoĭ faptul că teribila concurenţă între competitoriĭ la domnie, ceĭ maĭ mulţĭ în adevĕr fiĭ naturalĭ de Domnĭ, şi interesele private ale ambasadorilor dedeaŭ nascere uşor celor maĭ insultătóre svonurĭ. Nu e sigur, de pildă, că Aron ar fi fost Evreŭ: cronicele ar fi spus cevà în acéstă privinţă. Numele de Abraham chiar, cu care-l gratifică Papa, nu erà neobicĭnuit în Moldova, şi întîlnim la sfîrşitul secoluluĭ al XVI-lea un Postelnic cu acest nume. (2) Despre Petru-Şchiopul, a căruia origine domnéscă erà necontestabilă, de pe tată şi de pe mamă, spuneà ambasadorul german la Constantinopole, Pezzen, că ar fi fiul unuĭ «negustor de găinĭ din Cairo»; acelaşĭ presintă pe Cercel ca pe fiul unuĭ Evreŭ din Salonic (3); Heidenstein, secretarul Regeluĭ Polonieĭ, face din Aron, protegiatul luĭ Sigismund Báthory, un fost rândaş la grajdurĭ (4), iar o cronică ardelénă crede că

(1) Hurmuzaki, IV², p. 392 şi urm. V. p 393: «Scrive esso Locadello a suo padre».— Un alt Locadello, de loc din Bergamo, Bartolomeiŭ, făceà negoţ în Orient prin 1629-43. V. *ibidem*, p. 431, 441, 445, 447, 449-50, 492, 495, 500-1, 525.

(2) La 22 August 1595 (Hurmuzaki, III, p. 485) şi la 27 (*Suplement* II¹, p. 345).

(3) *Vatra*, II, p. 296, col. 1; Hurmuzaki, III, p. 130-1.

(4) Heidenstein, *Rerum polonicarum ab excessu Sig. Augusti libri XII*, Frankfurt-pe-Main 1672, p. 317, col. 2: «incerti generis homo, ex agasone in locum eum provectus fuerat.»

www.dacoromanica.ro

Răsvan a fost întâiŭ curier *(cursor)* al luĭ Cercel (1); după Poloni, în fine, Ioan-Vodă ar fi servit, în 1561, la Ioan Fierlei, voevod de Lublin și mareșal al Poloniei. (2) Până și Sultanul Murad a fost bănuit că e fiŭ de Evreŭ. (3)

Înainte de a îndeplini sarcina de identificare a pretendenților din vécul al XVI-lea, înainte de a le descrie viéța rătăcitóre, o explicare este de nevoe. De ce în vécul al XVI-lea, cu deosebire în a doua jumătate a luĭ, acéstă fecunditate a aventurierilor politicĭ, rîvnind la tronul țĕrilor nóstre?

Una din cause e veche, datézĕ de la organisarea Principatelor române. Aicĭ, ca în multe alte țĕrĭ europene, există un amestec de drept succesoral și de electivitate. Domniĭ trebuiaŭ să aibă sânge domnesc în vinele lor, atâta numaĭ. Din posteritatea Voevoților, țéra eră liberă să alégă pe orĭ și cine. Maĭ târdiŭ, când acest drept s'a redus la o *închinare* de formă din partea țĕriĭ, cel ce s'a putut impune a fost Domn. Acésta, chiar dacă sângele domnesc nu-l aveà.

Viéța pe care o duceaŭ Domniĭ celor două țĕrĭ aveà însă un caracter fórte puțin cumpĕtat din punctul de vedere al relațiunilor sexuale. Ceĭ doĭ micĭ despoțĭ se deprinsese a-și vedé capriciile ușor împlinite. Dacă Forgach, care caută să exagereze nota barbară a țĕrilor române cu orĭ-ce ocasiune, greșesce, de sigur, când spune că Domnul «trăesce, după placul sĕŭ, cu fetele boerilor» (4), și acest scriitor, și Reichersdorfer, și Verancsics spun, în terminĭ aprópe identicĭ (5), că fiiĭ legitimĭ și fiiĭ naturalĭ succed de o potrivă. Aceștĭ din urmă eraŭ, firesce, nenumĕrațĭ: Regiĭ Ungarieĭ aveaŭ tot-deauna, dintre dînșiĭ maĭ ales, un stoc de pretendenți la dispositiune; în Rodos, în Cipru, în Alep, în Alexandria, în capitala Imperiuluĭ otoman chiar, nesfîrșițĭ beĭ și beĭzadele așteptaŭ ocasiunea favorabilă pentru a eșì la ivélă

(1) *Chron. Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, I, p. 121. Iar Turciĭ îl declară «renegat turc», Hurmuzaki, IV², p. 212.

(2) Lasicki, în Papiu, III, p. 256. Cf. Nic. Costin, în Kogălniceanu, ed. II, I, p. 455. După Hurmuzaki, II, p. 652 (raport al luĭ H. Rueber, 22 Decembre 1572, care reproduce spusele luĭ Bogdan Lăpușnénu), eră «ein beschnittener Armenier.» Și Petru-Șchiopul se arată ca circumcis, de rapórte de ambasadă!

(3) Szamosközy (ed. *Mon. Hung. Hist.)*, I, p. 184-5.

(4) «Est autem in consuetudine gentis, ut princeps libere coëat cum filiabus nobilium», Forgach, ed. Acad. ung., p. 220.

(5) V. Forgach, *ibidem*, p. 518; Verancsics, în Papiu, III, p. 179; Reichersdorf, *ibidem*, pag. 139.

www.dacoromanica.ro

cu pretenţiunile lor, îmbogăţind pe demnitarii turcĭ la desele mezaturĭ pentru domnie. (1)

Când însă fiĭ naturalĭ aŭ o situaţiune egală cu a celor-lalţĭ în cât privesce moştenirea tronuluĭ, controlul legitimităţiĭ pretenţiunilor e fórte greŭ. În vechia Norvegie, unde obiceiul erà acelaşĭ, se întrebuinţà marele mijloc de dovadă al evuluĭ mediu, încercarea prin foc: după legea Sfîntuluĭ Olaf, mama pretendentuluĭ trebuià să-şĭ întăréscă afirmaţiunea, luând un fer ars în mână, «aşà că orĭ-ce om din Norvegia puteà să-şĭ cerce norocul.» (2) In ţĕrile nóstre, se adoptase obiceiul bulgăresc al semnelor speciale întipărite pe corpul copiluluĭ îndată după nascere. (3) Prin aceste semne, fiul pelaruluĭ Mysen Tysen Hannes din Braşov a descoperit că în vinele sale curge sângele luĭ Ştefancel-Mare (4); mulţămită aceloraşĭ semne, Ştefan-Surdul descoperì, dintre ceĭ doĭ fraţĭ aĭ sĕĭ, ce i se presintară, la suirea pe tronul Muntenieĭ, care erà adevĕratul Lazăr. (5)

Turcii adoptaŭ însă, pentru a satisface formele, un mijloc maĭ expeditiv, care se întrebuinţà şi pentru probarea legitimităţiĭ la persónele private din ţĕrile nóstre, anume jurătoriĭ (6); ast-fel, prin jurătorĭ verifică Vizirul în 1577 pretenţiunile basarabescĭ ale empiriculuĭ Italian din Rodos, doctorul Rosso. (7) Şi, fiind-că erà uşor a găsì asemenea sprijine între nemulţămiţĭ şi pribegĭ, numĕrul candidaţilor, autenticĭ saŭ ba, devenì enorm. «Dacă o mie dintre eĭ ar fi ridicaţĭ în aceeaşĭ ḑi pe tron şi tot atuncĭ ar fi ucişĭ, imediat altă mie li-ar urmà fără preget, socotind că aŭ fost fericiţĭ dacă aŭ stat măcar odată în scaunul părintesc. Atâta ambiţiune are şi un popor barbar!» (8)

(1) Gerlach, *Tagbuch einer in der Türkey 6-jährigen Röm. Kayserl. Gesandtschaft*, 1674, in-folio, p. 353, col. 2; Hurmuzaki, *Supl.* I¹, p. 94.

(2) Dahlmann, *Geschichte von Dännemark*, II, Hamburg 1841, p. 355.

(3) «Stygma quoddam ignito imprimitur ferro», Reichersdorfer, *loc. cit.*, p. 139. Autorul a fost de două orĭ sol la Rareş; *ibid.*, p. 122. Asupra compuneriĭ cărţiĭ sale, v. şi *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, red. v. J. Wolff, Sibiiŭ 1883, p. 61-7; *Archiv des Vereins*, XV, p. 612 şi urm.; *Archiv für österr. Geschichtsquellen*, t. XXI, p. 223—93. «Quae, cum filios pepererint, nota quadam, veluti signo, inurunt». Forgach, p. 220. Pentru semne la Bulgarĭ, v. Zonaras, *Chron.*, ed. Basel 1557, III, p. 193; despre Alusianus, în Stritter, *Memoriae populorum*, Petersburg 1774, II, p. 653, nota, saŭ Papiu, III, p. 144.

(4) *Chr. F.-Lup.-Olt.*, I, p. 71 (vestigia quaedam in corpore).

(5) *Ibid.*, p. 88—9.

(6) V. casul luĭ Dispot în Hasdeu, *Cuvente den betraní*, I, p. 164—5. Pentru jurătorĭ, Xenopol, *Ist. Rom.*, IV, p. 127 şi urm.

(7) *Mem. Ac. Rom.*, Seria II, XVIII, p. 22—23.

(8) Verancsics, *loc. cit.*, p. 181.

www.dacoromanica.ro

Pentru a scăpà de acești concurenți, posesorii momentani ai scaunelor domnesci din Moldova și Muntenia întrebuințaŭ omorul, chiar de frate (1), otrava, stăruințele la Turcĭ pentru exilarea cât mai departe a inimiculuĭ, cererea ca acesta să le fie predat. (2) Când îl aveaŭ în mână, uciderea nu erà numaĭ decât necesară. Românii de atunci, ca și Grecii luĭ Homer, voiaŭ să aibă înainte de tóte în fruntea lor un *om întreg*. Se căutà «față frumósă, înălțimea și frumusețea corpuluĭ.» (3) Un schilod erà înlăturat în profitul unuĭ candidat mai chipeș, fie și cu drepturĭ mai puține. Scrupulositatea fiind mare în acéstă privință,—se cunosc numaĭ doĭ Domnĭ «însemnați» în secolul al XVI-lea, Bogdan *Orbul* și Petru *Șchiopul*, carĭ își trag porecla din defectele fisice ce aveaŭ, — o slutire, ca tăiarea nasuluĭ, făceà adesea pe cel maĭ neastâmpĕrat să-și găséscă odihna. (4) Nu se tăià nasul întreg; alt-fel doctorul care a «boțit» nasul lui Nicolae Milescu n'ar fi putut isbutì să facă a dispăré orĭ-ce urmă a operațiuniĭ suferite (5); se extirpà numaĭ părețele despărțitor al nărilor, «ca unuĭ cal leșesc». Baniĭ însă făceaŭ pe Turcĭ să nu ție tot-deauna sémă de acéstă pată fisică a concurentuluĭ: Alexandru-cel-Rĕŭ a fost ast-fel însemnat la nas și a domnit totuși. (6) Nicĭ așà nu se puteà decĭ desființà cu totul sĕmînța pretendenților.

În epoca din istoria nóstră anterióră secoluluĭ al XVI-lea, pretendenții nu atrag atențiunea prin viéța lor vagabondă. Cine-và nu póte căpětà tronul afară de hotare decât la Turcĭ, saŭ la cele douĕ popóre creștine cu pretențiunĭ de suzeranitate asupra nóstră: Ungurii și Polonii. Puținĭ decĭ dintre fiiĭ naturalĭ aĭ Domnilor, dintre aventurierii carĭ își atribuesc acéstă calitate, pot să-și găséscă sprijin.

În vécul al XVI-lea însă, douĕ lucrurĭ capitale se petrec în situa-

(1) Același, *ibid.*, p. 160.

(2) Doĭ frați «din némul Domnilor muntenĭ» furà ast-fel trimiși luĭ Mihnea în 1588 (Hurmuzaki, IV², p. 137, No. LXXVI).

(3) Gratiani, ed. Legrand, Paris 1889, p. 173.

(4) Szamosközy, III, p. 200: casul luĭ Constantin, rival al luĭ Michaiŭ-Vitézul și *slutit* de acesta în Alba-Iulia: «Castratio autem nasi fit ex infima eius parte, frustillo vix apparente desecto. Id solet fieri Vaivodarum genere natis.... Hoc.... ita protinus animos submittunt.., ut vix unquam amplius ad eum magistratum aspirare ausint»; Bethlen, VI, p. 19 și urm.: casul luĭ Ștefan, fiul luĭ Cercel, pretendent contra luĭ Radu Șerban în 1604. Cf. Xenopol, II, p. 503, nota 5, și Orichovius (Orzechowski), *Annales Poloniae*, ed. Danzig 1643, p. 128.

(5) Neculcea, în Kogălniceanu, ed. II, II, p 190. Ștefăniță Lupu se lecuise și el de însemnarea la nas ce suferise din ordinul luĭ Gheorghe Ștefan. *Ibid.*, p. 187.

(6) V. maĭ departe.

www.dacoromanica.ro

țiunea politică a țĕrilor orientale, lucrurĭ carĭ cresc în chip neasemĕnat maĭ mare șansele unuĭ om dibaciŭ, carĭ permit la mult maĭ mulțĭ candidațĭ să-șĭ facă pretențiunile cunoscute. Întâiŭ, așezarea Caseĭ de Habsburg pe tronul Ungarieĭ. După lupta de la Mohács, în care se sfîrșì vechiul regat unguresc unitar (29 August 1526), în locul mortuluĭ Rege Ludovic II, două adunărĭ aleg doĭ Regĭ deosebițĭ. Ioan Zápolya se suie ast-fel pe tron la 10 Novembre, iar Ferdinand de Austria, fratele luĭ Carol Quintul și soț al Principeseĭ Ana, fiica Regeluĭ Ludovic, la 16 Decembre următor. Mórtea luĭ Zápolya nu contenì luptele pentru corónă, ceea ce aduse, în 1541, expediționea Sultanuluĭ Soliman și crearea uneĭ a treia Ungariĭ, Ungaria turcă, pașalîcul din Buda. Rivalitatea pretendenților creștinĭ dură până ce, în ajunul morțiĭ sale, Ioan-Sigismund, fiul Regeluĭ Ioan, încheiă cu Maximilian de Austria pacea din 16 August 1570; un tractat germano-turc o precedase în 1568. Aceste două acte consacră, pentru un véc aprópe, divisiunea tri-partită a Ungarieĭ.

Strînsa legătură dintre acéstă țĕră și Imperiŭ pune pe concurențiĭ la scaunul țĕrilor române în atingere cu acesta, decĭ cu întréga lume germană. Principiĭ din Casa de Habsburg, în timpul lupteĭ de cinci-ₒecĭ de anĭ aprópe cu dinastia Zápolya, înțeleg apoĭ folosul diversiunilor, contra acesteia și a Porțiĭ, dinspre țĕrile de la Dunăre. Pretendențiĭ, chiar dacă nu sunt ajutațĭ pentru moment, din rațiunĭ politice, sunt primițĭ totușĭ bine de familia imperială, păstrațĭ cu îngrijire pentru timpul când aparițiunea lor ar fi de nevoe. Așà se explică reușita tentativelor luĭ Despot, maĭ ales.

Faptul însă că aceeașĭ familie domnià în Imperiŭ și în Spania și aveà la dispositiune Italia puneà în primejdie existența celor-lalte state continentale. Maĭ direct amenințată, prin blocarea hotarelor sale de țĕrĭ habsburgice, Francia se pune în fruntea resistenței. Regele Francisc I, care personifică maĭ bine acéstă luptă contra tendințelor de stăpânire universală ale Caseĭ de Austria, se pune în înțelegere și cu inimiciĭ acesteia din Orient. El sprijină pe Zápolya, trimete la dînsul în 1527 un ambasador special, Antoniŭ Rincon (1), și încheiă cu Regele ungur un tractat de alianță, la 28 Octobre al anuluĭ următor. (2)

(1) Fessler-Klein, *Gesch. von Ungarn*, III, Leipzig 1874, p. 415. Erà un Spaniol, decĭ numele de Rinçon, pe care i-l dă cartea luĭ St.-Priest: *Mémoires de l'ambassade de France en Turquie*, Paris, Leroux, 1877, p. 31, e greșit.

(2) V. Charrière, *Négociations de la France dans le Levant* (în *Collection des documents inédits)*, I, p. 162-9; *Das Bündnis Johann Zápolya's mit K. Franz I. von*

www.dacoromanica.ro

Prin acest tractat, Ducele Henric de Anjou, fiul mai mare al Regeluĭ, erà adoptat de Zápolya. Aceluiașĭ plan de îmbrățișare a statelor habsburgice de către domeniĭ politice cu suveranĭ francesĭ se datorește alegerea luĭ Henric de Valois, fratele luĭ Carol IX, ca Rege al Poloniеĭ, în 1573.

În acelașĭ timp, relațiunĭ eraŭ legate între Francisc I și statul cu care nimenĭ nu îndrăsnise încă în Europa să intre în legăturĭ diplomatice, Turcia. În 1534, un cavaler de Rodos, Jean de la Forest, plécă în misiune secretă la Sultanul, care maĭ fusese visitat, din partea Regeluĭ, de către Rincon în 1531 și, înainte de dînsul, de Ungurul Ioan Frangipani. (1) Seria misionarilor politicĭ și apoĭ a ambasadorilor francesĭ la Constantinopole e de la acéstă dată neîntreruptă.

Încă din vécul al XV-lea, Veneția, făcênd pace cu Sultanul, îșĭ trimesese iarășĭ bailiĭ la Constantinopole. (2) Imperiul erà represintat în capitala statuluĭ turcesc cu începere de la 1544, când un Portughes, Damian de Goes *(Goess)* (3), fusese trimes de Împĕratul Carol V. Primul ambasador engles, Harebone, sosì la 1578, aducênd Padișahuluĭ, din partea Regineĭ Elisabeta, un césornic prețios, treĭ lumînărĭ de argint suflate cu aur și nouĕ cânĭ englesescĭ. Succesorul luĭ Harebone (1588), Eduard Burton, jucă un mare rol de mediator în afacerile Ardéluluĭ (4); în 1591, Pórta adunà material, în provinciile sale, pentru 300 de corăbiĭ cerute de Elisabeta, cu banii eĭ, contra luĭ Filip II. (5) În sfîrșit, Florența (din 1574) (6), Genova (din 1563) (7) avură agenți la Pórtă; relațiunĭ diplomatice se stabilirĕ, în 1577, până și cu «Padișahul Spanieĭ». (8) Apoĭ, în anul Hegireĭ 1021, se înfățișară, după Naima, chiar și solĭ cu presente de la «valiul Olandeĭ, o țĕră vecină cu Oceanul, la Nordul Francieĭ». (9)

Frankreich, von Karl Schuller, în *Archiv des Vereins für siebenb. Landeskunde*, II, p. 320-8; *Ferdinand des Ersten Bemühungen um die Krone von Ungarn*, von dr. Stanislaus Smolka, în *Archiv für öst. Gesch.* LVII, p. 1 și urm.

(1) St.-Priest, p. 29—33.

(2) Romanin, *Storia documentata di Venezia*, IV, p. 383 și urm.

(3) Gerlach, p. 24, col. 2.

(4) Hammer, IV, ed. din 1835, p. 40, 157, 160, 277.

(5) *Chron. F.-Lupino-Oltardinum*, I, p. 87.

(6) Hammer, *v. c.*, p. 39, 154, 159.

(7) Inedite.

(8) Hammer, *v. c.*, p. 39-40, 113; Zinkeisen, *Gesch. des osm. Reiches*, III, Gotha 1855, p. 497 și urm. Pentru cele-lalte Puteri, v. *ibid.*, p. 397 și urm.

(9) Naima, *Annals of the turkish empire*, tr. Fraser, Londra 1832, I, p. 411.

www.dacoromanica.ro

Prin acéstă intrare a Turcieĭ în lumea politică europénă, pretendenţiĭ la domnie câştigară mijlóce nouĕ de stăruinţe. Puterile apusene priviaŭ cu compătimire pe rătăcitórele personagiĭ carĭ se presintaŭ tot-deauna ca principĭ detronaţĭ saŭ despoiaţĭ de posiţiunea la care aveaŭ drept ca «moştenitorĭ legitimĭ» aĭ scaunelor domnescĭ române. Spiritul de clasă făceà pe suveranĭ să dea ordine pentru stăruinţe ambasadorilor lor din Constantinopole: Henric III s'a purtat ast-fel cu Cercel; Henric IV cu acesta şi Ioan Bogdan; Ştefan Bogdan fu sprijinit energic şi cu statornicie de representantul luĭ Iacob I pe lângă Pórtă. De multe orĭ, din ambiţiune saŭ, maĭ ales, din lăcomie de banĭ, ambasadoriĭ luaŭ de la sine apĕrarea vre-unuĭ pretendent; nu scim dacă d'Aramon aveà ordine regale pentru a cere Turcilor restabilirea luĭ Pĕtraşcu-cel-Bun (1), dar Burton a stăruit din propria sa iniţiativă, fără instrucţiunĭ, pentru aducerea pe tronul Munteniei a Banuluĭ Michaiŭ. (2) În 1616, ambasadorul frances ar fi primit 50 000 de galbenĭ pentru a vorbì în favórea luĭ Alexandruţ Movilă. (3) Întâiul ambasador al Olandeĭ stătù douĕ-ḑecĭ şi şépte de anĭ în Constantinopole şi făcù avere cu stăruinţele pentru numirea Domnilor şi patriarchilor. (4)

Sunt interesante, pentru a dovedì că Domniĭ noştri înţelesese de timpuriŭ importanţa relaţiunilor statornicite între Turcia şi Apusul europén, cele cuprinse într'un chrisov al luĭ Lăpuşnénu, cu data de 24 Martie 1565. Alexandru-Vodă aveà óre-carĭ cunoscinţe de politică generală: în 1554, el rĕspundeà solilor ardelenĭ, mustrându-ĭ: «Nu vedeţĭ că Regiĭ Francieĭ, Angliei, Polonieĭ sunt fórte puternicĭ, tot aşà şi ţéra Moldoveĭ şi cea Muntenéscă, şi totuşĭ daŭ cu toţiĭ bir Împĕratuluĭ şi sunt gata să facă orĭ-ce la porunca luĭ?» (5) În documentul citat maĭ sus, Domnul Moldoveĭ recunósce ca fiĭ legitimĭ aĭ sĕĭ pe: Bogdan, Ştefan, Ionaşcu, Ilie, Petru şi Constantin. Sultanul, ḑice el, va alege după mórtea luĭ «pe acela care se va găsì maĭ vrednic să slujéscă Prea Sănineĭ Sale Porţi». «Iar dacă acel fiŭ al meŭ nu va găsì primire la Pórtă şi se va duce la popóre străine şi-şĭ va plecà fruntea cu rugăminţĭ la Înălţimea Sa Împĕrătéscă a Austrieĭ saŭ la Măria Sa Regele Polonieĭ saŭ la Regele Francieĭ, la Regele Angliei saŭ la Do-

(1) Hurmuzaki, *Supl.* I[1], p. 59, No. CIX.
(2) Bethlen, IV, p. 274-8, după manuscriptele luĭ Petru Grigorovicĭ Arménul.
(3) Iorga, *Acte şi Fragmente*, I, p. 191.
(4) Aloisiu Contarini către Doge (8 Maiŭ 1638), Hurmuzaki, IV[2], p. 497.
(5) Szilagyi, *Mon. Comitialia Transylvaniae*, I, p. 512 (şi Hurmuzaki, II[5], p. 180)

www.dacoromanica.ro

gele Veneției, ce vor fi pe vremea aceea și vor domni peste țările lor», Principii Europei sunt rugați să-i sprijinéscă pe lângă Pórtă, pentru a puté să capete scaunul domnesc. (1)

Acel care recomendà obicĭnuit pe pretendenți suveranilor catolicĭ din Apus erà Papa. După ivirea reformei și statornicirea doctrinei nouĕ într'o parte din statele supuse autorității religióse romane, o serie de prelați capabilĭ, inteligenți, cuprinși de focul proselitismului, se suie pe scaunul apostolic. Pentru a compensà perderile de teritorii suferite în Occident, Papii din vécul al XVI-lea viséză anexarea de provincii schismatice în Rĕsărit. Lupta dintre Casa de Austria și Turcĭ, luptă cu înfățișare de cruciată împotriva necredincioșilor, cresce autoritatea generală a Papei, dar, în special, amestecul sĕŭ în afacerile țĕrilor orientale. În 1571, Împĕratul cugetà să reunéscă în contra Sultanului pe Regele Poloniei, pe ceĭ doĭ Domnĭ românĭ și, póte, pe Țar. (2) Douĕ decenii maĭ târdiŭ (1594), Papa aruncă pe Sigismund Báthory asupra Turcilor, trimeținând, anume pentru a-l decide, pe vĕrul Principelui, Andreiŭ, atuncĭ cardinal-episcop de Ermeland, decĭ prelat polones. (3) Alexandru Comuleo fu însărcinat, în același an, cu o misiune în tot Orientul creștin, care trebuià să formeze o ligă în potriva Sultanului. (4) Nunții papalĭ: Speziano, episcop de Cremona, la Praga, episcopii de San-Severo, Malaspina și Caserta, în Polonia, monsignor di Cervia, apoĭ tot Malaspina, în Ardél, își daŭ silințele cele maĭ marĭ pentru a adunà într'o ligă creștină state rivale, ca Imperiul, Principatul Transilvaniei și Polonia.

(1) Documentul, care, deși curios, nu pare să fie plăsmuit de vre-un pretendent, e datat din Iași; ni l'a păstrat o traducere (?) latină aflătóre în Archiviul imperial din Viena. Hurmuzaki, II, p. 532. Ordinea fiilor Domnului e cea întîmplătóre, însă, afară de Ilie singur, toți ceĭ-laltĭ fiĭ sunt menționați și în diferite acte ale luĭ Alexandru. Ast-fel, unul, din 20 Aprilie 1555 (7063), citézĕ pe Ioan și Bogdan (Wickenhauser, *Gesch. der Klöster Homor, S. Onufri, Horodnik und Petrauz*, Cernăuți 1881, p. 102-3), altul, din 5 Aprilie 1558, pe: Bogdan, Petru și Ioan (același, *Woronetz-Putna*, 1888, Probe, p. 108-109), altele, din 1 și 16 ale aceleiași luni, pe aceiași treĭ (*Uricarul*, XVIII, p. 155, 200). Venelin a publicat un document al luĭ Alexandru, cu data de 11 Aprilie 1559, în care găsim pe: Ionașco, Bogdan, Michail și Petru (p. 171-3). Documentele luĭ Bogdan citézĕ pe Petru, Constantin și Michail (*Uricarul*, X, p. 136-9, 163-4; XIII, p. 89; XVIII, p. 169 și urm, 177 etc.). Veți și maĭ departe, în acest volum, și Melchisedek, *Chron. Romanului*, I, Bucurescĭ 1874, p. 200. Aicĭ (p. 202), Melchisedek suggeréză cu dreptate urmărirea acestor Lăpușneni între pretendenții citați de Ureche.

(2) Raport venețian din Constantinopole (28 Martie 1571), în Hurmuzaki, VIII, p. 164.

(3) Bethlen, III, p. 175. Cf. p. 288 (trimeterea luĭ Laurențiu Paleologul).

(4) Hurmuzaki, III, *passim;* Bethlen, III, p. 175; *Chron. F.-L.-Olt.*, p. 106.

www.dacoromanica.ro

Miliția devotată a Sfîntuluĭ Scaun, principalul sĕŭ instrument de propagandă, Iesuiții, apar în Ardél, chemați de Ștefan Báthory, încă înainte de anul 1578, când succesorul luĭ Ștefan, Christofor, le încredințéză crescerea fiuluĭ sĕŭ Sigismund, născut totuși dintr'o mamă calvină. (1) În 1579, dieta din Turda le întărește acest privilegiŭ de educatorĭ. (2) Goniți de nemulțumirea generală a țĕrĭĭ și, cu tótă opunerea elevuluĭ lor, de dieta din Mediaș (Decembre 1588), eĭ revin în 1595 la Cluj, Monostur și Alba-Iulia, unde-și aveaŭ institutele de educațiune. (3)

Din Ardél și Polonia, unde un colegiŭ de Iesuiți e fundat la Polock, în 1578, sprijiniți de Bartolomeŭ Brutti, favoritul luĭ Petru-Șchiopul, misionarĭĭ vin în Moldova pe la 1588—89, risipindu-se prin orașele săsescĭ și ungurescĭ din Carpați. Mancinelli, Warszewiecki visitară pe Domn: erà vorba să se facă și un colegiŭ. Mitropolitul Gheorghe Movilă, dintr'o familie cu rădĕcinĭ în Polonia, recunoscuse autoritatea papală și cedase asupra luĭ «filioque» încă din 1588. (4) Până și în clerul constantinopolitan, cu tóte silințele analóge ale reformaților, carĭ împrăștie broșurĭ de propagandă printre Grecĭ, Mitrofan, viitorul patriarch, sărută, se dice, piciorul Papeĭ, ca mitropolit de Cesarea, și slujì leturghia înainte-ĭ, dându-se drept representant al bisericiĭ orientale. (5)

Nu toți pretendenții însă alegeaŭ calea intervențiuniĭ diplomatice. Mulți dintre eĭ preferiaŭ să se impună Turcilor, carĭ, rezemați pe putere, o respectaŭ pretutindenea. Întâiŭ cucerirea țĕrĭĭ și apoĭ o recunóscere, fórte posibilă, — Despot erà un exemplu, — din partea Porțiĭ. Se întîmplă că, tocmaĭ în acéstă epocă, douĕ minunate unelte de năvălire se presintă doritorilor, în grupările militare ale Haiducilor și Cazacilor.

Necontenitele incursiunĭ pe graniță ale Turcilor și Imperialilor din

(1) *Chr. F.-L.-Olt.*, p. 70, 81, nota 192; Szamosközy, I, p. 199—201; Teutsch, *Gesch. der siebenbürger Sachsen*, II, ed. II, 1874, p. 30 și urm.

(2) Teutsch, *l. c.*; *Mag. Történelmi Tár*, 1893, p. 119.

(3) *Ibid.*; Bethlen, III, p. 550; Teutsch, *l. c.*; *Tört. Tár*, 1889, p. 37.

(4) *Vatra*, I, p. 758, col. 2; Engel, *Gesch. der Kosaken*, p. 76.

(5) Gerlach, p. 459, col. 2; Crusius, *Turcograecia*, Basel 1584, p. 289—90. — Pentru uniunea uneĭ părți din Cazacĭ cu Biserica romană (1590), v. Engel, *Gesch. der Kosaken*, p. 92. Nouĕ episcopĭ iscălesc actul de uniune din Brzesc (12 Iunie 1595), p. 98 și urm. La 23 Decembre 1595, decisiunile primite și întărite de Rege sunt presentate Papeĭ prin doĭ delegați (p. 100). Cu tóte protestările exarchuluĭ Nichifor și ale partiduluĭ ortodox, al doilea Sinod din Brzesc întăresce decisiunile celuĭ dintâiŭ în chip solemn, la 6 Septembre 1596 (p. 104—5).

www.dacoromanica.ro

Ungaria făcuse cu neputință prin acele părți de loc viéța unei popurațiuni așezate și muncitóre. Ómenii de țéră, sărăciți de prădăciuni, își lăsau ogórele arse și luau în mâni pușca hoțului. Așà se formă în al XVI-lea véc o glótă nesfîrșită, compusă din tóte naționalitățile ce se întîlnesc pe malurile panonice ale Dunării: Unguri, Sêrbi, Români, și, eventual, alte naționalități. În timp de pace trăiau din vînțarea robilor, pe cari la nevoe îi luau din propriile lor familii; ori-ce prilej îi găsià însă gata de luptă: aveau, spune un istoric ungur, numai fața de ómeni; cele mai rafinate cruțimi erau țilnica lor distracțiune; operau călări și pedestri. Purtau obicinuit calpacul unguresc cu cele două pene de cocor, o haină scurtă, paloșul și pușca așezată oblic pe spinare. «Ai noștri», țice Szamosközy, «îi numesc haiduci și martaloți; Tătarii: Cazaci.» (1)

Tot Cazaci se numià și cea-laltă asociațiune de pradă, așezată la hotarele Poloniei despre Tătari și Moscoviți, la Nipru, în «țéra de granită», sau *Ucraina*. Necontenitele năvăliri ale Tătarilor din Crimea, mai ales după ce ei distrug sau absorb pe rivalii lor de același nume, trăitori la Volga, Nogaii (1510), crează și pe malurile Niprului o poporațiune prădalnică analógă cu Haiducii unguri. Locuitorii din Braclav, Caniev, Cercassi și părțile vecine își fixéză cuibul în nepătrunsele ostróve ale Niprului, de unde atacă pe Tătar în genul acestuia, și de multe ori în țéra lui chiar. Condemnați la mórte sau la pedepse grele, țărani fugiți de greutățile șerbiei, aventurieri din tóte țările și de tóte némurile, soldați rămași fără plată (2) și fără ocupațiune în urma unui răsboiu îngróșă necontenit numĕrul acestor ómeni îndrăsneți și energici. De la locul așezării lor (3), acești «desperați» se numiau Nizovi sau Zaporojeni, «de la praguri»; Tătarii le dedeau însă numele mongolic de Cazac, vagabond, om fără căpĕtâiu, nume care a învins. (4) La începutul secolului al XVI-lea, ei sunt organisați în regimente de către Ostafei Daschievici, care primise ca rĕsplată pentru serviciile sale starostia de Cercassi și Caniev († 1537). Răsboiul dându-le singur pânea

(1) Cf. Szamosközy, I, p. 195; Bethlen, V, p. 95—7; *Csömöri Zay Ferencz* (1505—70) irta Thallóczi Lajos, Budapesta 1885, p. 25; J. Thúry, *Török történetírók*, I, Budapesta 1893, p. 57, nota 1; Hurmuzaki, II^5, p, 741-2.

(2) Ca în 1582, cu trupele ce servise contra Rușilor și de cari dieta nu se ocupase. V. Engel, *Gesch. der Kosaken*, p. 85—6. De acolo am luat tot ceea ce însemn aici asupra Cazacilor.

(3) *Ibid.*, p. 81.

(4) Așà că, după Gorecki (Papiu, III, p. 221), și Polonii («a nostris») îi numesc ast-fel.

www.dacoromanica.ro

de tóte ḑilele, «tinerimea zaporojană», cum se numiaŭ pe sine, sprijinesce pe toţĭ aventurierĭĭ carĭ aŭ nevoe de ómenĭ; merge sub stégurile luĭ Albert Laski, luĭ Despot, familieĭ Potcóvă. Un hatman al Cazacilor rîvnì însăşĭ coróna domnéscă a luĭ Ştefan-cel-Mare: Dimitrie Vişnievţchi, care fu dat de Tomşa Turcilor şi perì «în cârlige» (1) la Constantinopole. Plângerile Turcilor împotriva lor fură nenumĕrate: Regele Ştefan Báthory şi cancelarul Ioan Zamoyski încercară, în ultimul sfert al secoluluĭ al XVI-lea, să-ĭ facă o forţă militară utilă regatuluĭ, dar orînduită şi disciplinată. Constituţiunea din 1576 fixă numĕrul Cazacilor înmatriculaţĭ la 6.000 şi le dădù o organisare, cu un hatman, o soldă anuală de un galben şi o blană pentru fie-care, un loc de reşedinţă a guvernuluĭ *(starşina)*. Cea de la 1590 ĭĭ puse sub comanda hatmanuluĭ coróneĭ, oprì crescerea numĕruluĭ lor prin elemente anarchice, le promise, în schimbul liniştеĭ ce vor observà în timp de pace, o soldă anuală. Decapitările de hatmanĭ, atacurile cu forţă regulată nu isbutirĕ însă să le schimbe firea. Eĭ rĕmaseră soldaţiĭ sălbatecĭ aĭ tuturor causelor; prigonirile administrative şi religióse (Nizoviĭ eraŭ ortodoxĭ) (2) isbutirĕ numaĭ să le înstrăineze inimile de patria lor, Polonia. Pe uscat, eĭ mergeaŭ pedestri cu *tabăra*, de care, când se închideaŭ într'însa, se frângeà asaltul călărimiĭ uşóre a Tătarilor; pe mare, *şeicele* lor coboraŭ Niprul, prădaŭ cóstele europene şi asiatice ale Mărĭĭ Negre, ca odată ale Goţilor. Ómenĭ voinicĭ, purtaŭ calpac şi-şĭ lăsaŭ pĕrul ca o códă pe spate. Răsboiul erà elementul lor; îl făceaŭ pentru pradă, dar de multe orĭ fără interes, pentru-că erà răsboiŭ. «Când ĭĭ întrebĭ», spune un Polon din a doua jumătate a véculuĭ al XVI-lea, «pe aceştĭ Cazacĭ, de ce se expun primejdieĭ cu atâta uşurinţă, eĭ obicĭnuesc a rĕspunde: chiar de n'ar fi alt folos, tot încă ne ajunge să ne mângâiem tinereţele cu o petrecere ca acésta.» (3)

Potrivirea atâtor împrejurărĭ politice favorabile: — legarea Orientuluĭ musulman şi anexelor sale creştine de Apus, stabilirea de relaţiunĭ între papalitatea dorită de proseliţĭ şi schismaticiĭ din Rĕsărit, suirea Caseĭ domnitóre în Imperiŭ pe tronul Sfîntuluĭ Ştefan, aflarea la dispositiune a celor douĕ minunate mijlóce de năvălire, Haiduciĭ şi Cazaciĭ, explică numĕrul mare al aventurierilor cu pretenţiunĭ asupra tronurilor românescĭ ce se manifestă în acéstă epocă. Într'un mediŭ atât de favorabil, specia trebuià neapĕrat să se desvolte. Ea maĭ erà favorisată

(1) Ureche, în Kogălniceanu, ed. II, I, p. 217.
(2) V. p. 202, nota 5.
(3) *Columna luĭ Traian*, 1879, No. 50.

www.dacoromanica.ro

și de cosmopolitisarea vieței europene, de tot mai marea desvoltare a gustului de călătorii, de strîngerea relațiunilor între popóre. Străinul era mai bine primit decât înainte, fiind-că sosirea lui nu mai păreà cevà cu totul neobicĭnuit. Prietenos era văḑut orĭ-ce om care-și dedeà, cu drept saŭ fără, un titlu ilustru. Călătoriaŭ ast-fel gratis mari alchimiștĭ, cu suite de căte 26 de persóne (1), descendenți de familiĭ imperiale, ca Lusignan Paleologul, care căpătă de la Venețiani locul de căpitan al cetății Peschiera (2), șarlatani, ca acel Pavel Scalich, pretins Scaliger și marchis al Veronei, pe care baronul Ungnad îl numià «fiul sĕŭ» și om genial («aines wunderlichen sinnreichen ingenii»), care aveà documente de la Papa, de la Universitatea din Bologna și ale căruia contracte eraŭ iscălite de Ducele de Württenberg și alți mari seniorĭ germani. (3)

Ordinea ce voiŭ urmà în expunerea vieței aventurierilor domnescĭ va fi aceea a descendenței pe care și-o atribuiaŭ, cu o dreptate pe care nu tot-deauna o putem fixà pe deplin.

I. Pretendenți neidentificabilĭ. — Danciu Țepeluș.

Un raport al ambasadorului venețian în Imperiŭ, G. Contarini, pomenesce, la 9 Septembre 1521, de un «Duce *Iani* din Moldova, gonit, acum sunt câți-và anĭ, de fratele sĕŭ». La acéstă dată, exilatul arată lui Contarini că a servit fără folos pe Împĕratul Maximilian I, ca și pe Carol-Quintul, dar că ar dorì să trécă, pentru practica militară, în serviciul vre-unuĭ Principe amic, precum ar fi, de pildă, Dogele. Ambasadorul îĭ recomandă să se adreseze și aiurea. Contarini părăsì peste puține ḑile Bruxela și enigmaticul Iani dispare. (4)

În 1558, Regina Isabela a Ungarieĭ, indignată de omorul pribegilor de către Mircea Ciobanul, trimete la Pórtă, cu un credincios al eĭ, pe «*Vlad Voevod*». Pornit în Februarie, pretendentul, deși sprijinit de Ardeleni și de ambasadorul Franciei, țéră aliată atunci cu Regina, nu isbutesce. În Iulie, Mircea obține, prin banĭ, de sigur, exilul lui Vlad

(1) *Kerns Tagbuch*, în Westenrieder, *Beiträge zur vaterländischen Historie*, I, München 1788, p. 154.

(2) Arch. de Stat din Veneția, *Senato Terra*, reg. 67, f° 17 V°-18 (decisiune din 18 Novembre 1595).

(3) V. asupră-i, *Archiv für öst. Gesch.*, XX, p. 215 și urm. și restul bibliografiei, citat acolo.

(4) Hurmuzaki, VIII, p. 49.

www.dacoromanica.ro

şi al boerului Radu Socol, care plecase la Constantinopole prin Maiŭ; în drumul spre Rodos, ambiĭ sunt înnecaţi. (1)

În acelaşĭ timp, tabăra germană aveà şi ea un pretendent la dispositiune. Battista Castaldo, generalul suprem al luĭ Ferdinand I, întreţineà în satul «Zecoly» din comitatul Thurócz pe un Aron-Voevod al Moldoveĭ. D-l Hasdeu a descoperit în Museul din Pesta chitanţe de ale luĭ din 1557—1562; la 1569, pensiunea erà primită de vĕduva luĭ Aron, Ana. (2)

În Februarie 1508, Radu-cel-Mare, Domnul Muntenieĭ, erà bolnav de mórte. (3) La 28 ale luneĭ el trăià încă, însă viéţa-ĭ maĭ ţinù puţine ḑile numaĭ. (4) La 6 Aprilie încă, Regele Ungarieĭ, Vladislav II, care dorià să statornicéscă un Domn noŭ înainte de probabila sosire a Turcilor cu pretendentul lor, scrie ambasadoruluĭ sĕŭ în Muntenia, Emeric Czobor de Szent-Mihaly, că cetele Sultanuluĭ aŭ trecut Dunărea, dar că boeriĭ voesc, în locul mortuluĭ Radu, pe «un óre-care fiŭ al Voevoduluĭ Ţepeluş». Ambasadorul erà invitat să întăréscă ţéra în acéstă idee; trupe ungurescĭ şi moldovene trebuiaŭ să aducă, fără întârḑiere, pe protegiatul Regeluĭ. (5)

(1) *Ibid.*, *Supl.* I[1], p. 12—3. Cf. Fessler, III, p. 577—8.

(2) *Traian*, I, No. 6; Engel, *Gesch. der Moldau*, p. 194. Aron n'a domnit; d-l Picot, care susţine contrariul, a înţeles greşit un raport care privesce pe pretendentul muntén Radu Iliaş; acesta într'adevĕr sprijinit pentru luarea scaunuluĭ de Castaldo (Picot, *Chr. d'Urechi*, p. 308—9, nota şi Hurmuzaki, II, p. 302 şi urm.).

(3) Engel, *Gesch. der Walachei*, p. 191—2; Hurmuzaki, II[2], p. 572-3.

(4) I. Bogdan, *Vlad Ţepeş*, Bucurescĭ 1896, p. 70, nota 1; *Viéţa şi traiul luĭ Nifon...* de Gavriil Protul, ed. Erbiceanu, Bucurescĭ 1888, p. 59.

(5) Engel, *loc. cit.*, p. 192; Hurmuzaki, *loc. cit.* «Fiul luĭ Ţepeluş» nu póte fi al luĭ Ţepeş (?), decĭ Mihnea (v. maĭ departe) şi din următórele cause: Ţepeş nu e numit nicĭ odată până târḑiŭ decât Dracul (Drăculea) (Bogdan, *loc. cit.*, p. 60-1); există, doĭ anĭ maĭ târḑiŭ, în Ardél un «fiŭ al luĭ Ţepeluş», anume Danciul, şi nu avem nicĭ o raţiune de a nu primì identificarea; în sfîrşit, ceea ce decide întrebarea, Domnul *pus de Turcĭ*, înainte de sosirea plănuită a Ungurilor cu «fiul luĭ Ţepeluş», erà, după o scrisóre a Regeluĭ Vladislav către Sigismund de Polonia (*Acta Tomiciana*, I, p. 256; Hurmuzaki, II[2], p. 574-5): «quidam filius condam Dracule voievode, Mihne vocatus.» După o scrisóre cu sciri veneţiene, *Turcii* pun pe Mihnea, fiul unuĭ «Dracole», aşeḑat pe tron şi apoĭ gonit de Turcĭ în Ardél (*ibid.*, VIII, p. 41—2). Aceste scrisorĭ hotăresc şi asupra genealogieĭ luĭ Mihnea, care ar maĭ puté fi privit ca fiul luĭ Vlad Călugărul (Xenopol, II, p. 470; *Dracul* se ḑice luĭ Vlad Dracul şi luĭ Vlad Ţepeş; de ce nu şi Călugăruluĭ (fiul luĭ Vlad Dracul), observă d-l Ghibănescu, *Arch. soc. sc. şi lit.*, VIII, p. 390; cf. VII, p. 111-147?) dar nu ca al luĭ Dracea Armaşul (Gavril Protul, ed. cit., p. 59). Cf. Bogdan, *loc. cit.*, p. 51-6, 69-74, 134; Ghibănescu, *loc. cit.*, p. 378-9. Vĕḑênd în Vlad Călugărul un pretins Vlad Ţepeş *redivivus*, s'ar explicà multe lucrurĭ.

www.dacoromanica.ro

Ţepeluş e, precum se scie (1), Basarab-cel-Tînĕr, tatăl luĭ Neagoe,—saŭ, pentru a-ĭ da numele de Domnie, Basarab III,—al luĭ Preda, regent sub Teodosie (2) şi al unuĭ al treilea personagiŭ, cu numele de Danciu. Acest Danciu se refugiase, când anume nu scim, în Ardél şi trăià în suita Voevoduluĭ acesteĭ provinciĭ, viitorul Rege Ioan Zápolya. În scrisórea către Czobor, Vladislav cereà ca pretendentul să fie trimis la Buda, de unde erà să se organiseze expediţiunea.

La 5 Iunie însă, sprijinitul Turcilor, Mihnea, fiul luĭ Ţepeş (?), erà solid aşezat în scaun şi oferià pace vecinilor, cărora le datorià recunoscinţă din vremea când fusese adăpostit de dînşiĭ. (3) El făceà propunerĭ maĭ avantagióse pentru Rege decât tóte tractatele încheiate cu predecesoriĭ sĕĭ, «numaĭ să nu fie gonit». Totuşĭ Vladislav erà încă decis, în Iulie, să nu tolereze pe noul Domn, cel puţin «în condiţiunile actuale» fără garanţiĭ nouĕ. (4)

Dar, în 1509, ameninţările luĭ Mihnea, care-şĭ schimbase politica (5), avură succes, aşà în cât causa luĭ Danciu fu părăsită: Domnul cel noŭ e cuprins în tractatul ungaro-polon din acelaşĭ an; el trebuià să fie apĕrat la nevoe contra Turcilor. (6)

Danciu se fixă, după cât se pare, la Sibiiŭ, dar nu-şĭ părăsì visurile de domnie. Erà considerat ca un om periculos, căcĭ, la retragerea în Ardél a luĭ Mihnea, gonit de Turcii nemulţumiţĭ cu creatura lor, fugarul avù prudenţa să céră, pe lângă salv-conductul regal, pe lângă garanţia nobililor şi cleruluĭ ardelén, un angagiament anume din partea luĭ Danciu, că-l va lăsà în pace. (7) Acésta nu-ĭ folosì mult: profitând de lipsa momentană a tînĕruluĭ Mircea, fiul Domnuluĭ, Danciu, unit cu Sêrbul Dimitrie Iacşich, ruda unuĭ om important, întrebuinţat în negociaţiunĭ diplomatice şi favorisat odată de Radu-cel-Mare (8), şi cu un boer muntén, pregătesc asasinarea luĭ Mihnea. Lângă biserica catolică din Sibiiŭ saŭ, după alt isvor, în piaţa oraşuluĭ, conspiratoriĭ străpung cu furie pe acela care luase coróna luĭ Danciu Basarab. Mórtea luĭ Mihnea,

(1) V. Xenopol, II, p. 423-4, care nu deosebesce pe ceĭ doĭ Basarabĭ contemporanĭ cu Ştefan-cel-Mare.

(2) Hurmuzaki, VIII, p. 51; *Const. Căpitanul*, in *Magasinul istoric*, I, p. 158. Cf. însă *Revista Română*, t. I, p. 728-30.

(3) Bogdan, *loc. cit.*, p. 71-2; cf. p. 134.

(4) *Acta Tomiciana*, I, p. 25-9; Hurmuzaki, *loc. cit.*, p. 574-5; cf. p. 575-6, 577-80.

(5) Bogdan, *loc. cit*, p. 71-2

(6) Hurmuzaki, II², p. 601.

(7) Engel, *loc. cit.*, I, p. 195-6; Hurmuzaki, *loc. cit.*, p. 610-11.

(8) În 1504, Radu-cel-Mare căsătoresce, cu pompă mare, pe Pârvu, nepotul sĕŭ de soră şi fiul Mareluĭ-Logofĕt Stoican *(Stayko*; cf. Gavriil Protul, p. 63) cu fiica luĭ

www.dacoromanica.ro

popular printre Sibieni, fu îndată rĕsbunată, tot așà de sângeros: Mircea, cu orășenii, calcă locuințele ucigașilor și-i omóră. Trupurile luĭ Mihnea, Danciu și Iacșich așteptaŭ în aceeași ḑi înmormîntarea. (1)

Rĕsbunătorul tatăluĭ sĕŭ, tînĕrul Voevod Mircea, comandase în Muntenia trupele domnescĭ, se refugiase înaintea luĭ Neagoe, care luptà pentru Vlăduț, și întovărășise pe Mihnea în exilul sĕŭ. (2) După scenele sângeróse de la 12 Martie 1510, vĕduva Domnuluĭ ucis, anume Voica, împreună cu acest Mircea, sunt luațĭ sub protecțiunea Regeluĭ (15 Maiŭ) (3): omorul luĭ Danciu și Iacșich fusese considerat de autoritățĭ ca o vĕrsare de sânge legiuită. (4) Voica stătù un timp la Sibiiŭ, unde Mihnea fu îngropat în biserica Dominicanilor; la 9 August 1511, ea părăsise de curînd acest oraș pentru a venì la Brașov. (5) Mircea, care încercase o năvălire în Muntenia contra luĭ Vlăduț (6), fu reclamat de acesta, care se împăcase cu Ungurii și fusese recunoscut de dînșiĭ. Un ordin al Regeluĭ Vladislav aduse strămutarea luĭ din Brașov la Buda, prin Făgăraș. Banul Severinuluĭ, Varnava de Bela, împlinì acéstă misiune, cu tótă împotrivirea pretendentuluĭ (Ianuarie 1511). Cumnatul luĭ Mircea, Dragomir, care luase în căsătorie pe o fată a luĭ Mihnea, după mórtea acestuia, trecù în Muntenia. Mircea însuși isbutesce a fugì din Buda, în Iulie 1512, și se îndréptă, prin Ciceŭ, spre Moldova; la 19 ale luneĭ, Regele ordonă aspru oprirea și închiderea fugaruluĭ. (7) Acesta scăpă însă, după cât se pare, în Turcia și ambasadorul venețian din Imperiŭ afirmă, la 10 Novembre 1521, că pentru dînsul, pentru «Mircea-Voevod, fiul rĕposatuluĭ Mihnea, cel gonit de Neagoe», a făcut Mehemet-Beg, Românul turcit, expediționea sa în Muntenia; ambasadorul credeà chiar că «vitézul» Mircea a fost pus pe

«condam Demetri Iaksit», al căruĭ fiŭ erà Dimitrie Iacșich din 1510. Copie de scrisóre a luĭ Radu către Brașovenĭ, pentru a-ĭ poftì la nuntă, Joĭ înainte de Sf. Ilie, (18 Iulie), în Bibl. Acad. Rom.

(1) Cf. Engel și Hurmuzaki, *loc. cit.* și Șincaĭ, ed. II, II, p. 195-200; copiĭ de documente ardelene, în Bibl. Acad. Rom.

(2) Gavriil Protul, p. 69.

(3) Engel, *loc. cit.*, I, p. 194—5; Hurmuzaki, *loc. cit.*, p. 609.

(4) Engel, p. 195—6; Hurmuzaki, *loc. cit.*, p. 610—11.

(5) În 1519 încă socotelile Brașovuluĭ citézà pe «voevodésa luĭ Mihnea» (Hurmuzaki, II[3], p. 303).

(6) Gavriil Protul, p. 72; cf. Xenopol, II, p. 475. — Acesta un copil, murì, tăiat de Neagoe, la Bucurescĭ, în ḑiua de 23 Ianuarie 1512, abià de 16 anĭ, după o domnie de un an și nouĕ lunĭ (Gr. Musceleanu, *Monumentele strămbunilor*, partea I, Bucurescĭ 1873, p. 51). Dintre inscripțiunile de la Dĕlu, Musceleanu nu dă pe a luĭ Radu-cel-Mare, îngropat, după Gavriil Protul, tot aicĭ (v. ed. cit., p. 58—9).

(7) Copiĭ de documente ardelene, la Bibl. Acad. Rom.

www.dacoromanica.ro

scaun de Turcĭ și că domnesce. (1) De la acéstă dată, nu maĭ cunóscem nimic despre dînsul, căcĭ e sigur că Mircea Ciobanul erà fiul luĭ Raducel-Mare; tóte documentele luĭ constată acésta. (2)

La 7 Decembre 1521, Ștefan Báthory, Vice-Voevod al Ardéluluĭ, recomandă însă Brașovenilor pe «acest Dan Voevod, care se ḑice a fi fiŭ de Domn muntén». (3) În Ṭéra-Românéscă, anarchia erà desăvîrșită pe vremea celor «șése Domnĭ, dintre carĭ unora nu li se scie nicĭ numele». Orășeniĭ trebuiaŭ «să-l utiliseze și să-l păstreze până la timpul cuvenit». (4) Pretendentul cunoscut nouĕ prin acest singur document erà póte fiul tînĕruluĭ Dan, tăiat de Vlad Ṭepeș. (5)

II. Bădica-Voevod.

Acest personagiŭ curios numit a fost unul dintre pretendențiĭ carĭ îșĭ disputară coróna Muntenieĭ după mórtea luĭ Neagoe-Basarab (15 Septembre 1521). (6) Succesorul acestuia, copilul Teodosie, sub tutela Dómneĭ-vĕduve Despina, nu fu recunoscut de boerĭ, carĭ proclamară pe un anume Vlad, ce se numià înainte de suirea sa pe tron Dragomir Călugărul și erà póte fiul luĭ Vlăduṭ († 1512). (7) În aceeașĭ

(1) Hurmuzaki, VIII, p. 51.

(2) *Mem. Acad. Rom.*, seria 2-a, XVIII, p. 2, nota 3.

(3) «Hunc Daan waywodam, qui nominavit se filium wayvodae Transalpini fore».

(4) «Utendum et usque tempus oportunum illic se preservaturum.» Inedit, la Bibl. Acad. Rom.

(5) Bogdan, *loc. cit.*, p. 13.

(6) *Biserica episcopală a mănăstiriĭ Curṭiĭ de Argeș*, Bucurescĭ 1886, p. 42. Cf. Ureche, p. 187; Bogdan, *Vechile cronicĭ*, p. 201 (Macarie vorbesce de șése pretendenṭĭ, adecă: Vlad, Vladislav, Vladislav din Brașov, Radu, Bădica și Domnul ucis în 1522). Chipul luĭ Teodosie se află la Snagov, Odobescu, *Scrierĭ*, 1887, II, p. 414.

(7) Așà ni se pare numaĭ că se pot împăcà menṭiunea socotelilor din Brașov, care vorbesc de Vlad încă din 1521 (și în Hurmuzaki, II[3], p. 387, 388) și scrisórea din Engel (și în Hurmuzaki, *loc. cit.*, p. 375; cf. o alta pe pag. 374), care vorbesce de rĕscóla luĭ Dragomir. Aș sacrificà bucuros pe Radu Călugărul al cronicelor muntene, așà de târḑiĭ și de confuse, personagiŭ necunoscut de alte isvóre (v. și Bogdan, *loc. cit.*). Socotelile Brașovuluĭ ar fi deosebit pe ceĭ doĭ Radu, pribegĭ în aceeașĭ ṭéră («novus» de la p. 455. an. 1523, n'are, de sigur, sens deosebitor). Apoĭ, unicul Radu din socotelĭ stă tot-deauna alăturea de Despina, pe a căreia fată, Ruxandra, o luă Radu de la Afumaṭĭ (cf. Tocilescu, *Ist. Rom.*, planșa XV, și Hurmuzaki, *loc. cit.*, p. 524-5). Pentru descendența lui Vlad, v. *ibid.*, VIII, p. 51. Radu erà însurat în 1523 cu altă nevastă, care se află la Brașov în Aprilie. Pe Ruxandra o luă de soṭie la 21 Ianuarie 1526 (inedit la Bibl. Acad. Rom.), în Sibiiŭ.

www.dacoromanica.ro

vreme, Turcii, comandaţi de un Basarab turcit, Mehemet-Beg, trec Dunărea, cu chip de a sprijini pe moştenitorul legitim. Vlad e omorît şi Turcul domnesce în Muntenia alăturea cu Teodosie şi Dómna, ce se aflaŭ în puterea sa. Un conflict se iscă însă între dînşii, aşà în cât Despina întâiŭ, apoi ginerele ei de maĭ târziŭ, Radu, proclamat de Domn în împrejurărĭ necunoscute sigur, trecură munţiĭ în Aprilie 1522. Teodosie fu expediat de ruda sa Mehemet la Constantinopole şi murì acolo înainte de 1526. (1) Ajutat de Voevodul Ardéluluĭ, Ioan Zápolya, Radu, ḑis de la Afumaţi, trece pe la Preşmĕr în Muntenia, în luna luĭ Iunie 1522, la sfîrşit. Bătut însă, el se întorsese iarăşĭ în Ţéra-Bârseĭ, la 15 August, şi începe îndată a se gătì de răsboiŭ. În Octobre, e restabilit a doua óră de Zápolya, care trece munţiĭ în persónă, Joĭ înainte de S. Coloman (9 Octobre), şi se întórce la 13 Novembre, prin pasul Branuluĭ, cu prinşĭ. Un «Domn» fusese tăiat; un altul erà póte încă în închisóre la Braşov. (2) Mehemet-Beg, care organisase ţéra ca o provincie turcéscă, trecuse înapoĭ Dunărea. Dar, la 18 Februarie 1523, găsim pe Radu, gonit, aflându-se la Mediaş cu Despina. Întors o clipă a treia óră, el face pace cu Turcii, carĭ îl înlocuesc însă cu un anume Vladislav. La 25 Iunie, fugarul adună pe locuitoriĭ Bârseĭ, pentru a se sfătuì asupra celor de făcut. Însă, cu tótă plecarea Turcilor din ţéră, Vladislav îşĭ păstréză scaunul.

Pe când Radu pribegià pe la Sibiiŭ, un alt Vladislav şi *Bădica* trimet solĭ în Muntenia (20 Octobre 1523). Acesta din urmă, odată Comis şi unul din rĕsbunătoriĭ morţiĭ regentuluĭ Preda, vĕrul sĕŭ primar (3), ocupă un moment o parte din ţéră, dă diplome şi confirmă privilegiĭ Bârsanilor, carĭ îl adăpostiseră. O menţiune din socotelile Braşovuluĭ vorbesce de un boer trimes de «Bădica, Voevodul Munteniei». (4) Totuşĭ Vladislav se menţine, dând un document încă la 24 Iulie 1524, şi Radu face o nouă expediţiune cu succes. La sfîrşitul luĭ 1524, acesta rĕpusese pe Vladislav, cu ajutorul Turcilor din Belgrad, şi se duce la Pórtă pentru a căpĕtà confirmarea. Turcii chémă la începutul anuluĭ viitor,

(1) Hurmuzaki, II³, p. 524. —E interesant că Mehemet, nemulţumit cu stăpânirea asupra Munteniei, îndémnă pe Braşovenì să-şĭ asigure pacea, dând bir Turcilor (inedit în Bibl. Acad. Rom.).

(2) Cf. Hurmuzaki, *l. c.*, p. 413, 421. Domnul omorît să fie *Radu Călugărul* din *Anonim* şi Engel? Pentru mórtea Despineĭ, v. Timon, *Imago Novae Hungariae*, Viena-Veneţia-Triest 1762, partea II, p. 79. La 17 Novembre 1541, Dómna erà la Bucurescĭ (inedit în Bibl. Acad. Rom.).

(3) Const. Căpitanul, în *Magasin*, I, p. 153; *Anonimul românesc*, *ibid.*, IV, p. 268.

(4) Pentru Bădica, v. Hurmuzaki, *l. c.*, p. 455—6. Îl chemà Radu, erà fiul unuĭ Radu şi nepot «Călugăruluĭ». V. Addenda.

www.dacoromanica.ro

1525, pe Vladislav, spre a-şĭ susţiné pretenţiunile; nu scim dacă acesta a venit de bună voe saŭ ba; însă Radu de la Afumaţĭ căpĕtă legal domnia, pe care o ţinù până în 1529. (1)

Cât despre Bădica, el fusese decapitat de Turcĭ în Ianuarie 1524. (2)

III. Bogdan-Constantin.

Despot fusese ucis în luna luĭ Novembre 1563 (3) şi, după scurtul *intermezzo* al domnieĭ luĭ Tomşa, Alexandru Lăpuşnénu îşĭ incepe a doua stăpânire prin executărĭ în massă. Acéstă «nedumneḑeire», care costă viéţa la 47 de boerĭ şi la mulţĭ curtenĭ de rînd (4), aruncă fără îndoială în pribegie pe mulţĭ din ceĭ scăpaţĭ cu viéţă. Între aceştia, se găsià Ştefan-Vodă, ḑis Mâzgă, episcopul de Rădăuţĭ şi fórte mulţĭ boerĭ. Personagiul însă, de care e vorba acum, ar fi emigrat îndată după uciderea luĭ Ştefan Rareş. (5)

Îl chemà Bogdan şi se dedeà drept fiul luĭ «Petru, Domnul Moldoveĭ», care nu póte fi decât Rareş, şi, în adevĕr, pe acesta-l arată ca bunic al sĕŭ fiul luĭ Bogdan, Wolfgang. (6) Petru ar fi avut, spune un Polon, în numele acestuĭ din urmă pretendent, treĭ fiĭ: Ştefan, Ilie şi «cel maĭ mic în vîrstă», Bogdan (7), care purtà, după arătarea luĭ Wolfgang, şi numele de «Constantinus iunior».

---

(1) Hurmuzaki, II³, p. 484 şi urm.; VIII, p. 52.—Sanudo (în Hammer, *Gesch. des osm. Reiches*, ed. din Pesta 1828, III, p. 50, nota b) vorbesce de oprirea la Constantinopole, cu pensiuni, a luĭ Vlad şi fiuluĭ sĕŭ, în vîrstă de 16 anĭ. Acesta e saŭ Moisi saŭ Vlad-Vodă din 1530, ambiĭ fiĭ aĭ luĭ «Vladislav-Vodă». Cf. Xenopol, II, p. 489—92.

(2) Hurmuzaki, II³, p. 474. V. în Aricescu, *Rev. ist. a Arch. Românieĭ*, I, p. 114, un document ce se află astăḑĭ sub cota Ep. Argeş, pachet 13, No. 2. E o intăritură făcută, la 14 Maiŭ 1560, mănăstiriĭ Argeş pentru un imobil cumpĕrat de «покоинаго Басараке Воивод ѡт Бъдїка Воевод, али прдге *(sic)* кьд ест бил Бьдїка болѣрин(ь), и ѡт мтрь ег(о) за ҂дї аспри.» Cf. pentru tóte aceste evenimente, şi Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Veneţia 1718, p. 114—7 (scris. luĭ Bocignoli). Maĭ veḑĭ Engel, *Gesch. der Walachei*, p. 203 şi Şincai, II, p. 230—1.

(3) Xenopol, *Ist. Rom. din Dacia Traiană*, III, p. 83.

(4) Ureche, *ed. rom. c.*, p. 220.

(5) V. mărturia Sofieĭ Merey (20 Aprilie 1594), în Hurmuzaki, III, p. 190: «quod videlicet frater ipsius, Stephanus Vayvoda, in regno Moldaviae per infidos erat trucidatus.» Fuga s'ar fi făcut pe timpul domnieĭ luĭ Ferdinand (Maximilian e ales la 4 Septembre 1563, Ferdinand móre la 25 Iunie 1564. Fessler, III, p. 585, 587). Ştefan Rareş fu ucis în 1552.

(6) «Einer genant Bogdanus (soll etwas eines Weida in der Muldaw, dessen Namen Petrus, Sohn gewest sein)». Nürnberg, *Archiv*, S. 10, Rep $\frac{1}{3}$, No. 202.

(7) Un Polon către Hubner (23 Februarie 1609), în Papiu, III, p. 52.

www.dacoromanica.ro

Rĕspunde uneĭ realităţĭ acéstă pretenţiune de descendenţă domnéscă? Petru Rareş a avut, ce e drept, cu întâia sa soţie, Maria († 28 Iunie 1529) (1), un fiŭ Bogdan, maĭ mare decât Iliaş, Domnul de maĭ târdiŭ, care erà fiul Eleneĭ. (2) Bogdan Rareş e menţionat în documente, de la 1528 la 1533, după care dată pare să fi murit. (3) Pe de altă parte, un fiŭ maĭ mic al Domnuluĭ, născut din a doua căsătorie a luĭ, cu Sêrbóica Elena, pórtă numele de Constantin: el nu erà născut încă la 1536, când Ilie şi Ştefan sunt menţionaţĭ singurĭ. (4) După mórtea luĭ Rareş, Constantin trăĭ pe lângă fraţiĭ sĕĭ; îl menţionézà un act al luĭ Iliaş din 8 Aprilie 1547 (5), acte de ale luĭ Ştefan de la 28 Aprilie 1551, de la 25 şi 29 Aprilie 1552, alăturea cu fiul Domnuluĭ, Petru. (6) Un raport al episcopuluĭ Verancsics (1—4 Aprilie 1554) ar dovedì însă că acest Constantin a murit la Constantinopole, unde trăià de fricà să nu fie omorît de Alexandru Lăpuşnénu, vĕrul sĕŭ primar. Copil de 13 saŭ 14 anĭ, el încetă din viéţă subit, şi Domnul Moldoveĭ fu bănuit că ar fi causat acéstă mórte năprasnică. Un scandal se petrecù la înmormîntare: Vizirul pretextă că tînĕrul Constantin ar fi avut de gând să se turcéscă la majoritate şi, în puterea acesteĭ hotărîrĭ a luĭ, Greciĭ ce-l încunjuraŭ furà goniţĭ, cadavrul circumcis şi îngropat afară de zidurile cetăţiĭ. (7) Bogdan din 1565 e decĭ un şarlatan, dacă scirea luĭ Verancsics, unica în care e menţionat faptul, ar fi maĭ pre sus de orĭ-ce îndoială. O altă depeşă însă a aceluiaşĭ Verancsics, datată din 25 Octobre 1555, vorbind de chemarea luĭ Alexandru la Constantinopole, arată că Turciĭ nu sunt satisfăcuţĭ numaĭ cu trimiterea nepotuluĭ sĕŭ la Constantinopole, ci vreaŭ să aibă şi pe unchiŭ. (8) Să fie acest nepot *vĕrul* luĭ Alexandru, şi anume acest

(1) Kogălniceanu, *Archiva Românéscă*, II, p. 308; Melchisedek, în *Revista pentru Ist., Arch. şi Filologie*, I, p. 254—5.

(2) După pomelnicul de la Bistriţa (în Bibl. Acad. Rom.). V. Bogdan, *Vechile cronicĭ moldovenescĭ înainte de Ureche*, p. 281.

(3) Wickenhauser, *Moldowiza*, Viena 1862; *Moldawa*, I, p. 78—9 (11 Aprilie 1533); Papiu, t. III, p. 48; Melchisedek, *Chron. Rom.*, I, p. 160; *Mem. soc. de ist. din Odesa*, III (1853), p. 251 (6 Martie 1528).

(4) Wickenhauser, *Homor*, p. 95—6 (18 Ianuarie 1536).

(5) *Mem. soc. din Odesa*, IV, p. 336.

(6) Papiu, *l. c.*; Melchisedek, *Chron. Rom.*, I, p. 188. Cf. *ibid.*, p. 172, 183; *Mem. soc. din Odesa, l. c.*, p. 252.

(7) Cf. Hurmuzaki, II, p. 324 şi *Mon. Hung. Hist., Script.*, IV, p. 226.

(8) «Ne nepote quoque eius recepto, quem huc obsidem sui misit, quum ipse avunculus expetatur». Hurmuzaki, II, p. 347; *Mon. Hung. Hist.*, V (1859), p. 221 (formézà Verancsics, *Epistolae*, IV).

www.dacoromanica.ro

Constantin Rareș? Lucrul n'ar fi imposibil. Și vîrsta se potrivesce, căci, în 1565, când Bogdan apare ca om făcut, Constantin ar fi avut la 24 de ani. În cât privesce numele dublu, «Bogdan» eră póte însemnarea originei pretendentului. (1)

Șarlatan însă saŭ Principe de sânge domnesc, Bogdan steteà în primăvara anului 1565 în fruntea pribegilor moldoveni. La 9 Aprilie, Francisc Zay scrie Împĕratului că el și ai sĕi par ómeni pacinici, fără gândurile cuceritóre ce li se atribuiaŭ de Regele Poloniei. Bogdan doresce să servéscă în armatele imperiale.

Pretendentul eră «un om mare, puternic, grosolan», care scià numaĭ românesce și ungurésce. Fusese de puțină vreme la Viena și stătuse acolo un timp, stăruind pe lângă Împĕrat. Cereà probabil ajutor pentru a luà domnia: i se dădù un loc de stipendiat în orașul Korpona. De aicĭ venì în lagăr, sub pretextul de a cere să servéscă între husariĭ luĭ Francisc Zay, care comandà la Satu-Mare. Cererea îĭ fu însă respinsă.

Aicĭ, în lagăr, se găsiaŭ însă ceĭ maĭ mulțĭ dintre pribegiĭ moldoveni, la douĕ sute de ómeni. Cu câte-va luni înainte, eĭ și partisaniĭ lor din țéră îl ceruse ca Domn. Pe lângă aceștĭ nemulțumiți, se adauseră la vre-o sută de Unguri, și mica cétă plecă la mieḑul nopțiĭ, între 15 și 16 Aprilie, spre Baia-Mare și Ardél. După mărturia căpitanului Germanilor din tabără, Lazăr Schwendi, Moldova, îngrozită de «neronianele» cruḑimi ale luĭ Alexandru, eră gata să se ridice întrégă pentru rivalul luĭ. (2)

Noul Împĕrat și Rege al Ungarieĭ însă, Maximilian, dorià pacea cu Ardélul și Turciĭ. În Satu-Mare, cucerit în Februarie, el încheiase un tractat cu Ioan-Sigismund, cu condițiuni fórte favorabile pentru imperialĭ. Acest tractat refusà Zápolya, pe care Sultanul îl asigurà de ajutorul sĕŭ, să-l ratifice. La ratificațiune însă țineà fórte mult Maximilian. (3)

Zay, care promisese Împĕratului să nu lase pe Bogdan a plecà fără ordine speciale, trimise decĭ îndată pe Valentin Bánffy, cu 400 de husarĭ, în urma fugarului. Acesta fu găsit, departe nouĕ mile de la tabără, în nóptea de 17 ale luneĭ. Somat să se opréscă, el se împotrivì; din mica trupă a pretendentului, patru-ḑecĭ, între carĭ și episcopul,

(1) Reichersdorfer numesce ast-fel «Bogdani» pe Rareș și pe fiul luĭ, Iliaș (Papiu, III, p. 140). Cf. și Verancsics (*ibid.*, p. 145, nota: «Petrum, cognomento Bogdanum»).

(2) Archiviul din Nürnberg, *l. c.*; Hurmuzaki, II, p. 535—7.

(3) Fessler, III, p. 590—1.

www.dacoromanica.ro

rĕmaseră pe câmpul de luptă; alţĭ un-spre-ḑece fură prinşĭ. Bogdan însuşĭ, greŭ rănit de sabie în cóstă, isbutì să fugă. Veştile se trimeseră Împĕratuluĭ de către Zay şi Schwendi; Maximilian aprobă cele făcute de comandanţiĭ sĕĭ, ordonând, în acelaşĭ timp, luĭ Albert de Wyss, representantul sĕŭ la Constantinopole, să-l desvinovăţéscă faţă cu Sultanul, dovedind cu acte că imperialiĭ n'aŭ ajutat năvălirea. (1)

A intrat Bogdan în Moldova, cu ómeniĭ rĕmaşĭ pe lângă dînsul? Cronicele nu pomenesc nicĭ o năvălire înainte de Iunie 1566, când Mâzgă trece munţiĭ. Orĭ-cum, aventurierul se împăcă îndată cu Împĕratul, care-l numì căpitan de Csákány. (2) După acéstă stabilire, Bogdan luă de nevastă o Unguróică, Frăsina Nagyváthy. (3) Căsătoria trebue să se fi făcut pe la 1566, căcĭ în 1595 «tînĕrul» Wolfgang, fiul pretendentuluĭ, aveà 28 de anĭ. (4) Nu scim nimic asupra luĭ Bogdan până la 1571, când îl vedem încercând o nouă năvălire în Moldova, năvălire pe care o opresce Ştefan Báthory, Domnul Ardéluluĭ, care prinde pe *Domnişor* cu o bună parte dintre aĭ sĕĭ. (5) Năvălirea trebue să fi fost pregătită decĭ după 25 Maiŭ, când noul Domn ardelén fu ales, şi anume în vara anuluĭ acestuia încă, atuncĭ când Turciĭ începuse iarăşĭ ostilităţile cu Imperiul şi o diversiune în Moldova puteà fi plăcută luĭ Maximilian. Împĕratul fu însciinţat de cele întîmplate, dar Bogdan, care fugì din Transilvania, găsì, probabil, bună primire la dînsul. El murì într'o luptă cu Turciĭ, lăsându-şĭ fiul încă tînĕr. (6) Răsboiul de hotare începuse iarăşĭ, din 1573. (7)

Wolfgang, care nu e decĭ, cum se credeà, un înşelător, apare abià în 1594. La acéstă dată, el plecă din cetatea Sassin (Sasvár), aparţinênd Sofieĭ Merey, dintr'o mare familie unguréscă (8), vĕduva luĭ Pavel Csobor; oraş unde se stabilise mamă-sa Frăsina şi unde el însuşĭ fusese, se pare, născut, şi botezat de Sofia. Aduceà mărturiĭ de la acésta, de la judele şi juraţiĭ oraşuluĭ, de la Ştefan Fejerkowitz, episcop de Nyitra,

(1) Nürnberg, *l. c.*; Hurmuzaki, II, p. 537—8.

(2) Wolfgang către Rudolf (3 Iunie 1595), Papiu, III, p. 28—9. «Gomorine» din scrisórea Polonuluĭ (Komorn, Komárom) pare a fi rĕŭ cetit (*ibid.*, p. 52).

(3) Papiu, III, p. 52; Hurmuzaki, II, p. 191.

(4) Inedit.

(5) Bethlen, II, p. 247.

(6) Papiu, III, p. 28—9.

(7) Fessler, III, p. 608 şi urm.

(8) În 1566, Verancsics recomandă pe locotenentul palatinal Mihail Merey, ca judecător al curieĭ regale. *Epistolae,* IX, p. 200 (formézĕ *Script.* XX). Merey căpĕtase întâiul loc la alegerea luĭ Maximilian (Fessler, III, p. 585).

www.dacoromanica.ro

locotenent imperial în Ungaria, de la Capitulul din Pressburg (20—27 Aprilie). (1) Până atunci Wolfgang, care e arătat ca om fórte capabil, servise în armatele Imperiuluĭ. (2)

La 20 Maiŭ din anul următor (3), pretendentul eră la Praga, cu mamă-sa. (4) Vestea rĕscóleĭ celor treĭ ţĕrĭ române contra Turcilor şi alianţeĭ dintre Moldova şi Imperiŭ, ce se încheiase la 6 August 1594 de către Ioan de' Marini Poli (5), îl fac să-şĭ scótă la ivélă drepturile. Intitulându-se: «Wolfgang-Voevod şi moştenitor al ţĕrĭĭ Moldoveĭ», el arată Împĕratuluĭ Rudolf cum că singur are în sine sânge de al vechilor Domnĭ moldovenĭ; că Imperiul îĭ datorésce sprijin pentru serviciile aduse de Bogdan luĭ Ferdinand I şi Maximilian II; că, decis a urmà «până în mormînt» exemplul părintesc, el, Wolfgang, s'a ferit a luà de la Turcĭ, ca tributar, ceea ce i-ar fi fost de altmintrelea uşor, scaunul rîvnit. Cere apoĭ să fie recomendat luĭ Maximilian, fratele Împĕratuluĭ şi Rege al Ungarieĭ, pentru a tractà prin mijlocirea acestuia cu Domnul Ardéluluĭ şi boerĭĭ Moldoveĭ (3 Iunie). (6) Cererea îĭ fu primită la 21 August (7); se fixă chiar o dată, 29 Octobre, pentru o întrevedere, la Caşovia, între pretendent şi boerĭ, dar Wolfgang, în loc să plece spre Ungaria, găsì cu cale să recolteze banĭ într'un fel de *turneŭ* cerşetoresc prin Germania. Erà, ast-fel, la Mühlberg, în Saxonia, în ḑiua de 6 Septembre şi rugà pe administratorul electoratuluĭ, Ducele Frederic, să-ĭ permită a-l visità, aşà cum e de pe drum, cu o singură caretă. (8) La 7, Wolfgang sosià la Torgau şi rĕspundeà curtenilor însărcinaţĭ să-l cerceteze, că el însuşĭ, tatăl şi bunicul sĕŭ fusese goniţĭ de Turcĭ, pentru că s'aŭ luptat contra lor şi n'aŭ vrut să dea tribut, că e singurul moştenitor adevĕrat, că sosirea sa e aşteptată în Ungaria, etc. Nu cereà banĭ, ci numaĭ o recomendaţiune către Electorul de Brandenburg, precum şi sfaturĭ. La aceste cererĭ ciudate, Principele rĕspunse, lăudând zelul pentru creştinătate al pretendentuluĭ, arătând că Archiducele, şi nu el, póte fi competent în asemenea materie; socóte însă că ar fi bine, pentru a nu causà greutăţĭ Imperiuluĭ, să aştepte treĭ, patru anĭ, cum ḑice că i s'a şi propus la Praga.

(1) V. Hurmuzaki, III, p. 190—2; Papiu, III, p. 24—8.
(2) Hurmuzaki, III, p. 192.
(3) Papiu, III, p. 30.
(4) *Ibid.*, p. 37.
(5) Hurmuzaki, III, p. 193—4.
(6) Papiu, III, p. 28—9.
(7) *Ibid.*, p. 29—30.
(8) *Ibid.*, p. 30—1.

www.dacoromanica.ro

Cu acest sfat şi cu un dar de cinci-deci de taleri, plecă Wolfgang la Electorul de Brandenburg, către care Frederic îl recomendă, în ziua de 8 Septembre. (1)

În 1542, dieta de la Spira decisese a luà Turcilor Ungaria şi capitala ei, Buda. Se adună o numerósă armată, compusă din elemente fórte eterogene, in fruntea căreia Adunarea puse pe Electorul de Brandenburg, Ioachim-Frederic. Papa, Franţa, Sviţerii, până şi Danemarca, pe care o campanie în Ungaria o interesà fórte puţin, fură invitaţi să ajute marea operă de restauraţiune creştină. (2)

La 1 Martie încă, Petru Rareş, încheiă, după mai multe solii, un tractat cu imperialii. (3) El contribuì la expediţiune cu 200.000 de ughi, dintre cari jumătate plătiţi în boi. Electorul trebuià să restitue aceşti bani până la Paştele anului 1554, în două termine. Câte-và zile după redactarea sinetului relativ la acest împrumut, Ioachim promite să dea Domnului Moldovei suma de 300.000 de ughi, saŭ de 500.000 chiar, în termin de un an şi o zi, dacă acesta va îndeplinì îndatoririle de a trădà pe Turci şi a prinde chiar pe Sultanul, pe care le luase. (4) În 1564, un Evreŭ, Löwe, scià încă unde se află chitanţa pentru suma împrumutată, singura valabilă, căci nereuşita asediului Pesteĭ şi sgârcenia dietelor germane făcuse ca Rareş să n'aibă prilej a se ţiné de cuvîntul dat. El oferià să cedeze înscrisul Electorului pentru o sumă redusă, şi acesta erà dispus să plătéscă 40.000 de taleri pentru dînsul. (5) După multe alte peripeţii, polita ajunse, în sfîrşit, în mânile luĭ Wolfgang.

N'avem scrisórea prin care acesta trimeteà marchisului Ioan-Gheorghe, atunci domnitor în electorat, recomendaţiunea saxonă. La 11 Sep-

(1) *Ibid.*, p. 31—2; inedit.

(2) Fessler, III, p. 520; Hurmuzaki, X, p. I—II.

(3) Papiu, III, p. 13—5. Cf. informaţiunile date de Petru creştinilor la 20 Septembre 1542 în ale mele *Acte şi Fragmente*, I, p. 108—10; Hurmuzaki, *l. c.*, p. III şi nota 3 (dar cetesce acolo: Traut, p. 104, nota *3*).

(4) Papiu, III, p. 16—20. Póte că cele două sinete din urmă, publicate de Papiu, se rapórtă la două servicii deosebite, căci alt-fel al doilea ar cuprinde menţiunea că întâiul e anulat. Cf. Xenopol, II, p. 573—4. D-l E. Picot crede că sinetul din 6 Iulie resumă pe cele două precedente, din 24 şi 29 Iunie (v. *Chronique d'Urechi*, p. 350), ceea ce nu pare probabil, sinetul din Iulie nepomenind vre-o *datorie*, ci numaĭ o *resplată*.

(5) Papiu, III, p. 23, 39—43; *A. Fr.*, I, p. 133, 169—70.

www.dacoromanica.ro

tembre însă, Principele german, care se află la Grimnitz, ordonă mareșaluluĭ Curțiĭ și consilierilor din Colonia-pe-Sprea să visiteze pe străin, la han, și să-l îndemne a nu se maĭ presintà la dînsul. (1) Wolfgang însă vine la Saarmund și stărue, o ḑi maĭ târḑiŭ, să reînnoiască cu Ioan-Gheorghe prietenia ce legase odată pe Rareș cu Ioachim-Frederic. El sosesce chiar la Berlin (2) încă la 12, séra târḑiŭ, acordă abià a doua ḑi după amiaḑă audiență curtenilor Electoruluĭ și, la arătarea lor că Ioan-Gheorghe regretă cum că nu-l póte primì, pentru un doliŭ de familie, Wolfgang întrébă, prin «cancelarul sĕŭ», cât de departe se află marchisul, căcĭ ar vré totușĭ să-l vadă... pentru reînnoirea amiciției. (3) Va plecà, ḑiceà el, mâne, spre Praga, unde lăsase pe mamă-sa, dar suita luĭ asigurà că aventurierul voesce să mérgă la Elector. (4) În realitate, Wolfgang scrie luĭ Ioan-Gheorghe, compătimind mórtea surorei luĭ, Dorotea de Braunschweig-Lüneburg, și cerênd, în puterea prieteniei vechĭ care légă ambele familiĭ, 2.000 de talerĭ, și aceștia numaĭ pe un timp scurt. (5)

Rĕspunsul fu defavorabil, căcĭ, la 17 Septembre, Wolfgang, care rĕmăsese la Berlin, anunță óspeteluĭ sĕŭ că el are la dînsul sinetul luĭ Rareș, «cu care avem de gând să visităm în curînd pe Înălțimea Vóstră». (6) Nu căpĕtă nimic nicĭ așà, și trebuì să plece la Praga.

De aicĭ, el adreséză o scrisóre furiósă (24 Octobre) Principeluĭ-Electoral. Îĭ amintesce ce mare serviciŭ a adus Petru Rareș Caseĭ de Brandenburg, serviciŭ pe care nu l'ar fi făcut nicĭ un Principe al Imperiuluĭ. Sinetul este bun, și e păcat ca un biet exilat să fie «furat» de dreptul sĕŭ. Erà să trécă obligațiunea unuĭ altuia, care ar fi sciut ce mijlóce să întrebuințeze, dar s'a plecat sfaturilor ce a primit și a cugetat «că sunt multe césurĭ într'o ḑi, și încă maĭ multe într'un an, printre carĭ póte unul îĭ va fi maĭ prielnic». Cugete că are și el copiĭ și că Dumneḑeŭ pedepsesce. Nu riscă a maĭ suferì «insulte nemeritate», printr'o reclamațiune personală, ci cere în scris numaĭ un acompt de 6.000 de talerĭ. (7) Și acéstă cerere fu refusată. (8)

(1) *Ibid.*, p. 33—4.
(2) *Ibid.*, p. 34—5.
(3) *Ibid.*, p. 35—6. El vorbià și de participarea sa la o luptă de la Raab (p 36).
(4) *Ibid.*, p. 37.
(5) *Ibid.*, p. 37—8.
(6) *A. Fr.*, I, p. 144. Cf. Papiu, III, p. 39.
(7) *A. Fr.*, I, p. 147—9.
(8) *Ibid.*, p. 171.

www.dacoromanica.ro

După acéstă rătăcire prin Germania, Wolfgang se îmbolnăvì greŭ şi zăcù în pat la cincĭ lunĭ de ţile. Prin 1596, de sigur (1), el se adresă iarăşĭ Împĕratuluĭ, repetând cererile sale pentru domnie şi afirmând drepturile-ĭ exclusive la scaunul Moldoveĭ. Cereà o recomendaţiune pentru Sigismund Báthory. Rudolf II promise să scrie Regeluĭ Maximilian. (2)

Wolfgang se adresă decĭ acestuia şi-ĭ expuse starea miserabilă în care se aflà, cerêndu-ĭ aceeaşĭ intervenţiune pe lângă Principele Ardéluluĭ. Scrisórea, plină de protestaţiunĭ de devotament, e a unuĭ om fórte necăjit. (3) I se va fi dat recomendaţiunea saŭ ba, nu scim, dar Báthory înlocuise, tocmaĭ în 1595, pe Aron-Vodă cu un om de care erà cu totul mulţumit, Ştefan Răsvan.

Redus la cea maĭ straşnică lipsă, pretendentul n'aveà nicĭ cu ce să plece din Viena, unde se găsià. Pentru a trăì, recurse la escrocherie. Plătì unuĭ birtaş cu petre scumpe false, luă unuĭ băiat de prăvălie, pe stradă, o bucată de postav, pe care acesta o aveà pe umerĭ şi, cu tóte ordinele date, refusă s'o restitue. Archiducele Mateiŭ, aflând de purtarea-ĭ, ordonă, la 23 Maiŭ 1597, ca vagabondul să fie întrebat în acéstă privinţă, precum şi asupra mijlócelor luĭ de traiŭ şi dreptuluĭ cu care dedeà paşapórte în ţéra Împĕratuluĭ. După aceea, el va fi gonit din oraş şi din întregul Imperiŭ. (4)

Nenorocitul plecă, probabil în Ungaria, unde se află în 1599. Sinetul fu amanetat prin 1598 unuĭ «Evreŭ bĕtrân, care a fost rabin» (5), Heinrich Kramer saŭ Klaussbruch, din Lipsca; acesta, la rîndul sĕŭ, îl trecù unuĭ Polon; de la Polon în sfîrşit, care-l cumpĕrase cu 30.000 de galbenĭ, îl recăpĕtă Wolfgang pentru o sumă mică. (6) Un Evreŭ, Avram Greiss de Waldhausen, maĭ ofere Electoruluĭ, la 23 August 1599, să negocieze la Pressburg cu pretendentul: Wolfgang s'ar mulţumì cu puţin. (7)

În acest oraş, pretendentul legase prietenie cu Ştefan Hoszutóthi de

(1) Piesa din Hurmuzaki, III, p. 281—3, e datată 1597 de editor din causa anexelor, ceea ce e o greşélă. — Scrisórea inedită, citată maĭ departe, e datată maĭ apropiat de adevĕr: 1595. Ambele, de sigur din aceeaşĭ vreme, n'aŭ nicĭ însemnarea loculuĭ, nicĭ a anuluĭ saŭ luneĭ.

(2) Hurmuzaki, III, p. 282—3.

(3) Inedit.

(4) Hurmuzaki, III, p. 281.

(5) *A. Fr.*, I, p. 164.

(6) *Ibid.*, p. 125, 169—70; Papiu, III, p. 39—40.

(7) *Ibid.*, p. 169—70; Papiu, III, p. 39—40.

www.dacoromanica.ro

Hosztót «în Viszolay» (?), magnat ungur și consilier regal, al cărui tată póte jucase un óre-care rol politic și fusese trimes de către Maximilian II la Sultanul, în 1566-7. (1) La 2 Martie 1605, Wolfgang și amicul său se presintă înaintea canonicilor din Presburg și, în schimbul unei sume de bani, care nu se află însemnată în procesul-verbal, sumă de plătit ulterior, obligațiunea trece în stăpânirea lui Hoszuthóti. (2) Acesta stărui pe lângă Rudolf, care cerù dreptate Electoruluĭ, de treĭ orĭ într'un an, dar se obiectă întâiŭ prescripțiunea, apoĭ se promise cercetare în archive. (3) Magnatul ungur declară, într'o scrisóre indignată, că Ioan-Gheorghe își bate joc de Împĕrat. (4)

Pe când însă stăruià așà de energic pentru plata datorieĭ moldovenescĭ, prudentul Hoszuthóti nu dedeà nicĭ un ban din ceea ce făgăduise luĭ Wolfgang. Acesta ofere, în Martie 1607, printr'un cunoscut al sĕŭ, luĭ Ioan-Cristofor Fugger, secretarul latin al Împĕratuluĭ, să propue Electoruluĭ o negociare cu pretendentul însuși, care devenise iarăși, prin călcarea condițiunilor fixate, proprietarul legal al sinetuluĭ. (5) Hoszuthóti trecuse însă polița unuĭ anume Szebenick, și Wolfgang scrie iarăși din Viena, la 13 Decembre, o lungă scrisóre, în care vorbesce de bóle grele, de treĭ închisorĭ suferite și de resultatul atâtor nenorociriĭ, o ruină completă. (6) Marchisul erà atacat aprópe în aceeași vreme de un al treilea concurent, care acesta n'aveà sinet, Bogdan-Sasul. (7)

Aicĭ se opresc sciințele nóstre asupra luĭ Wolfgang. În 1687, celebra poliță trecuse încă prin multe mânĭ și se găsià la un nobil german. Electorul după ce se face a confundà acéstă datorie reală cu cea politică și condițională, o rescumpĕră în sfîrșit, cu o sumă puțin însemnată, în acelașĭ an. (8)

---

(1) V., asupra luĭ Gheorghe Hoszutóthi, *Mon. Hung. Hist*, *Script.*, XXX, p. 6; Szamosközy, I, p. 53 și urm.; p. 91 («magni consilii et animi viro»); Müller, *Epistolae Ferdinandi I et Maximiliani II*, p. 188–9, 196; *Tört. Tár*, an. 1879, p. 697, 699–701. Cf. Fessler, III, p. 593.

(2) Wolfgang pretindeà că tatăl sĕŭ Bogdan o perduse, și că el o rescumpĕrase cu 27.000 de ughĭ. Papiu, III, p. 40–2.

(3) *A. Fr.*, I, p. 181; Papiu, III, p. 42–3.

(4) Papiu, *loc. cit.*

(5) *Ibid.*, p. 43–4.

(6) *A. Fr.*, I, p. 181–2; Papiu, III, p. 51–2.

(7) V. maĭ departe.

(8) Papiu, III, p. 52 - 4.

www.dacoromanica.ro

III. Ștefan Mâzgă.

Iată un pretendent, a căruia descendență e cu totul necunoscută. Porecla-ĭ se află în Ureche, care ne spune că și el se pretindeà «os de Domn»; scrisorile luĭ însă pórtă numaĭ titlul de «Ștefan-Voevod».

După fuga din lagăr a pretendentuluĭ Bogdan, rĕmăsese la imperialĭ mulțĭ pribegĭ încă, dintre Moldovenĭ și Muntenĭ. Între dînșiĭ eraŭ 9—10 fruntașĭ. Toțĭ se lepĕdaŭ de orĭ-ce înțelegere cu fugarul, pe care-l făceaŭ «nebun și șarlatan». Doriaŭ să rĕmâe, dacă se póte, în statele Împĕratuluĭ. (1)

Printre refugiațĭ, se găsià și acest *Ștefan-Vodă*, póte. Lămuririĭ asupra vieței sale trecute ni le dă însuși într'o scrisóre către Nicolaus Olachus (Oláh), archiepiscop de Gran și locotenent imperial în Ungaria, scrisóre a căreia dată e fără îndoială 1568. (2) Fugise din Moldova prin 1563, «din pricina Turcilor și Tătarilor», decĭ la întórcerea luĭ Lăpușnénu. «Nișteva creștinĭ» din Polonia îl adăpostiră întâiŭ, apoĭ fu chemat în Imperiŭ de Francisc Zay, căpitan de Cașovia, și de cel din Satu-Mare, Melchior Ballassa, carĭ îĭ trimet scrisorĭ de liberă trecere ale Împĕratuluĭ-Rege. Ferdinand I († 25 Iunie 1564) îl învità să servéscă regatuluĭ Ungarieĭ, ca și strămoșiĭ sĕĭ. (3) Ștefan venì decĭ la Satu-Mare. (4)

În anul 1564 însă, generalul ardelén Ștefan Báthory cucerește, spre tómnă, în lipsa luĭ Ballassa, Satu-Mare și Baia-Mare. Averile pribegilor moldovenĭ fură prădate odată cu orașul. Ștefan voià să se ducă la Împĕrat, dar îl asigurară ceĭ doĭ căpitanĭ că i se va purtà de grijă. În schimb, el jură a ajutà pe imperialĭ, de va ajunge Domn, contra Turcilor, Tătarilor și Ardéluluĭ, cu 10—20 de miĭ de ómenĭ, a plătì tribut Imperiuluĭ și a-șĭ ținé fiiĭ ca zălog la Curtea din Viena. (5) Decĭ, se ordonă luĭ Lazăr Schwendi să ducă pe Ștefan cu aĭ sĕĭ în țéră (1565).

Anul fu însă greŭ pentru imperialĭ. Zay și Ballassa fură opriți la Tisa și Sameș de Turciĭ uniți cu Regele Sigismund; alte trupe mu-

(1) Hurmuzaki, II, p. 536—7; inedit.

(2) E vorba de păcile încheiate cu Turciĭ și Ardélul, și apoĭ Olachus móre în 1568 (Fessler, III, p. 604). Scrisórea se află în Hurmuzaki, II, p 595 și urm.

(3) Póte că Ștefan sosesce înainte de 8 Septembre 1563, când Maximilian fu încoronat ca Rege al Ungarieĭ (Fessler, III, p. 585).

(4) Hurmuzaki, II, p. 596.

(5) Scrisórea citată către Olachus.

www.dacoromanica.ro

sulmane trecură Kulpa și Sava, prădând. Abiă în tómnă, Schwendi putù să se întórcă, cu trupe împuținate, la Cașovia. (1) La 24 Novembre din acest an, «boeriĭ Moldoveĭ și Muntenieĭ», pribegiĭ adecă, se plâng Împĕratuluĭ de lăsarea în părăsire a causeĭ lor și cer a li se da acuma, érna, un adăpost și cevà banĭ, «ca să nu perim de fóme și de frig». (2) Maximilian însă, dorit de pace, asigurase pe Sultan că nu s'a gândit măcar, cum asigurà Lăpușnénu la Pórtă, să sprijine pe «un om necunoscut și obscur, căruia nicĭ un soldat nu i se póte încredințà» (2 Maiŭ). (3) Domnul Moldoveĭ se plânsese încă din 1564, că imperialiĭ voesc a pune Domn Moldoveĭ «pe fiul unuĭ Voevod din Muntenia». (4) Acest pretendent e póte Ștefan, care ar fi atuncĭ de origine muntenéscă. (5)

În primăvara luĭ 1565 încă, Alexandru-Vodă denunță Turcilor că Germaniĭ țin la dînșiĭ pe «un șarlatan, care se ḑice adevĕrat și legiuit moștenitor și cugetă a-șĭ redobândì țéra»; plângerea produse, după spusele residentuluĭ imperial Wyss, óre-care emoțiune la Constantinopole. (6)

Maĭ influență încă asupra părăsiriĭ luĭ Ștefan și faptul că Zay aveà pe acel timp un alt concurent, cel maĭ perfect aventurier al epoceĭ, Albert Lacki. (7)

Fiŭ după uniĭ, nepot după alțiĭ (8), al luĭ Ieronim, palatin de Sieradz, care are o însemnătate în afacerile Ungarieĭ din întâia jumătate a seco-

(1) Fessler, III, p. 589—92

(2) Hurmuzaki, II, p. 550.

(3) *Ibid.*, p. 538—9.

(4) Raport din Constantinopole, 23 Ianuarie 1565. Hurmuzaki, II, p. 531

(5) Totuși Melchior Ballassa și Zay voiaŭ să pue în Moldova, la 1563, pe fiul luĭ Socol. Tînĕrul erà căsătorit cu sora luĭ Petru Șchiopul (Hurmuzaki, II, p. 419—20, an. 1562) și adună trupe pentru Laski în acelașĭ an (*ibid.*, p. 457). Vizirul i-ar fi promis sprijinul sĕŭ și ar fi speranțe să fie chemat și în Muntenia, scriaŭ Împĕratuluĭ ceĭ doĭ căpitanĭ (*ibid.*, p. 484—5). Maximilian II respinge însă aceste planurĭ la 22 Decembre (p. 492). Socol se retrase atuncĭ la Ioan-Sigismund, contra căruia Petru-Vodă se plânge, în 1564, că întreține un competitor (Brașovenilor li se închisese drumurile de către Petru, pentru adăpostirea pribegilor). «Vir militaris», de care vorbesce acesta în rĕspuns, e, de sigur, Socol (*ibid.*, p. 509—10). El făcù probabil năvălirea din 1568 în Muntenia, care-ĭ atrase póte mórtea (dacă boerul Radu din documentele luĭ Mihnea nu e Socol). V. *Mem. Acad. Rom.*, ser. II, XVIII, p. 9. Aveà însă și un frate (Hurmuzaki, II, p. 485).

(6) Raport din 7 Aprilie, în Hurmuzaki, II, p. 534.

(7) V., asupra luĭ, Alexandru Kraushar, *Olbracht Lacki, Wojevoda Sieradzki*, Varșovia-Cracovia, 2 vol., 1882.

(8) Forgach, ed. *Mon. Hung. Hist., Script.*, XVI, p. 219; Ortelius, *Chronologia*, Nürnberg 1615, p. 122.

www.dacoromanica.ro

luluĭ, Albert a dus viéţa cea maĭ turburată cu putinţă şi cea maĭ plină de activitate zadarnică. «Risipitor de ale sale şi lacom de averĭ străine, doritor de lucrurĭ nouĕ», aşà-l caracteriséză istoricul Forgach. (1) Servesce sub Turcĭ, apoĭ se dă în partea Împĕratuluĭ Ferdinand I; pune pe Despot în domnie, şi tot el îl scóte. (2) Tipul Polonuluĭ entusiast, dar nestatornic; generos, dar fără credinţă, *lipsit de orientare durabilă.*

Înainte de a stabilì pe Despot în Moldova, Lacki pusese mâna pe Hotin şi cereà Regeluĭ Polonieĭ ajutor spre a-şĭ supune Moldova întrégă. (3) Devenit Ioan-Vodă, Heraclide recunósce pe Albert ca succesor al sĕŭ, dacă n'ar avé însuşĭ descendenţĭ bărbătescĭ, printr'un act solemn din 15 Ianuarie 1563, iscălit în treĭ limbĭ. (4) În Martie 1565, în ajunul fugeĭ luĭ Bogdan-Constantin, pe când Ştefan-Vodă steteà la Satu-Mare, Lacki, înţeles cu Zay şi cu boerul Balica, comunică celuĭ dintâiŭ scirì asupra situaţiunìĭ; Alexandru Lăpuşnénu închisese cu trupe calea pe unde năvălise Despot, dar eraŭ numaĭ ţĕranĭ, carĭ s'ar fi risipit uşor. (5) Domnul Moldoveĭ ceruse ajutor de la Sigismund-August al Polonieĭ şi cugetà să se închidă în Hotinul pe care-l întărise, până la sosirea Turcilor. Principalul ar fi, scrie Lacki, «să ne dea Dumneḑeŭ ţéra în mână»; restul s'ar împăcà lesne. (6)

În Novembre saŭ Decembre 1566, pretendentul polon trimete daruri Împĕratuluĭ la Viena, arătând că stă în înţegere cu Regele sĕŭ şi cerênd ajutóre germane pentru a supune Moldova. Când orì-ce speranţă cu Turcìĭ dispărù, Maximilian cugetă serios la aceste propuneri şi scrise chiar din Augsburg, unde se aflà la dietă, aventurieruluĭ (31 Martie), pentru a-l îndreptà la Schwendi. (7)

Precum spuneà însă acesta, principalul interes erà să se creeze greutăţĭ Ardelenilor şi «Voevoduluĭ»; persóna erà lucru secundar. De aceea, la 22 Iunie 1566, Maximilian ordonă luĭ Anton Székely, luĭ Schwendi şi altora să ajute pe pribegiĭ moldovenì a se întórce «împreună cu Domnul lor ales şi legitim». (8) Însă Ştefan intrase acum în Moldova, cu

(1) *L. c.*

(2) V. şi Ortelius, *l. c.*, p. 122—4.

(3) Gorecki, în Papiu, III, p. 212.

(4) Hurmuzaki, *Supl.* II¹, p. 223—4.

(5) Tot aceiaşĭ ţĕranĭ însă-l gonise odată «cu îmblăcie şi cu cóse». Ureche, p. 218.

(6) *Tört. Tár*, an. 1890, p. 584—5.

(7) Hurmuzaki, II, p. 552—4, 556—7. Soliman plécă la 1 Maiŭ spre Ungaria (Fessler, III, p. 595).

(8) Hurmuzaki, *l. c.*, p. 558—9.

www.dacoromanica.ro

«haiducĭ» și «păstorĭ», fusese bătut lângă Cetatea Némțuluĭ și fugise pedestru, cu o parte din aĭ sĕĭ. (1)

Acésta nu scade, bine înțeles, simpatiile Împĕratuluĭ pentru causa luĭ Ștefan. Dimpotrivă, la 11, la 25 Septembre, Împĕratul scrie către deosebite persóne pentru afacerea moldovenéscă, «părăsită până acum pentru cause binecuvîntate» și care trebue dusă la capĕt. Pierre Roussel, cunoscut din istoria luĭ Despot, Anton Székely trebuiaŭ să comande trupele pretendentuluĭ. (2) În Novembre, Schwendi e numit comandant șef al «expedițiunĭĭ boerilor moldovenĭ». (3)

Sultanul Soliman însă îșĭ sfîrșise lunga și gloriósa viéță de cuceritor, în campania din Ungaria, în nóptea de la 5 la 6 Septembre 1566, înaintea Szigetuluĭ. (4) Succesorul sĕŭ, Selim, erà un om leneș și dat bĕuturiĭ; ambasadoriĭ imperialĭ fură liberați la 10 Novembre și negociările de pace eraŭ să încépă în curînd. (5) Wyss, unul dintre ambasadorĭ, scrie Împĕratuluĭ despre expediținea moldovenéscă, recomendând renunțarea la dînsa și chiar gonirea luĭ Ștefan. Sokolli, Marele-Vizir, scià că acest pretendent a adunat pribegiĭ la Cașovia, că a promis 10.000 de ughĭ luĭ Schwendi: o scrisóre slavonă a Domnuluĭ către comandantul imperial destăinuise aceste lucrurĭ luĭ Mohammed-Pașa (17 Februarie 1567). (6)

Părăsit de Împĕratul însușĭ, Ștefan se adresézà la «făcĕtorul de Domnĭ» Zay, și încheie cu acesta și cu fiul luĭ, Petru, un contract, în Cașovia, probabil, la 1 Maiŭ 1567. Zay va stărui pe lângă Curte pentru dînsul și-l va ajutà; Domnul *in spe* se va alià cu creștiniĭ, va plătì 13.030 de zloțĭ, datoria luĭ Despot, va restituì douĕ «puscĭ» marĭ și o sabie, luate de acesta. Dacă el isbutesce a luà scaunul moldovenesc, va trimete protectoruluĭ sĕŭ alțĭ 10.000 de zloțĭ și-ĭ va constituì un venit anual ereditar de 60 de vacĭ pentru cuhne, douĕ polobóce de mied și de grăsime de vacă. (7) Ștefan se folosì fórte puțin de acéstă

(1) Ureche, p. 221. Înfrângerea luĭ Mâzgă nu erà cunoscută Împĕratuluĭ la 11 Iulie, când el întăresce luĭ Székely donațiunea, făcută acestuia de către Despot, asupra teritoriilor Ciceuluĭ, donațiune ce va fi reînnoită, ḑice diploma, «a presente legitimo Vaivoda» (Hurmuzaki, II, p. 560; *Tört. Tár*, 1890, p. 589—90).

(2) Hurmuzaki, II, p. 562—3.

(3) *Ibid.*, p. 566—7.

(4) Fessler, III, p. 598.

(5) *Ibid.*, p. 600 și urm.

(6) Hurmuzaki, II, p. 570.

(7) Hurmuzaki, *Supl.* II¹, p. 258—9. V. promisiunile analóge ale luĭ Despot către Zay (*Tört. Tár*, 1890, p. 215—6) și către Visnievțki: «o mie de caĭ și câte-và miĭ de boĭ» (Ureche, p. 214).

www.dacoromanica.ro

învoială: în 1568, el se plângeà episcopuluĭ Olachus că aștéptă în zadar restabilirea sa de patru anĭ de ḑile. Acum e pace despre Turcĭ (de la 17 Februarie 1568), și aĭ sĕĭ, carĭ aŭ servit gratis Imperiuluĭ (afară de ce a primit el însușĭ, prin Schwendi), în numĕr de 100 odată, iar acum de 60 numaĭ, staŭ tot goĭ și fără adăpost. Aude apoĭ că Lacki ar adunà óste împotriva Moldoveĭ, lucru periculos, «pentru-că ţéra nicĭ într'un chip nu vreà ca el să-ĭ fie Domn, ca unul ce e de ném polon, și nicĭ într'un chip nu vreà a i se supune». Ţéra-l vreà numaĭ pe dînsul, Ștefan, «căcĭ îl sciŭ a fi coborîtor adevĕrat și natural din némul moldovenesc». (1)

Olachus murì în 1568, și cererile îndreptăţite ale luĭ Ștefan rĕmaserà zadarnice și de astă dată. Pacea cu Turcii se încheiase și lupta fățișă cu Ardélul încetă în aceeașĭ vreme: pretendentul nu maĭ puteà servì la nimic. Într'o scrisóre din 9 Februarie 1569, ultimul document privitor la dînsul pe care-l cunóscem, el îndémnă pe boerii sĕĭ Mălaiŭ, Veveriță, Dracșin și Sava și pe tălmacii István și Ioachim să stărue la Împĕrat pentru el cât maĭ iute, căcĭ vremile se pot schimbà în contra Germanilor. Ștefan, care cunosceà decĭ pregătirile de revoltă, desvĕlite în 1570 abià, îĭ rógă să facă a fi primit la Viena saŭ maĭ departe în Împĕrăţie, în cas când li s'ar refusà orĭ-ce concurs pentru statornicirea sa în domnie. Să întrebuinţeze influența «părinteluĭ nostru» Francisc Zay. În amîndouĕ ţĕrile, boerii staŭ rĕŭ: în Muntenia, eĭ «aŭ perit cu toţiĭ»; în Moldova, mitropolitul Teofan erà să fugă peste munţĭ. El, Ștefan, n'are banĭ, fiind-că i-a dat pe toţĭ la «aceștĭ Domnĭ», însă Maximilian a mustrat pe judecătoriĭ Curţiĭ din Patak, carĭ nu i-aŭ plătit stipendiul. În oraș se află soţiile și copiiĭ pribegilor, dar hotnogul loculuĭ vreà să-ĭ gonéscă. (2)

Aicĭ se încheie cele cunoscute asupra luĭ Mâzgă. Cât despre Lacki, după ce duse pe Cazacĭ la Oceacov in 1568 (3), el câștigă în 1574 sim-

(1) Hurmuzaki, II, p. 595—8.

(2) Cele doué acte slavone ale luĭ Ștefan (v. și p. 223) aŭ fost publicate în *Történelmi Tár*, an. 1890, p. 590—93 (trad. ung.; cf. Hurmuzaki, II^5, p. 567—8, 611—2) și apoĭ în Hurmuzaki, *Supl.* II^1, p. 246—8 (cea de față), 258—9. Data acesteia e greșit indicată în ambele publicaţiunĭ. Ea se póte fixà cu siguranță. Indicaţiunea ḑileĭ din sĕptĕmână (Mercurĭ 9 Februarie) și cea complementară: «sĕptĕmâna luĭ Arţiburi» (a treia înaintea postuluĭ) nu se pot potrivì pentru alt an. Maĭ observe-se că Ballassa nu maĭ e la Satu-Mare (v. Fessler, III, p. 604), că e vorba de o mișcare contra Germanilor, care trebue să fie conspiraţiunea din 1570 (*ibid.*, p. 604 și urm.), că întîlnim în scrisóre scirea, prematură, a uniriĭ Lituanieĭ cu Polonia (12 August 1569). Peste 1569 nu putem trece, căcĭ, afară de nepotrivirea de calendar, Zay murì în 1570.

(3) Hurmuzaki, II, p. 581—2; Engel, *Gesch. der Kosaken*, p. 69.

www.dacoromanica.ro

patiile nouluĭ Rege polon, Henric de Valois, care căpětă de la fratele sĕŭ, Carol IX, ordine către episcopul de Ax (Acqs), ambasador frances pe lângă Pórtă, ca acesta să stăruie pentru numirea luĭ Lacki in Moldova, unde Petru-Șchiopul erà urît, ca Muntén. (1) Secretarul luĭ Albert, Mihaloski, venì la Constantinopole pentru acest scop, dar episcopul nu îndrăsnì să vorbéscă în favórea Palatinuluĭ. (2) Lacki îșĭ rĕsbună, aţîţând pe Ion-Vodă la resistenţă contra Turcilor. (3) La 1576, curiosul personagiŭ merge la Viena, ca deputat al partideĭ din Polonia care oferià coróna regatuluĭ luĭ Maximilian II (4), apoĭ în Germania și Italia. Întors, el rĕspândesce sgomotul că a fost numit în Moldova după stăruinţele luĭ Henric III și ale Dogeluĭ, și începe a adunà trupe în ţĕrile germane contra luĭ Petru-Șchiopul (1579). (5) Christofor Báthory se plângeà că el ar voì să introducă din Imperiŭ Domn noŭ în Moldova. (6) La 27 Februarie 1580, în sfîrșit, pentru a nu se stricà maĭ rĕŭ relaţiunile, destul de încordate, cu Pórta, consiliul de răsboiŭ german opinéză pentru depărtarea luĭ Lacki, care-șĭ tot amânà plecarea din ḑi în ḑi. (7) Părăsind Imperiul, el renunţă și la planul de a maĭ fi Domn în Moldova.

V. Despoţiĭ.

Forgach, un mare inimic al luĭ Despot, vorbesce de doĭ fraţĭ ce ar fi avut acesta. Unul se ocupà, la Veneţia, cu deschiderea caselor de fer prin mijlocul unuĭ *passe-partout;* îșĭ sfîrșì viéţa în spânzurătóre. Cel-lalt, dascăl în Cipru, asupra căreĭ insule Heraclid, ce se dedeà drept nepot al ultimuluĭ Rege, Iacob II de Lusignan, aveà óre-carĭ pretenţiunĭ (8), venì la Constantinopole, pentru a chemà pe Soliman în ajutorul insuleĭ apĕsate de Veneţienĭ. Bailul, aflând, l'ar fi torturat și ucis. Ambiĭ aventurierĭ, spune Forgach, muriră în acelașĭ an cu fratele lor din Moldova. (9)

(1) Hurmuzaki, *Supl.* I[1], p. 33—4
(2) *Ibid.*, p. 34—5.
(3) *Ibid.*, p. 36.
(4) Szamosközy, I, p. 187; Gerlach, p. 165, 180—1, 221—2.
(5) Hurmuzaki, III, p. 44.
(6) *Ibid.*, p. 45.
(7) *Ibid.*, p. 46—47, 48.
(8) Hurmuzaki, VIII, p. 95—6.
(9) Forgach, p. 267.

www.dacoromanica.ro

Nimic nu întăresce acéstă fabulă rĕŭ-voitóre. Din sângele sĕŭ, Despot nu se scie să fi avut frate. În visurile séle însă de cucerire a Muntenieĭ şi Grecieĭ (1), el reservà ţéra de peste Milcov unuĭ Dumitru saŭ Dumitraşco, Grec saŭ Bulgar, om vitéz şi cult şi pe care-l adoptase ca frate încă din 1558. (2) Prins de Tomşa, la căderea luĭ Heraclid, Dumitraşco fu liberat, ba chiar înfrăţit de noul Domn, care totuşĭ se asigură din parte-ĭ, tăindu-ĭ nara dréptă. El şi un alt boer comandaŭ artileria Tomşeĭ; colegul sĕŭ îl dădù însă pe mâna luĭ Lăpuşnénu, care-l trimise Muntenilor, deşì Turciĭ îl reclamase. Chiajna îl insultă, ĭĭ tăià capul şi aruncă ţésta sângerândă pe masa unde benchetuià Curtea scăpată de grijă. (3)

Treĭ anĭ după mórtea luĭ Despot, trăià la Genova un aventurier, care se intitulà «Ioan Gheorghe Heracleŭ Basilic Despot, din némul împĕraţilor Flaviĭ Augustĭ de la Roma, şi apoĭ de la Constantinopole, prin mila luĭ Dumneḑeŭ restaurator şi mare-maestru al Cavalerilor St.-Gheorghe, moştenitor al Grecieĭ întregĭ, Rege al Peloponesuluĭ, Moldoveĭ, Valachieĭ, Domn al Rĕsărituluĭ, etc.» (4) La acéstă dată, el scrie *signorieĭ* genovese, probabil cerênd banĭ. Patru anĭ după acésta, când Europa se ocupà de liga împotriva Turcilor, care aduse, în 1571, bătălia de la Lepanto, pretinsul Heraclid ofere, printr'o scrisóre proprie şi prin secretarul sĕŭ, Dominic Anselmo, «cavaler al St.-Gheorghe», puternicu-ĭ concurs Veneţieĭ, cerênd ùn paşaport pentru sine saŭ un ambasador al sĕŭ. (5)

În Februarie 1565, Melchior Ballassa iea Tokay şi alte cetăţĭ de la Ardelenĭ. (6) Îndată după acésta, un individ care se numià fratele luĭ Despot, Carol Despot, vine la Buda şi spune Paşeĭ că Împĕratul, în tabăra căruia jucase un rol mare şi fusese iniţiat în tóte secretele, ĭĭ oferise 4.000 de călărĭ şi 6.000 de pedestri pentru a luà Moldova;

(1) Hurmuzaki, II, p. 415–6. Interesanta proclamaţiune din Februarie 1562, în care, între altele, se amintesce boerilor moldovenĭ descendenţa lor romană. Cf. şi *ibid.*, p. 410.

(2) «Propter suam insignem virtutem» (tabla genealogică a luĭ Sommer, p. 61); «Graiis adamate Camoenis», «Demetri docte» (Sommer, «Elegia sexta ad Demetrium», ed. Legrand, p. 89, dar tot el îl face lacom şi crud, p. 34). O scrisóre a luĭ Despot, póte autentică, ĭĭ atribue intenţiunea de a se strămutà el în Muntenia, lăsând Moldova luĭ Vişnievţchi (Legrand, p. 238). Cf. Picot, *Chr. d'Urechi*, p. 412, nota.

(3) Sommer, p. 55—7; Hurmuzaki, *Supl.* I¹, p. 18.

(4) V. titlul din scrisórea publicată în Hurmuzaki, VIII, p. 158 (dar şi *ibid.*, p. 48, cu altă dată!) şi inedit.

(5) Hurmuzaki, *l. c.*; Veneţia, *Arch. di Stato, Lettere principi*, No. 12, f° 136.

(6) Fessler, III, p. 590.

www.dacoromanica.ro

dar el a gândit că e mai bine să mérgă la Sultanul. Un céuș îl duse decĭ, la 26 Martie, spre capitală, unde ajunse la 6 Aprilie. (1) Vizirul Alĭ îl cunoscea și promise să vorbéscă pentru dînsul Sultanuluĭ. (2) «Nu-l cunosc», scrie Maximilian II luĭ de Wyss, «nicĭ n'am auḑit de el, ba nicĭ nu sciŭ să trăiască vre-un frate al luĭ Despot», pe care nu l-ar fi ajutat, de sigur, să turbure pacea cu Turcii. (3) Pórta se convinse și ea că omul e un șarlatan și, ceea ce e mai grav, un șarlatan *sărac*. Lăpușnénu dădù informațiunĭ rele asupră-ĭ și, la 21 Maiŭ următor, nenorocitul fu dus la «Turnul Mării Negre» (4), dar nu-l înnecară, cum se așteptă lumea, ci fu îmbarcat pentru Rodos (sfîrșitul luĭ Maiŭ), unde i se fixară treĭ-spre-ḑece aspri pe ḑi, cu totul alta de cum așteptă bietul Carol. (5) De la acéstă dată aventurierul dispare: scià, spune ambasadorul german, ungurește, polonește, nemțește și chiar românește. (6)

VI. Nicolae Basarab.

Forgach atribue luĭ Despot planul de a da Muntenia «unuĭ óre-care Basarab». (7) Câțĭ-va anĭ după căderea luĭ *Ioan-Vodă*, la 20 August 1566, Piu V recomandă Împĕratuluĭ și Duceluĭ Albert de Bavaria pe un tînĕr, încercat de multe nenorociriĭ, «nobil și modest», anume «Nicolae Basarab, fiul luĭ Barbu, nepot al luĭ Neagoe» *(Barbuli Nagorae.... filium legitimum et naturalem)*, precum mărturisise Republica venețiană. (8)

Ceea ce e sigur e că Neagoe, tată, în 1517, a treĭ fiĭ legitimĭ: Teodosie, Petru și Ioan (9), n'a avut și pe un al patrulea cu numele de Barbu. În istoria Muntenieĭ din întâia jumătate a secoluluĭ al XVI-lea, găsim însă pe un Barbu cu însemnătate politică. E Barbu Craiovescul, Banul Craioveĭ, cu care Moisi îșĭ mărită o soră, la 13 Februarie 1530 (10), și care căḑù lângă cumnatul sĕŭ în lupta de la Viișóra, în

(1) Hurmuzaki, II, p. 533, 540; *Supl.* I¹, p. 21.
(2) *Ibid.*, *Supl.* I¹, p. 21.
(3) *Ibid.*, II, p. 533—4.
(4) *Ibid.*, p. 541.
(5) *Ibid.*, p. 542; *Supl.* I¹, p. 22.
(6) *Ibid.*, II, p. 540. Servise în Ungaria, «mai ales în părțile Eperjesuluĭ» *(ibid.)*.
(7) P. 264.
(8) Hurmuzaki, II, p. 560—1.
(9) Tocilescu, *Ist. Rom.*, planșa XIII; Hurmuzaki, II³, p. 524.
(10) *Archiv des Vereins*, XV, p. 59—60; Hurmuzaki, II³, p. 654.

www.dacoromanica.ro

August al aceluiaşĭ an. (1) Constantin Căpitanul, care dă drept tată luĭ Neagoe, nu pe «Basarab-Vodă» (cel tînĕr) (2), ci pe «Pârvul Vornicul», face din Barbu, fratele acestuĭ din urmă, unchiul Domnuluĭ. (3) Orĭ-cum, genealogia luĭ Nicolae-Vodă nu se menţine, dacă e vorba de descendenţa legitimă.

Nicolae Basarab aduceà cu dînsul şi recomendaţiunea cardinaluluĭ Dolfino, pentru a fi pus de Imperialĭ în Muntenia, unde domnià Petru-Şchiopul. (4) La Udine, se îmbolnăvì însă de friguri şi zăcù de la 10 Septembre până la mijlocul luĭ Octobre, vînḑêndu-şĭ caiĭ pentru a puté continuà drumul. Ajuns în sfîrşit la München, el scrie Duceluĭ Bavarieĭ, Albert III, la 10 Novembre, o scrisóre prin care-ĭ cere, dacă nu va isbutì, un loc la Curte. Maĭ spune cu acéstă ocasiune o serie de neesactităţĭ istorice, menite a-l face simpatic. (5) Acel Barbu, al căruia fiŭ pretindeà că este, ar fi fost în realitate un Domn, ba încă, *iure optimo*, dar o conspiraţiune l'ar fi gonit la Constantinopole, unde Turciĭ îl ucid. Îĭ rĕmân pe urmă soţia şi o fată, carĭ, împreună cu unicul băiat, sunt puşĭ la închisóre. Crescênd mare, Nicolae îşĭ simte vocaţiunea de a guvernà, fuge din Ţarigrad, se presintă la Viena, unde împrejurărĭ maĭ grave ocupaŭ Curtea, trece în Italia şi-şĭ află mântuirea la Papă! Urméză cele povestite maĭ sus. (6)

Albert dădù şarlatanuluĭ, a doua ḑi chiar, o scrisóre către Împĕratul (7), pe care Nicolae-Vodă îl atacă la 14 Decembre, arătându-ĭ tóte documentele ce posedă şi cerêndu-ĭ în grabă o patentă, care l'ar ajutà să-şĭ recapete moştenirea. (8)

Ce va fi făcut, ce va fi dres în timp de treĭ anĭ de ḑile, nu se scie. În 1569 însă, Nicolae-Basarab erà tocmaĭ la Segovia, unde-l ajută cu

(1) Şincai, II, p. 254; Xenopol, II, p. 490-1; Hurmuzaki, II³, p. 655–6, 666, 667.

(2) V. Xenopol, II, p. 475. D-l Hasdeu numesce pe Barbu fiul luĭ Preda, care ar fi fratele luĭ Neagoe († 1521), *Col. luĭ Traian*, an. 1870, No. 8, p. 4, nota. Cf. Const. Căp., p. 158, 167; *An. Rom.*, p. 267, 271. Pare să fi fost doĭ Barbu. Chipul Banuluĭ Barbu se află la Athos, în mănăstirea Xenovuluĭ (v. Ioan Comnen, *Descr. montis Atho*, în Montfaucon, *Palaeographia graeca* (Paris 1708), p. 494; cf. p. 481).

(3) *Mag. istoric*, I, p. 152. Cf. *Viaţa şi traiul patr. Nifon*, ed. Erbiceanu, Bucurescĭ, 1888, p. 45: «un cocon de boĭarĭ ce-l chemà Neagoe.»

(4) Hurmuzaki, II, p. 562.

(5) *Ibid.*, p. 565.

(6) *Ibid.*

(7) *Ibid.*, p. 566.

(8) *Ibid.*, p. 568. Notăm că s'ar puté ca Neagoe să fi avut un fiŭ nelegitim Barbu, maĭ mare decât ceĭ legiuiţĭ, şi ca acest Barbu să fi fost unul din ceĭ şése pretendenţĭ iviţĭ după mórtea Domnuluĭ. V. p. 209.

www.dacoromanica.ro

bani un Németz din Palatinatul de sus, Hans Heher. Ca resplată, pretinsul Domn dădù naivuluĭ German titlul de «marchis al Ialomițeĭ» (Markgraff von Jalonitz), și, ca blason, un cap de corb cu crucea în plisc și «parte din leul» care, întreg, ar constituì stema «principatuluĭ nostru!» (1) Să fie óre tot Nicolae «noul prinț cu numele de Basarab Voevod», pe care se ziceà că 6.000 de Turcĭ îl aduseseră în scaunul Muntenieĭ prin Novembre 1599 și care fù îndată gonit de trupele luĭ Michaiŭ? (2) Fórte posibil.

VII. Ioan Bogdan.

Personagiul cu acest nume se iscălià grecesce: «Ἰλιέσχ Βοεβόδ, ἐν Μολδάβια» (*sic*). (3) Genealogia, pe care o purtà cu sine, arată că el nu erà străin de cele petrecute în Moldova de la Ștefan-cel-Mare încóce, dar cunosceà lucrurile cam confus. Iată ce spune acéstă piesă inedită, din care cunosc douĕ exemplare, în Archivele din Dresda și Nürnberg.

În 1475, Ștefan-cel-Mare aveà un fiŭ cu fiica Domnuluĭ Muntenieĭ, anume pe Bogdan. Fiul luĭ Bogdan, Ștefăniță *(Estephenisse)*, fiind minor, tronul e usurpat un timp de Petru Rareș. Câștigându-șĭ moștenirea, Ștefăniță are cu fata «mareșaluluĭ Bachaoli» (Bacăuluĭ), anume «Bacoray» (Bucura?), doĭ fiĭ: pe Ioan-Vodă-cel-Cumplit, zis și Ivonia, și pe un alt Ioan, purtătorul genealogieĭ, aventurierul nostru. Ivonia, refusând o crescere de tribut, neaprobată de Sultan, e atacat de treĭ Pașĭ, Mehemet (Sokolli), Michaiŭ Celebì *(Cerebi)* și «Millour», frate cu Petru-Șchiopul, deci Miloș-Vodă, mort in 1577 (20 Februarie). (4) Ivonia, prins, fu rupt de cămile: îl trădase un credincios al sĕŭ, care nu oprise pe Turcĭ la Dunăre. În locul mortuluĭ, tot fără scirea Sultanuluĭ, fu

(1) *Ungrisches Magazin*, I (Pressburg 1781), p. 366–7; Engel, *Gesch. der Walachei*, p. 41, 223; Gebhardi, *Gesch. des Reichs Hungarn*, IV (Leipzig 1782), p. 351, nota f; Șincai, II, p. 351; *Col. luĭ Traian*, an. 1870, No. 8, p. 3–4.

(2) Hurmuzaki, III, p. 377. Autorul informațiuniĭ însă, Aloisiu Radibratti, pomenesce apoĭ de spusele a doĭ boerĭ, carĭ informară pe Michaiŭ că venise numaĭ puțini Turcĭ, și aceia fără Domn noŭ. El asigură că boeriĭ aveaŭ dreptate; svonul nu puteà să fie însă cu totul fals, căcĭ Michaiŭ îl luă în serios.

(3) *A. Fr.*, I, p. 40, nota 1.

(4) Gerlach, p. 315, 353 (evident o însemnare greșită), 369. Cf. *Mem. Ac. Rom., Secț. ist.*, Seria II, t. XVIII, p. 3. Maĭ târziŭ, în epoca luĭ Michaiŭ-Vitézul, o cétă de haiducĭ ungurĭ găsì pe drum nisce hârtiĭ grecescĭ, carĭ recomendaŭ pe Miloș-Vodă. Hârtiile fusese perdute, de sigur, de vre-o rudă a acestuia, care le aveà în păstrare (inedit).

www.dacoromanica.ro

pus «Petru Grecul, frate al pomenituluĭ Milord-Paşa şi al luĭ Alexandru, guvernatorul Muntenieĭ». Când află de cele petrecute, Sultanul Murad ucide pe vinovaţĭ, dar tronul rĕmâne ocupat de usurpator. Ioan II saŭ Ioan Bogdan se duce, «după câţĭ-va anĭ» de la aceste evenimente, la Împĕratul şi cere a fi recomendat Regeluĭ Francieĭ. (1)

Până a nu ajunge la acesta, Ioan Bogdan trecù şi pe la Roma, şi Papa Grigorie XIII recomandă luĭ Henric III pe cel ce va restaurà catolicismul în ţĕrile române, pe «prea-nobilul Domn, fiul nostru preaiubit, Ianus»: Moldova-ĭ aparţine de drept; o ocupă însă «un óre-care tiran». (2) Nunţiul aveà ordin să vorbéscă Regeluĭ în acéstă privinţă. (3)

La Curtea Francieĭ stătù Bogdan câţĭ-va anĭ de ẓile, înainte de a se decide o intervenţiune în favórea sa. La 24 August 1588 abià, Henric însciinţézà pe ambasadorul sĕŭ la Constantinopole, Lancosme, că s'a decis a trimete cu «Principele Moldoveĭ» pe Harlay de Sancy, consilierul sĕŭ de stat şi privat. (4) Ioan fusese numit cavaler al Ordinuluĭ St.-Michail; fiul sĕŭ, care-l întovărăşise pretutindenea, rĕmase în Francia. (5)

Bĕtrânul pretendent plecă, în ultimele lunĭ ale luĭ 1588, trecù prin Savignano şi Turin, incassând contribuţiunile Principilor ce-ĭ stăteaŭ în cale, şi se îndreptă, cu o suită de 10—12 nobilĭ francesĭ, spre Veneţia, unde erà să vie să-l afle ambasadorul. La 4 Ianuarie 1589, el se aflà la Ponte di Lagoscuro, «Pont-du-Pau», de unde scrie Duceluĭ de Ferrara, scusându-se că nu l'a visitat, că nu i-a scris cu propria sa mână, «pentru deosebirea sloveĭ, cu care scriŭ eŭ şi care nu se întrebuinţézà aicì». După ce expune turburata sa sórtă, Ioan rógă pe Duce să imiteze exemplul altor Principĭ, rude ale séle, ca Ducele de Savoia, îndatorindu-l în starea-ĭ nenorocită. Va fi recunoscĕtor el, saŭ, dacă móre înainte de a puté să dovedéscă aceste simţeminte, fiul sĕŭ: — «Alt-fel l'aş desmoştenì!» (6)

Încă în Ianuarie 1589, Ioan Bogdan erà la Veneţia, cu un óre-care Ioachim Balue, care se dedeà drept ambasador ales de Regele Francieĭ la Constantinopole, pentru a întovărăşì pe «Domnul Moldoveĭ.» Pro-

(1) Inedit.

(2) Hurmuzaki, III², p. 17. Menţiunea «tiranuluĭ», care concordă cu cea din scrisórea luĭ Bogdan către Ducele de Ferrara (v. maĭ departe), arată că e de sigur vorba de Ioan Bogdan. Faptul că acesta se iscălià românesce «Ioan» a făcut pe redactorul scrisoriĭ să-l numéscă «Ianus».

(3) *Ibid.*

(4) Hurmuzaki, *Supl.* I¹, p. 103.

(5) Scrisórea citată către Ducele de Ferrara.

(6) *L. c.*

www.dacoromanica.ro

babil, Balue erà numaĭ un nobil din suita Principeluĭ. (1) La 18 Maiŭ, Bogdan erà gata să plece, fără a maĭ aşteptà pe Sancy: guvernul veneţian, vĕḑêndu-ĭ «sórta fórte strîmtorată» *(strettissima)*, ĭĭ dă la acéstă dată 200 de galbenĭ. (2)

La 1 August 1589, Regele Henric e însă ucis, aşà că Harlay nu maĭ plecă spre Constantinopole. Lancosme, ambasadorul, în casa căruia se refugiază Bogdan, îl despóie de ce-ĭ maĭ rĕmăsese şi-l gonesce. (3) Pretendentul se întórse în Anglia, unde află sprijin la ambasadorul luĭ Henric IV, d-l de Beauvoir. (4) Prin 1591, el se întorceà în Francia, pe lângă noul Rege.

La 23 Martie 1591, Bogdan erà la Geneva şi, aflând că de Brèves va fi înlocuit cu Lafin, ca ambasador la Pórtă, se adreséză Regeluĭ, cerêndu-ĭ să-ĭ ordone nouluĭ trimes a-ĭ sprijinì interesele. Aflând că s'ar fi respins în Consiliŭ idea, ca Regele să scrie însuşĭ Sultanuluĭ şi Vizirilor — se decisese a se da aventurieruluĭ o sută de scuḑĭ numaĭ,— el maĭ făcuse o cerere (5), în care invocà sărăcia în care se găsesce şi scrisorile Regineĭ Angliеĭ, carĭ mărturisiaŭ cum că bĕtrânul aveà partisanĭ la Constantinopole.

La 10 Iulie, în sfirşit, Regele, încredinţat de acest din urmă fapt, cere pentru Ioan Bogdan, care trebuià să mérgă cu Lafin, un paşaport Sultanuluĭ. (6) Henric scrise la aceeaşĭ dată luĭ Sokolli, Marele-Vizir, luĭ de Brèves, ambasaduruluĭ engles pe lângă Pórtă şi Duceluĭ de Saxonia, prin statele căruia Ioan voià să trécă. (7)

Ioan lăsă pe fiul sĕŭ pe lângă Rege până la restituirea în domnie aşteptată. (8) Plecă întâiŭ în Anglia, unde Henric IV îl recomandă (12 Iulie) Regineĭ Elisabeta şi ambasaduruluĭ frances de Beauvoir. (9)

---

(1) Hurmuzaki, III², p. 24. Cf. maĭ departe şi Hurmuzaki, III¹, p. 454, No. XX.

(2) Inedit.

(3) Inedit; Hurmuzaki, *Supl.* I¹, p. 109—110.

(4) *Ibid.*, p. 108.

(5) Fără dată; póte anterióră scrisoriĭ din Geneva. Erà, ḑice, de treĭ lunĭ în regat. V. ambele în *A. Fr.*, I, p. 40—2.

(6) Hurmuzaki, *l. c.*, p. 105.

(7) *Ibid.*, p. 105—7, 109—10. Bogdan primì şi el o scrisóre de la Rege, care-l numià «cousin» (*ibid.*, p. 106). Fiul Principeluĭ fusese pe la Rege, cum anunţase Ioan că va face (*A. Fr.*, I, p. 41).

(8) Inedit şi Hurmuzaki, *l. c.*, p. 110; III², p. 29. Cf. *Supl.* I², p. 105, unde trebue a se cetì: «et, pour l'amictié que nous luy portons, nous retiendrons son filz auprès de nous».

(9) Hurmuzaki, *Supl.* I¹, p. 107—8. Data de 12 Iulie e dată de ediţiunea Xivrey a scrisorilor (*Lettres missives de Henri IV*, în «Coll. des documents inédits pour servir à l'histoire de France», III, p. 430,431).

www.dacoromanica.ro

În Saxonia, află însă că Ducele Christian I murise, şi se îndreptă la Gheorghe-Frederic, marchis de Anspach, burgraf de Nürnberg, din ramura cadetă de Hohenzollern, cerêndu-ĭ un împrumut de 1.000 de talerĭ (18 Octobre). (1) Burgraful numì o comisiune, care să examineze pe străin. Nesciind decât românesce, Ioan expuse printr'unul din Francesiĭ ce se aflaŭ cu dînsul că e nepotul de fiŭ al unuĭ mare Principe al Moldoveĭ, că acesta plătià Turcilor, după cucerirea Constantinopoleĭ, 60.000 de coróne pe an, că fratele sĕŭ propriŭ Ivonia, pentru că refusase un adaus de 30.000 altele, fusese ucis «într'o pădure», că Vizirul vinovat fusese gâtuit; în sfîrşit, tótă fabulósa-ĭ viaţă. Baniĭ ĭĭ cereà numaĭ cu împrumut şi oferià a-ĭ restituì, dacă i se dă un însoţitor până la Veneţia (20 Octobre). (2) După sfatul comisiuniĭ, Gheorghe-Frederic se mulţumì să plătéscă cheltuelile la han şi să dea pribéguluĭ 50 de galbenĭ, împreună cu o recomendaţiune către liberalul Duce Wilhelm al Bavarieĭ. (3)

Lafin însă zăbovià. Ioan Bogdan ajunse la Veneţia, dar încă în 1592 ambasadorul nu plecase. Se dădură ordine pentru afacerea restaurăriĭ luĭ Brèves, apoĭ, când fiul Principeluĭ se plânse luĭ Henric de acésta, creḑênd duşman pe ambasador, de Brèves căpĕtă ordin de a nu intervenì fără o invitaţiune directă din partea pretendentuluĭ (30 Septembre). (4) Bogdan aşteptà încă, la 29 Novembre, în Murano, pe Lafin şi pe fiul sĕŭ: el cere la acéstă dată un ajutor de 100 de galbenĭ Republiceĭ, ca împrumut, până la sosirea acestora. (5) În 21 Decembre găsim nouĕ instrucţiunĭ ale Regeluĭ către de Brèves, (6) apoĭ nimic, până în 1598.

În acest interval, Bogdan duse viéţa cea maĭ cu neputinţă de închipuit. La 31 August 1598, se află la Hofstadt, în statele Electoruluĭ-archiepiscop de Colonia, care-l recomandă Electoruluĭ de Saxonia, ca pe «Înălţimea Sa Domnul Moldoveĭ, prietenul nostru prea-iubit». Acolo venise din Olanda, unde fusese ajutat de State şi de Mauriciu de Nassau. (7)

În Octobre 1598, Ioan Bogdan e tocmaĭ la Copenhaga, de unde scrie

(1) Inedit.
(2) *Ibid.*
(3) *Ibid.*
(4) Hurmuzaki, *l. c.*, p. 110.
(5) *Ibid.*, III², p. 29. Scrisórea, făcută de altul, e iscălită «Ioan Bogdanovic.»
(6) *Ibid.*, *Supl.* I¹, p. 110—11.
(7) Inedit.

www.dacoromanica.ro

Duceluĭ Carol de Suedia, ale căruia strălucite însușiri a venit tocmaĭ din Francia să le vadă. (1) Se dusese, după cât se pare, din noŭ în acest stat, i se promisese alt ambasador pentru a-l întovărăși la Pórtă, unde *fusese numit Domn*, și căpětase 4.000 de scuḑĭ pentru drum. Turburările din Suedia (2) îl împedică de a venì însușĭ la Ducele de Sudermania, căruia îĭ cere cunoscutul *împrumut*. (3)

Răsboiul luĭ Henric cu Spania l'ar fi oprit însă, afirmă pretendentul, de a-șĭ împlinì promisiunile. Bogdan căḑù bolnav la Hamburg și zăcù acolo nouĕ lunĭ de ḑile. La 11 (21) Septembre 1599, el cereà un ajutor magistraților din Braunschweig, unde se găsià. (4) La 20 (30) Septembre, îl vedem sosind la Dresda, cu 3—4 persóne, într'o caretă. El arătă îndată consilierilor ducalĭ scrisorile ce aveà de la suveraniĭ Francieĭ și Angliеĭ și recomendațiunea Electoruluĭ de Colonia, rugându-ĭ s'o deschidă, deși erà adresată Duceluĭ însușĭ. Căpětă cincĭ-ḑecĭ de talerĭ. (5) De aicĭ, plécă iarăși spre Nürnberg, unde Consiliul orașuluĭ îĭ dădù, la 9 Octobre, douĕ-spre-ḑece óle cu vin și patru-ḑecĭ de *Guldengroschen*. (6) I se refusă însă, ca fórte compromițětóre pentru demnitatea luĭ, chitanța despre acest dar, pe care o cereà (10 Octobre). (7) La 11 din aceeașĭ lună, Bogdan sosià la Curtea burgrafuluĭ, în Anspach, cu șése slugĭ și patru caĭ, cerênd iar banĭ și recomendațiune și arătând scrisorile de la Regele Francieĭ. Evenimentele din țĕrile nóstre aflaŭ însă un óre-care rĕsunet și în Apus, așà în cât consilierul burgravial Johann Buttner scià că Moldova e supusă Polonilor. Burgraful plătì decì la 13 Octobre cheltuelile făcute de vagabond la ospětăria «Coróneĭ» și-ĭ dădù recomendațiunĭ către episcopul de Bamberg, duciĭ Bavarieĭ și Saxonieĭ. (8) Din Anspach, Bogdan trecù în Brandenburg, apoĭ la Curtea luĭ Maximilian de Bavaria, care-l re-

(1) Hurmuzaki, VIII, p. 200—1: «a posta di Franza.»

(2) Scrisórea vorbesce de: «gli tumulti che sono in cotesto regno», dar Danemarca erà în liniște atuncĭ, pe când în Suedia Ducele Carol luptà cu Regele Sigismund (și de Polonia).

(3) *Ibid.*

(4) Hurmuzaki, III², p. 436—7 (fórte rĕŭ publicată, veḑĭ Apendice No. 1). E curios că scrisórea luĭ Bogdan către magistrații din Braunschweig și raportul comisiuniĭ din Dresda sunt ambele datate din 21 Septembre 1599. Lucrul se explică prin aceea că Ioan Bogdan întrebuințéză stilul noŭ, iar funcționariĭ din Dresda pe cel vechiŭ.

(5) Inedit.

(6) Inedit.

(7) Inedit.

(8) Inedit.

www.dacoromanica.ro

comandă, la 4 Novembre, Duceluĭ de Württemberg; la 9 ale luneĭ, el erà la Augsburg, unde cere împrumutul sĕŭ obicĭnuit luĭ Octavian Fugger, marele bancher. (1) Apoĭ, ĭĭ perdem definitiv urma. Nicĭ cu fiul sĕŭ, al căruĭ nume nu-l cunóscem, nu scim ce s'a făcut.

VIII. Familia Potcóvă.

Ivan Potcóvă, ḑis şi Creţul, erà, ca toţĭ pretendenţiĭ aduşĭ de Cazacĭ, un personagiŭ de o înfăţişare mîndră şi impunĕtóre. «Un om chipos, cavaleresc, domnesc şi priceput în răsboiŭ.» (2) Îşĭ datorià porecla faptuluĭ «că rupeà cu mâna o potcóvă neîntrebuinţată, pare că ar fi fost hârtie. (3) Mazovian după uniĭ, (4) Moldovén din popor (5) după alţiĭ, el se făceà «frate» cu Ioan-Vodă-cel-Cumplit. (6)

Ivan se adresă întâiŭ, pentru a căpĕtà sprijin, la starostele de Bar şi la Constantin, Principe de Ostrog, voevod al Kievuluĭ. Ocupat cu Danzigul, Regele Polonieĭ, a căruia părere se cerù (7), refusă ajutarea pretendentuluĭ. Un Polon, Stanislav Kopycki, se oferì însă să-l mijlocéscă la Cazacĭ, între carĭ steteà de douĕ-ḑecĭ de anĭ. Ajutat încă şi de un Moldovén, anume Ceplea (Ţopa), aşezat şi el la dînşiĭ, Kopycki ĭĭ înduplecă uşor. Se alese un hatman, Şah, şi 3.300 de Cazacĭ se îndreptară spre Nistru. Dar Petru-Şchiopul, ce domnià atuncĭ în Moldova, erà pregătit: năvălitoriĭ se întórseră prădând (Iunie 1577). (8)

Ştefan Báthory erà decis să opréscă o nouă năvălire, care ar fi creat complicaţiunĭ cu Pórta. Trupe fusese trimise, carĭ aflară pe Ioan la Nimirov, dar oraşul refusă să-l deà. Înainte de a venì ordine nouĕ de la Curte, pretendentul trecuse Nistrul, la 11 ale luĭ Novembre. (9)

Petru-Şchiopul, îngrijat, ceruse ajutóre de la Turcĭ şi le căpĕtase (Septembre 1577) (10): Sultanul îl autorisă să respingă forţa prin forţă.(11)

---

(1) Hurmuzaki, III², p. 438—9.
(2) *A. Fr.*, I, p. 120. Cf. Caramzin, tr. St.-Thomas (Paris, Bossange, 1823), IX, p. 364-5.
(3) Ortelius, p. 173.
(4) Ureche, p. 230.
(5) Ortelius, *l. c.*
(6) Ureche, *l. c.* Cf. Hasdeu, *Ioan-Vodă-cel-Cumplit*, ed. II, 1894, p. 22—3.
(7) Engel, *Gesch der Kosaken*, p. 78.
(8) Asupra tentativeĭ, v. Ureche, p. 230-2; adausurile luĭ Nicolae Costin, p. 467—70, şi rapórtele germane din Hurmuzaki, III, p. 5—6; IV², p. 98; Gerlach, p. 385, 437.
(9) *Ibid.*; Hurmuzaki, III, p. 7—8.
(10) *Ibid.*, p. 5.
(11) *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

Domnul mai aveà la sine și o gardă de Turcĭ beșliĭ, dar, pe când se plătiaŭ 500, eraŭ în adevĕr numaĭ patru-ḑecĭ. (1) Lupta cu Potcóvă se dădù lângă Iași chiar; Cazacii se făcură a cădé la pămînt, când bătură tunurile luĭ Petru, apoĭ, la iurușul Turcilor, se ridicară, împușcând în plin. Noul *Ioan-Vodă* intră în Iași la 23 Novembre și făcù boerĭ marĭ dintre tovarășiĭ sĕĭ de cucerire. (2)

Învinsul Petru se retrăsese la Buzĕŭ, (3) unde-l ajunseră ajutóre turcescĭ, plecate din Constantinopole la începutul luĭ Decembre. Turciĭ se temeaŭ de uneltirile Șahuluĭ, cu care eraŭ în luptă, de ale Ţaruluĭ, sprijinitorul, se ḑiceà, al pretendentuluĭ. (4) Deși acesta din urmă oferià crescerea tributuluĭ, se trimisese în grabă 500 de ieniceriĭ, apoĭ alțĭ o mie, precum și ordine către Tătarĭ și patru sangiacĭ de la Dunăre și Nistru, către Muntenĭ, Ardelenĭ (16 Decembre) și spahiĭ. Beglerbegul Grecieĭ ședeà și el gata să pornéscă. (5) Deși Ioan învinse încă odată, la Docolina, el se hotărì să plece din Moldova și trecù Nistrul pe la Soroca, spre marea jale a ţĕriĭ, bucurósă de Domn tînĕr. (6) Sĕcuiĭ și lefegiiĭ luĭ Christofor Báthory, sub comanda nepotuluĭ acestuia, Ștefan, trecuse munțiĭ (7), și Petru fù restabilit la 1 Ianuarie 1578. (8)

La 21 Februarie următor, ieniceriĭ se întorceaŭ însă abià în capitală, când un olac din Moldova aduse scirea că alțĭ 2.000 de Nizoviĭ aŭ intrat în ţéră, cu un noŭ Domn. (9) Acesta se chemà Alexandru și se da drept frate cu Ioan-Vodă Potcóvă, care fusese prins prin înșelăciune, în orașul Nimirov, de către hatmanul Podolieĭ, Nicolae Sieniawski, și trimes la dieta din Varsovia. (10) Noul pre-

(1) Hurmuzaki, IV², p. 99.
(2) Ureche, p. 231; Adausurĭ, p. 469.
(3) Hurmuzaki, III, p. 7—8.
(4) *Ibid.*, IV², p. 99—100, 100—1.
(5) *Ibid.*, III, p. 5—8; *Supl.* I¹, p. 41; Gerlach, p. 420.
(6) Ureche, p. 231—2; Adausurĭ, *l. c.*
(7) Bethlen, II, 434; Ortelius, p. 173; Ureche, p. 232.
(8) Ureche, *l. c.* Christofor Báthory, înșelat de sciri falșe, ordonà încă de la 14 Septembre 1577 prinderea luĭ «Iovan Valachul», care, bătut, s'ar fi refugiat «prin aceste părțĭ» (copie de doc. la Bibl. Ac. Rom.). Noŭe ordine pentru «alt năvălitor, necunoscut» la 2 Decembre. Petru-Șchiopul mulțumì pentru acéstă atențiune *(ibid.)* în Maiŭ următor. Cf. Pawiński [v. maĭ jos], p. 192.
(9) Gerlach, p. 460, col. 1; Hurmuzaki, IV², p. 102.
(10) *A. Fr.*, I, p. 121; Engel, *Gesch. der Kos.*, p. 80. Andreiŭ Lozowiecki îl aduse din ordinul Regeluĭ de la Rawa la Lemberg (Pawiński, *Księgi podskarbińskie,* Varsovia, p. 193), în 1578.

www.dacoromanica.ro

tendent trecù Nistrul la 9 Februarie şi ocupă, fără a sloboḑì o puşcă, Iaşiĭ. (1).

Indignarea fù atuncĭ la culme în Constantinopole. Se dădu ordin Tătarilor să alerge. Ambasadorul polon fu mustrat aspru şi, la rĕspunsul sĕŭ că Nizoviĭ n'ascultă de nime, Sokolli strigă: «Să abdice atuncĭ Regele!» Erà vorba să se puie sangiacĭ în ţĕrile române. (2) Capigiul, care gătuì la Anchialo pe Şaitan-Oglu, aveà, se ḑice, ordin a da morţiĭ pe Petru (3), lăsându-se scaunul maĭ de grabă luĭ Alexandru, pentru care stăruià Hanul. (4) Sultanul însuşĭ mustrà pe Regele Poloniеĭ ca nerecunoscĕtor şi se oferì a dà trupe de ale sale pentru a prinde în Polonia pe ceĭ doĭ fraţi Potcóvă, de carĭ are nevoie neapĕrat (10 Martie). (5) Când sosì la Constantinopole solul pe care se grăbì a-l trimete Báthory (Aprilie), Marele-Vizir arătà că numaĭ răsboiul cu Persia scăpase regatul de o peire totală: maĭ multe miĭ de ómenĭ, cu deosebire din Ukraina, al căreia şef, Constantin de Ostrog, ajutase pe Alexandru, fură duşĭ în robia tătăréscă. Hanul, —«a căruia faţă înegréscă-se!» — trebuià să prindă pe Rege şi să distrugă regatul. Sultanul în persónă va venì să înveţe minte pe Leşiĭ de la hotare. «Dumneḑeŭ afuriséscă pe însuşĭ Regele, care plătesce în aşà chip fapta bună a Împĕratuluĭ!» (6) Prinşiĭ fură ceruţĭ numaĭ decât luĭ Báthory (25 Aprilie). (7)

Căcĭ Petru avuse noroc. La somaţiunea Turcilor de a trimete puşcaşĭ «câtă frunză şi érbă» (8), Christofor, Voevodul Ardéluluĭ, expediase luĭ Petru 600 de archebusierĭ şi 200 de călărĭ. (9) În nóptea de spre

(1) Ureche, p. 233.

(2) Hurmuzaki, IV², p. 102, 102—3; *Supl.* I¹, p. 42.

(3) Hurmuzaki, IV², p. 103—5; III, p. 11—2; cf. p. 6.

(4) Gerlach, p. 463, col. 1. Alexandru ar fi ruşinat pe femeia luĭ Petru, Dómna Maria *(ibid.)*.

(5) Gerlach, p. 542—4.

(6) *Ibid.*, p. 548—9, 549—50. Dzierzek plecă, la 3 Maiŭ, cu ordin să capete pe Ioan şi Constantin, un concurent al precedenţilor, fugit în Polonia. *Ibid.*, p. 487—8. V. şi Hurmuzaki, III, p. 13. Cf. «Tertius quoque, Alexander». *Ibid.*, III, p. 14—5. O altă scrisóre a Sultanuluĭ, cerênd stăruitor extrădarea luĭ «Constantin Ivanovicĭ» (Aprilie—Maiŭ), în *Mem. soc. din Odesa*, XI, p. 467—70. Nu e vorba însă de unul dintre pretendenţiĭ noştri.

(7) Hurmuzaki, *l. c.* Acesta expediase la hotare soldaţi unguri, dar tot el dă celor cincĭ solĭ cazacĭ veniţĭ la Lemberg un stég mare de mătase şi altul roşu, «ex armesino», cu fir şi mătăsurĭ, pentru pedeştri (Pawiński, I, p. 215—6, 217—8).

(8) Hurmuzaki, III, p. 16.

(9) *Ibid.*, III, p. 13.

www.dacoromanica.ro

12 Martie, Alexandru, lipsit de provisiuni și de «érbă», încercă o eșire spre codrii, dar, ajuns la iezerul Ceorbescilor, căḑù, cu aï sĕï, în mâna Domnuluï legitim. (1) Rănit la cap în luptă, el murì îndată, în calea spre Constantinopole. (2) La 5 Aprilie, Gerlach vĕḑù în lanțurĭ pe stradele capitaleï bieții țĕranĭ prinșĭ, carĭ apĕraseră causa Domnuluï noŭ. (3)

La 12 Iunie, Regele Poloniei scrie Sultanuluï, arătându-ĭ că n'a fost de vină în năvălirea repetată a Cazacilor. «Domnișorul» Constantin a trăit șése-spre-ḑece anĭ în Polonia, tot departe de hotare, n'a luat parte la nicĭ o întreprindere, și e de neînțeles pentru ce îl reclamă astăḑĭ; pe Ioan îl judecă acum; împotriva luĭ Alexandru, ar fi ajutat pe Petru, dacă acest ajutor i-ar fi fost cerut și dacă nu s'ar fi temut, ca el să nu fie privit ca o violare de teritoriŭ. Cazacii fiind o adunătură fără stăpân, carĭ îl pradă și pe el, nu póte decât să taie pe cine-ĭ cade în mână și să confisce averea celor ce fug în Regat. (4) Patru ḑile după expediarea scrisoriĭ, Regele eșià din Lemberg: în lipsa luĭ și a nobililor, înaintea uneĭ deputațiunĭ moldovenescĭ, eroicul Ioan-Vodă-șĭ perdeà capul, în piața orașuluĭ. (5) Cazacii îngropară pe tovarășul lor de luptă într'o mănăstire la Caniev. (6)

La 26 Iulie, un alt pretendent, Petru Alexandrovicĭ, apare la Nistru, adus de Cazacĭ, în numĕr de 4.000. (7) Sultanul, indignat, amenință pe Regele Ștefan cu gonirea din Scaun (12 August). (8) În Septembre, Constantin, care întovărășise odată pe Potcóvă Crețul, se apropie de Nistru, și Petru-Vodă declară, desperat, luĭ Báthory, că e decis a plecà

(1) Ureche, *l. c.* După o depeșă germană, s'ar fi călcat o capitulațiune, atacându-ĭ (Hurmuzaki, III, p. 13).

(2) Hurmuzaki, *l. c;* IV², p. 105—6; *Supl.* I¹, p. 42—4.

(3) Gerlach, p. 479. Cf. Hurmuzaki, *ll. cc.*

(4) Hurmuzaki, III, p. 17—19.

(5) *A. Fr.*, I, p. 120—1; Hasdeu, *o. c.*, p. 202—6; Hurmuzaki, III, p. 20—2.

(6) Engel, *o. c.*, p. 81. După Chodyniecki, apud Hasdeu, ar fi fost îngropat Ioan în biserica ortodoxă din Lemberg (*o. c.*, p. 209. nota 45). Ar fi interesant să se facă cercetărĭ în acéstă privință.

(7) Ureche, p. 233; Hurmuzaki, *l. c.*, și *Supl.* I¹, p. 45. Ar fi, după un raport german (1—5 Octobre), «des hingerichten Ivan Sohn Ainer». Beiul de Bender l'ar fi prins (*ibid.*). Ar fi fost ucis, după alt isvor (*Supl.* I¹, *l. c.*). Cf. maĭ departe.

(8) Hurmuzaki, III, p. 29—31. În August, solĭ moldovenĭ la Rege (Paviński, p. 199). Cf. p. 215 (încercare de a oprì pe Nizoviĭ prin călărĭ unguri). Solĭ anume fură trimișĭ la căpitaniĭ de Bracław, Winniza, etc., și la comandanții Cazacilor, «ut Petrum dictum Waiwodam a finibus Moldaviae arceant et post retrocedant» (p. 198).

www.dacoromanica.ro

din Moldova, unde Sultanul va pune beglerbeĭ. (1) În lupta ce se dete, la 12 Octobre (2), Domnul biruì însă iarăşĭ pe Nizovĭ şi trimese o parte din eĭ, carĭ făcură mărturisirĭ fórte compromiţĕtóre pentru Poloní, la Constantinopole. (3) Constantin însă se află la Caniev, apoĭ pe lângă Cercassi, prin Martie 1579, când Petru cerù — în zadar — arestarea luĭ. (4)

IX. Lăpuşneniĭ.

a) Petru Cazacul.

Acest Constantin, la care Báthory ţineà aşà de mult în cât riscà să pérdă prietenia Sultanuluĭ, erà póte un fiŭ al luĭ Alexandru Lăpuşnénu. (5) «Dacă voiŭ ajunge Domn în Moldova», ḑiceà el Polonilor, «vĕ voiŭ da óste şi banĭ mulţĭ» (6), cum nu făceà Petru-Şchiopul. De aceea toţĭ magnaţiĭ îl adăpostiaŭ.

Fiiĭ luĭ Lăpuşnénu i-am vĕḑut în diploma pentru succesiune (7): cel maĭ mare, Bogdan, născut în 1553 (8), om cult şi inteligent (9), dorit de aventurĭ şi petrecerĭ luxóse, murì nebun, la Moscva. (10) Dintre cele şése fete, una, Sultana, se călugărì, alta luă pe un Grec, o a treia pe un Paniewski. (11) Cnéjna, cea maĭ mare, se căsătorì, la 31 Ianuarie

(1) *Ibid.*, *Supl.* II¹, p. 287—8. «Constantinus, palatinides Moldaviae» primesce în acest an de la Regele Ştefan 30 de florinĭ, apoĭ alţĭ ḑece (Pawiński, p. 208). În Iulie se trimete la el, în Zloczow, Leonard Stronski «cum litteris universalibus ad capiendum et investigandum Constantinum» (p. 198).

(2) Ureche, *l. c.*; cf. Adausurĭ, p 470; Hurmuzaki, *Supl.* I¹, *l. c.*

(3) Hurmuzaki, III, p. 21.

(4) *Ibid.*, *Supl.* II¹, p. 289—90.

(5) V. p. 200—1.

(6) «Ille latro, Alexandri cuiusdam filius, Constantinus» ḑice Vizirul, într'o scrisóre din 3—7 Septembre 1578 (Hurmuzaki, III, p. 33—5). Alexandru nu puteà fi însă tînĕrul Potcóvă, pe care Turcii l'ar fi desemnat maĭ insultător de sigur.

(7) *Ibid.*

(8) În August. I. Bogdan, *Cronicile moldovenescĭ*, p. 221. Cf. Ureche, p. 210, 222. Totuşi Alexandru nu citézĕ vre-un fiŭ al sĕŭ în documentul din 30 Aprilie 1554, publicat în *Mem. soc. din. Odesa,* II, p. 564.

(9) Ureche, p 223.

(10) V. maĭ departe, şi Hurmuzaki, *Supl.* II¹, p. 475.

(11) Pomelnicul de la Pângăraţĭ (1793) citézĕ pe următorii copiĭ aĭ luĭ Lăpuşnénu cu Ruxandra: Bogdan, Petru, Constantin, Cnéjna, Mariica, Teofana, Anghilina, Teodora, Teofana (Soltana?) (Tocilescu, *Raport asupra câtor-va mănăstirĭ,* Bucurescĭ 1887, p. 75).

www.dacoromanica.ro

1569, cu un boer moldovén, şi fratele sĕŭ, Bogdan, care domnià atuncĭ în Moldova, poftì la solemnitate până şi pe Braşovenĭ. (1) Cât despre Maria (2) şi Tofana, cea din urmă erà să se mărite în 1583 cu o rudă a luĭ Petru-Şchiopul, pe care acesta voià să şi-l lase drept succesor. (3) Una din ele se mărità cu Orzechowski, a doua cu un alt Paniewski. Ambele trăiaŭ în Moldova, împreună cu fiica celeĭ dintâiŭ, căsătorità cu un anume Czolhański, sub Domniĭ Aron şi Ieremia. (4)

Al doilea fiŭ al luĭ Alexandru, Petru, era cam de vîrsta luĭ Bogdan. (5) Sub domnia acestuia, Turcii îl cereaŭ ca zălog, dar Domnul pretinse că fratele sĕŭ e bolnav şi nu póte plecà. (6) Amenințat să fie dat pe mâna luĭ Ioan-Vodă, împreună cu Bogdan, de boerii nemulţămiţi (7), el îşĭ întovărăşì fratele în exil, trecênd hotarul despre Polonia. (8) Pe când însă Domnul nu voì cu nicĭ un preţ să mérgă la Constantinopole, Petru, sciindu-se fără nicĭ o vină, se supuse chemării Turcilor şi întovărăşì pe céuşul Sultanuluĭ, în August 1572. (9) Solul polon Taranowski îl recomandă în Divan şi tînĕrul Principe căpĕtă de la Vizirul, a căruia rudă se credeà că este, o pensiune ḑilnică de treĭ-ḑecĭ, apoĭ de patru-ḑecĭ şi cincĭ-ḑecĭ de aspri. Mehemet îl imbrăcase la audienţă cu o haină aurità, şi se aşteptà să fie numit Domn în Moldova. (10) Sultanul, într'o scrisóre a sa, şi un scriitor polon pretind însă că Petru a murit de ciumă, care, în adevĕr, pustiì Orientul, peste câţĭ-và anĭ de la acéstă dată. (11)

(1) Invitaţiune din 12 Ianuarie. Copie în Bibl. Acad. Rom.

(2) Genealogia luĭ Bogdan Sasul atribue fetele luĭ Ştefan Rareş şi numesce pe acésta: Panoroska. Papiu, III, p. 46. Sasul maĭ citézà şi pe un fiŭ al aceluiaşĭ Domn, pe Bogdan.

(3) Zamoyski către Rege, 6 Februarie 1583. Soţul ar fi fratele Domnuluĭ Ardéluluĭ, anume Alexandru, ceea ce e, de sigur, o confusiune. Inedit.

(4) Hurmuzaki, *Supl.*, II[1], p. 337, 475. Cf. Forgach, p. 513; Melchisedek, *Chron. Rom.*, I, p. 197; *Col. luĭ Traian*, II, No. 3; Engel, *Gesch. der Moldau*, p. 240; Istvánfi, *Regni Hungarici Historia*, ed. din 1685, p. 340 a; Heidenstein, p. 317, col. 1; Picot, *o. c.*, p. 468, nota. Se pare că Ioan «Oritzovius», care încheie un tractat între Aron şi Cazacĭ, e Orzechowski de aicĭ (Heidenstein, p. 314, col. 2).

(5) V. Forgach, *l. c.*: «adolescentes filios satis florentes.»

(6) Hurmuzaki, VIII, p. 161. Un raport din 28 Martie 1574 pare a spune că Bogdan îĭ reservà Muntenia. *Ibid.*, p. 177—8; dacă nu e vorba de Petru-Şchiopul.

(7) Lasicki, în Papiu, III, p. 256—7.

(8) Forgach, *l. c.*; Ureche, *l. c.*

(9) Forgach, p. 514; Paprocki, în *Col. l. Traian*, II, No. 1; Hurmuzaki, II, p. 621, 636, 640—1, 645; *Supl.* I[1], p. 24; *A. Fr.*, I, p. 16—7.

(10) Isvórele de maĭ sus.

(11) Hurmuzaki, IV[2], p. 164—5; Lasicki, p. 268.

www.dacoromanica.ro

Dar în 1574, când cu alegerea luĭ Ştefan Báthory în Polonia, apare din noŭ un Petru Alexandrovicĭ, care merge, póte cu Laski, la Curtea luĭ Maximilian, căruia o partidă polonă îĭ oferià coróna Regatuluĭ. Închis ca şarlatan, — tótă lumea păreà că socóte pe adevĕratul Petru ca mort, — el fu liberat de nisce magnaţĭ leşĭ şi trăĭ de acum înainte pe lângă cunoscutul nobil Andreiŭ Taranowski, cel maĭ mare negociator al epoceĭ sale. (1) Ba Regele Polonieĭ stăruì chiar pentru numirea sa, la Constantinopole. (2)

În 1578, pretendentul nu maĭ putù răbdà şi intră de sine în Moldova: Petru-Şchiopul isbutì să respingă pe năvălitorĭ, carĭ eraŭ numaĭ câte-va sute de ómenĭ; el trimise chiar vestea că a nimicit pe Cazacĭ şi a ucis pe Domnişor. În realitate, acesta scăpă pe lângă seniorĭĭ polonĭ şi lituanĭ ce-l ocrotiaŭ. (3)

Regele Ştefan se grăbì a anunţà năvălirea, a trimete ajutóre ungurescĭ Domnuluĭ, a expedià (28 Iulie) un sol anume la Pórtă, Andreiŭ Lozowiecki. (4) Turcĭĭ însă îĭ trimeseră scrisorĭ insultătóre, făcênd pe Báthory «catâr» (5), mustrându-l pentru rea voinţă şi amenințându-l chiar cu un răsboiŭ. (6) La acestea, se rĕspunse că vinovaţĭ sunt Moldovenĭĭ, carĭ chémă pe «falsiĭ» fiĭ de Domnĭ, că e de mirare cum o ţĕră aşà de puternică odată să tremure înaintea a patru saŭ cincĭ sute de vagabonḑĭ (13 Septembre). (7) Dumneḑeŭ fie judecător, exclamă Regele, între dînsul şi Sultan! Tătarĭĭ rĕsbunase iarăşĭ pe stăpânĭĭ lor, prădând în Polonia. (8)

În 1586, Petru rătăcià iar pe la hotare (9), şi probabil că pentru causa sa se făcură de Cazacĭ năvălirĭ în Moldova la 1584 şi 1587, ambele respinse cu succes de Moldovenĭ. (10) Prin 1591, el se retrage lângă Zamoyski şi, recunoscêndu-ĭ legitimitatea pretenţiunilor, Regele îl re-

(1) Hurmuzaki, IV², p. 172—3; Paprocki, *l. c*

(2) *Ibid.*

(3) V. p. 237. Erà sprijinit de Taranowski, de Gheorghe Iaslowiecki, palatin al Rusieĭ, şi de căpitanul de Cameniţă.

(4) Hurmuzaki, III, p. 19 -20.

(5) *Ibid.*, p. 27—8: «Vestra Maiestas nescitne quibusnam et qualibus ratione carentibus animalibus præposita sit, quod, tanquam mulus, rationem non habent nec intellectum?» (p. 27).

(6) *Ibid.*

(7) *Ibid.*, p. 32, 36—7.

(8) *Ibid.*, p. 37—9.

(9) Hurmuzaki, IV², p. 130—1.

(10) Ureche, p. 236—7; Hurmuzaki, III, p. 88 şi urm., p. 97—8. Cf. III². p. 16.

www.dacoromanica.ro

comandă, la 31 Octobre, ambasadoruluĭ venețian, cerênd a-l sprijinì pentru domnie. Petru oferià Sultanuluĭ 200.000 de leĭ și 80.000 Vizirului. Se credeà că, sosind la Constantinopole, ar puté căpětà domnia, care fu luată în 1592 luĭ Aron. (1) Se trimese un sol special, pentru a-l sprijinì. (2) Bartolomeiŭ Brutti fusese omorît de Aron-Vodă, pentru că sprijinià interesele aceluia care se numià acum «Petru-Cazacul». (3)

Aron fu destituit, după stăruințele nepotuluĭ luĭ Petru, Alexandru, viitorul Alexandru-cel-Rĕŭ, în Iunie 1592. Un céuș ocupă scaunul domnesc în lipsa titularuluĭ. (4) *Cazacul* creḑù ocasiunea favorabilă: la 9 Iulie, el se găsià la Cameniță, cu trupe polone, rusescĭ și cazace, conduse de Iaslowiecki, de staroștiĭ de Bar și Cameniță. El cere ajutor luĭ Zamoyski, oferindu-se a-ĭ servì, ca mulțumită, necruțând pentru acésta «nicĭ munca nóstră, nicĭ capul nostru, nicĭ sângele bieteĭ nóstre țĕrĭ». Crede că hatmanul, căruia îĭ e «orfan și fiŭ», îl va ajută peste douĕ sĕptĕmânĭ; Sultanul i-a dat însușĭ, printr'un céuș, voie să năvăléscă. (5) Ofițerul turc din Iașĭ fu gonit și noul Domn ocupă capitala. Erà «un om de statură mare și fórte arătos, care scia multe limbĭ»: țĕraniĭ se declarară toțĭ pentru dînsul. (6)

Vestea ajunse la Constantinopole, spre sfîrșitul luĭ August, și Sultanul cerù imediat satisfacțiune Regeluĭ Sigismund. (7) Beglerbegul Grecieĭ se gătì de plecare; ordine fură date Domnilor Ardéluluĭ și Muntenieĭ să pătrundă în Moldova, unde Aron, după cererile ienicerilor și celor-lalțĭ creditorĭ, — cu scandal mare la ușile celor puternicĭ,— fusese restabilit. (8) La 3 Octobre, intraŭ în țara Bârseĭ trupele de expedițiune: 200 de pușcașĭ «negri», 300 de curtenĭ și 500 de alțĭ călărĭ. Eraŭ comandațĭ de șeful gardeĭ princiare, Gașpar-Sibrik și de Moise Székely. (9) Somat să plece, Petru se gătì de apĕrare. Totușĭ Sibrik isbutì să înainteze până la Iașĭ; în lupta ce se dete lângă acest oraș, *Cazacul* fu părăsit de aĭ sĕĭ (24 Octobre). Dat luĭ Aron, i se tăie na-

(1) Hurmuzaki, IV², p. 160--1. Și legătura de rudenie a luĭ Petru cu Alexandru-cel-Rĕŭ arătată în raportul bailuluĭ dovedesce că cel dintâiŭ erà și el un Lăpușnénu.
(2) *Ibid.* și p. 165.
(3) *Ibid.*, p. 162—3.
(4) *Chr. F.-L.-Olt.*, p. 92. Cf. Ureche, p. 240—2.
(5) Hurmuzaki, *Supl.* II¹, p. 321—2.
(6) *Ibid.*, IV², p. 169. Cf. p. 165.
(7) *Ibid.*, III, p. 164—5; IV², p. 164—5.
(8) V. Hurmuzaki, IV², p. 162—163 și isvoarele citate în notele următóre.
(9) Bethlen, III, p. 67 și urm.; *Chr. F.-L.-Olt.*, p. 92—3.

www.dacoromanica.ro

sul, apoĭ nenorocitul își sfîrși ḑilele la Constantinopole, în cârlige. După treĭ ḑile abiă, se îndură Sultanul să-ĭ curme suferinţele, puind să-l împusce. (1) Epilogul fu o prădăciune de Tătarĭ în Polonia (Novembre). (2)

b) Ștefan.

Un curios document, tradus după «sêrbie», pomenesce întâia óră pe «Ştefan-Vodă, fiul rĕposatuluĭ întru Domnul Alexandru-Voevod al Moldoveĭ». (3) Fostul mitropolit Anastasie, mitropolitul luĭ Ioan-cel-Cumplit (4), și un falș episcop de Roman, Grigore, «maĭ mare peste tóte mănăstirile și peste tot Sfatul ţĕrii Moldoveĭ», scriŭ din *Sucéva*, la 15 Iunie 1589, Papeĭ Sixt V, arătând cum sunt de apĕsaţĭ de Turcĭ și de Domnul pus de aceștia, «străin și venetic», care s'a încunjurat de o sumă de ómenĭ rĕĭ: Turcĭ, Grecĭ, Ungurĭ și Muntenĭ. Îĭ recomandă decĭ «pe acest fiŭ de Domn», care plécă la Roma, cu «aceștĭ fiĭ de boerĭ», și-ĭ promit 50.000 de galbenĭ, dacă va stărui pentru dînsul pe lângă Regele Poloniei. (5) La 8 Ianuarie următor, pretendentul erà la Veneţia, în calea-ĭ spre Roma, și senatul îĭ acordă, după cerere, 100 de galbenĭ. (6) Sosit în sfîrșit la Vatican, Ştefan se arătă a fi catolic și expuse Papeĭ cum «a fost gonit de copil din ţéra sa de puterea vrăjmașilor». Sixt V sfătuĭ pe episcopĭ să se alipéscă de Bise-

(1) *Ibid.* și Hurmuzaki, IV², p. 166—9; Walther, în Papiu, III, p. 14; Heidenstein, p. 298. Șése-ḑecĭ de boerĭ îl ceruse în scris ca Domn (Hurmuzaki, IV², p. 166). Asupra celor cincĭ-ḑecĭ de ţĕranĭ prinșĭ, v. *ibid.*, p. 169.

(2) Hurmuzaki, IV², p. 170.

(3) Că e fiul luĭ Lăpușnénu, și nu al altuĭ Alexandru, arată faptul că Papa vorbesce (Hurmuzaki, III, p. 135—6) de punerea în scaun a acestuĭ Alexandru de către Regele Poloniei Sigismund-August, după stăruinţele Papeĭ Paul III. V. și *Col. l. Traian*, I, No. 31, nota 2.

(4) În 1588, erà mitropolit Gheorghe Movilă, mitropolit unit, pe care e curios cum îl uită Papa. Anastasie fusese înlocuit cu Teofan, întors din Ardél, unde fugise sub Ioan-Vodă, la 1 Ianuarie 1578 (Ureche, p. 225, 232). La 4 Octobre 7092 (1583 saŭ 1584), el iscălesce un document (Wickenhauser, *Moldavitza*, p. 90—1) ca «episcopul Anastasie, ce a fost mitropolit») Cf. *Arch. ist.*, I, p., 144; II, p. 27. Alte documente din 1585 (8 Aprilie) îl arată însă ca mitropolit; dar, la 28 Februarie următor, aflăm pe Teofan (Arch. Statuluĭ, Pângăraţĭ, I, No. 4, 6; III, No. 3). La Roman, pe acest timp, erà Agaton. V. Wickenhauser, *l. c.*, p. 91—2. Cf. Melchisedek, *Chr. Rom.*, I, p. 220 și urm.

(5) Hurmuzaki, III, p. 125.

(6) Inedit.

www.dacoromanica.ro

rica romană și recomandâ pe pretendent Regeluĭ Sigismund, Împĕratuluĭ Rudolf, archiduceluĭ Ernest, luĭ Andreiŭ Báthory, hatmanuluĭ Zamoyski și nunciuluĭ apostolic în Polonia, Hanibal de Capua (5—24 Aprilie 1590). (1) La 28 Maiŭ, senatul venețian dedeà alțĭ 100 de galbenĭ «Domnuluĭ Ștefan, Domn al Moldoveĭ, care se întórce în țéra sa». (2) Nimic nu se maĭ scie apoĭ despre Ștefan Alexandrovicĭ.

c) Ilie.

În luna luĭ Februarie 1591, Mihnea, Domnul Muntenieĭ, fu depus și chemat la Pórtă. În locu-ĭ era desemnat «unul cu numele de Ilie-Voevod, care de curînd erà blănar și aveà dughénă în Constantinopole». Acest Ilie, acelașĭ cu Ilie Alexandrovicĭ, care se întîlnesce puțin maĭ târdiŭ, oferise, peste tribut, un dar de 400.000 de coróne Vizirului luĭ Ibrahim. Se găsià, de sigur, exilat pentru intrigĭ, la Rodos, cu un Voevod muntén, care stătuse în serviciul Moscveĭ prin 1572, probabil acel Radu, fiul luĭ Mircea, care a căpĕtat un moment Muntenia. (3) Sultanul primise, ḑice un raport italian, 500.000 de «sultaninĭ» de la fostul blănar, iar Vizirul 100.000. (4) La 16 Martie, Ilie sosise acum în Constantinopole; i se ordonă să sărute mâna Sultanuluĭ și erà să plece spre țéra câștigată. (5) În locul luĭ fu însă numit Radu, care e primit de Padișah la 24 Martie. (6) Dar intrigile ce se țeseaŭ contra luĭ Petru-Șchiopul din Moldova dădură speranțe nouĕ întâiuluĭ pretendent. (7) Erà vorba să fie numit, în locul bĕtrânuluĭ Domn și fiuluĭ sĕŭ, coregentul Ștefan, în Aprilie. În Maiŭ, lucrul erà creḑut încă posibil. Când Ștefan-Surdul, noul Domn muntén (numit în Maiŭ), se clătinà, neputênd să dea întréga sumă extraordinară promisă, se ḑiceà că Ilie va venì iarășĭ în Muntenia. (8) Ștefan însă plécă din Constan-

(1) Hurmuzaki, p. 135—9; III², p. 25—6; 385—6.

(2) Inedit.

(3) Hurmuzaki, IV², p. 154; III, p. 143. Evident, Ilie n'are nicĭ o legătură cu Ilieș Rareș, asupra sórteĭ căruia, după destituire, v. Ureche, p. 206—7; Bogdan, *Vechile chronicĭ*, p. 217; Hurmuzaki, II, p. 263. Cf. Picot, *o. c.*, p. 363, nota, saŭ Orichovius, *Annales Poloniae*, ed. cit., p. 80—2. — După tablele luĭ Hammer, Mare-Vizir erà, pe acéstă vreme, Sinan-Pașa (3 Aprile 1589—2 August 1591).

(4) Hurmuzaki, IV², *l. c.*

(5) *Ibid*, p. 155.

(6) *Ibid.*, III, p. 146.

(7) Hurmuzaki, III, p. 148—9, 150.

(8) *Ibid.*, III, p. 150.

www.dacoromanica.ro

tinopole şi sosesce în Bucurescĭ la 23 Iulie. (1) În Septembre următor, se vorbià din noŭ de numirea blănaruluĭ în Moldova, chiar după alegerea luĭ «Emanuel» (acelaşĭ ca şi Aron), venit cu Cercel din Polonia. (2) Şi Aron însă, ca şi Ştefan, îşĭ păstră posiţiunea câştigată.

La 23 Maiŭ 1594, şeful gardeĭ din Viena prindeà ca spion, şi închideà în casa temniceruluĭ Fäudl *(bei dem Faüdl Profosen)* pe «o persónă, care se ţiceà Ilie Alexandrovicĭ, conte-palatin al Moldoveĭ». Prinsul aveà cu el douĕ pergamente şi maĭ multe scrisorĭ: se duceà la Constantinopole, venind din Francia şi Anglia, unde căpĕtase ordine către ambasadoriĭ respectivĭ, pentru stăruinţe. Locuià în Viena, «înaintea Porţiĭ, într'un han prost». Se arătà însă dispus să servéscă în Ungaria, sub archiducele Mathias, *contra* Turcilor. Se ordonă de la Curte ca el «să fie ţinut la Viena în chip cuviincios». (3)

Din capitala Imperiuluĭ, Ilie plecă în Stiria, probabil cu de-asila. La 6 Ianuarie 1598, el însemnà pe o psaltire slavonă, copiată chiar de dînsul, «în ţara nemţéscă», data acésta în litere, cu adausul: «prin Stiria». (4) De aicĭ, va fi fugit în părţile Cazacilor şi Tătarilor. Ceĭ din urmă năvălesc, în adevĕr, în Moldova, prin Decembre 1596, aducênd un Domn «Ilie», care, firesce nu se putù menţineà. (5) Şi, cu acésta, aventurierul dispare.

d) Ionaşcu.

Acest ultim fiŭ al Lăpuşnénuluĭ e cunoscut numaĭ prin chronica luĭ Ureche. În 1592, Orheieniĭ şi Sorocenii se răscólă şi ridică în scaun pe acest Ionaşcu, dându-ĭ numele de «Bogdan-Vodă.» Pretendentul

(1) *Chr. F.-L.-Olt.*, p. 87.

(2) Hurmuzaki, III, p. 152—3. Aron e numit pe la 12 Septembre (*ibid.*, III, p. 152—3, 159—60). Domnul noŭ plécă din Constantinopole la 14 Novembre (p. 159). Ilie sosise, de sigur, din Rodos (*ibid.*, IV², p. 155).

(3) Hurmuzaki, III, p. 192—3.

(4) I. Bogdan, *Câte-va manuscripte slavo-române din Biblioteca imperială de la Viena*, în *Mem. Ac. Rom.*, Secţ. ist., ser. II, XI (1890), p. 12—7. Psaltirea, scrisă de mâna unuĭ începător, are la început o notiţă latină, în care avocatul bamberges Pangratie Holzschuher îşĭ însémnă numele spre amintire («Domino Elie Alexandro... scripsit» s'ar puteà luà greŭ în sensul că acest Bavares a scris psaltirea slavonă; v. şi întâia însemnare a luĭ Ilie, p. 12). Încurcă însă data acesteĭ însemnărĭ: 27 Iulie 1586. Aş cetì maĭ curând 1596 de cât să admit că Ilie ar maĭ fi fost prin Imperiŭ înainte de 1591. O notiţă a luĭ Ilie de la 17 Maiŭ 1595 n'are însemnarea loculuĭ.

(5) Hurmuzaki, III, p. 271. E curios că Ioan-Bogdan se iscălesce şi el Iliaş (v. p. 229).

www.dacoromanica.ro

eră în înțelegere cu o parte din boerĭ, ca logofĕtul Trotușan, Bucium și Paos (?), carĭ plătiră vina lor cu capul. Bătut la Răut, pretendentul fu însemnat la nas numaĭ, și călugărit. (1)

e) Fiiĭ luĭ Bogdan.

În actele sale, acesta nu-șĭ însémnă fiiĭ, căsătoria plănuită cu fata luĭ Tarlo nefăcêndu-se. (2) Doĭ fiĭ naturalĭ aĭ sĕĭ însă apar maĭ târdiŭ în istoria nóstră.

Unul e Ioan Iancu saŭ «Iohannes Ianucla», care vine în Moldova sub Aron. Acesta din urmă se întitulà fiŭ al luĭ Alexandru Lăpușneanu, chemase la sine pe surorile luĭ Bogdan și adusese chiar din Brașov un frate (Februarie 1592), pe care, recunoscêndu-l drept moștenitor al sĕŭ, îl trimise peste câte-va lunĭ la Constantinopole. (3) Când Aron fu gonit, Iancu se duse (Aprilie 1601) la Papa, care-l tratà bine și-ĭ dete scrisorĭ către Impĕratul, căruia-l recomandă și ambasa-

(1) Ureche, p. 239--40. Lăpușneniĭ ridicase și eĭ un «Domnișor», sub Sasul, Ioan-Vodă Lungul, care fu bătut de Bucium și Brutti la Balota. *Ibid.*, p. 234. Năvălirea luĭ Ionașcu trebue să se fi făcut în Maiŭ saŭ Iunie, căcĭ la 3 Maiŭ Bucium, Mare-Vornic de Țara-de-Jos, e constatat încă documentar (Bibl. Acad., Pecete 58). Pe de altă parte, Aron fu destituit în Iunie (v. p. 214). Logofĕtul-Mare eră însă Bărlădénu (Bibl. Ac., *l. c.*, doc. 30/XIX, 74/XIX).

(2) Forgach, p. 513; Istvánfi, ed. cit., p. 340[a]; Ureche, p. 224; Papiu, III, 214—5, 256; Hurmuzaki, II[5], p. 667, 698—9; *Col. luĭ Traian*, II, No. 5.

(3) *Chr. F.-L.-Olt.*, p. 92. Nu sciŭ să fi observat cine-và până acuma (cf. Picot, p. 567 nota; Xenopol, III, p. 114—5; Tocilescu, *Manual*, p. 160) că Aron pomenesce, în documente, ca tată al sĕŭ pe Alexandru Vodă (adică evident Lăpușneanu; cf. Hurmuzaki, *Supl.* II[1], p. 337: «sora hospodaruluĭ Bogdan, recunoscută ca soră de hospodarul actual»). V. Documentele 30/XIX și 104/XV din Bibl Acad. — Aron nu citéză niciĭ un fiŭ al sĕŭ, deși eră însurat (cf. Ureche p. 240; *Történelmi Tár*, 1893, p. 131). În scrisórea sa către Brașovenĭ (Iașĭ, 26 Decembre 1591), el spune: «principatum paternum patris nostri Alexandri moldaviensem adepti sumus». Copie la Bibl. Acad Rom. Să ni se permită a observà că a venit vremea ca ineditul să fie întrebuințat cu maĭ multă seriositate pentru istoria Românilor. — Neidentificabil rĕmâne însă, din punct de vedere genealogic (afară numaĭ dacă se primesce ca o indicațiune numele de Ștefan *Radul*, dat de Miron Costin, p. 249; originea țigănéscă după tată, ce-ĭ atribue Heidenstein (p. 315, col. 1), pare o calomnie), Răsvan; acesta fusese hatman sub Aron (doc. din 1594, Maiŭ 12, Archiv. Stat., S. Sava, pach. 28, No. 2). Semnalez de la dînsul (un document al sĕŭ e publicat în *Arch. ist.*, I[1], p. 181) singurele două acte inedite cunoscute mie (Arch. Stat., Pobrata, pach. 13, No. 36 și 39: Iașĭ, 18 Maiŭ 1595). Reproducem iscăliturile în planșă.

www.dacoromanica.ro

dorul german din Roma, precum și către Regele Poloniei. Archiducele Mathias îĭ dă și el asemenea recomandațiuni. Ajuns la Praga, pretendentul cerù de-o-cam-dată, la 18 Iulie 1601, un adăpost pentru dînsul, femeea sa, «Maria, fiica luĭ Mircea din Muntenia», și fiiĭ lor; anume douĕ sate lîngă Baia-Mare, «Dobrava» și «Honolis». Se cerură informațiuni de la Curte (18 și 23 Iulie), fără să scim decisiunea luată. (1) La 10 Maiŭ 1610, Iancu, «Janukla, princeps Mundani», erà, însă tocmaĭ la Nysloss în Suedia, unde primesce de la tesaurariul Westgottlandeĭ șépte-ḑecĭ și cincĭ de talerĭ. (2)

Cel-lalt fiŭ al luĭ Bogdan (3) a domnit: e Alexandru-cel-Rĕŭ. Erà prin Constantinopole pe la 1584, apoĭ fu exilat la Rodos. Un grec, Morcato, care maĭ târziŭ dorià să-l despartă de soția luĭ, o Perotă, pentru a-ĭ dà pe o rudă a sa (4), îĭ câștigă sprijinul ienicerilor. Aga lor stărue pentru el, promițênd mulți banĭ Sultanuluĭ și vĕduveĭ luĭ Sokolli, în Februarie 1584. Petru-Șchiopul cumpĕră însă, prin Evreul Benvenisti, pe Vizir, care raportă stăpânuluĭ sĕŭ că Alexandru e un șarlatan, și făcù să i se tae nasul și urechile. Sora luĭ Murad însă și Aga aduseră arestarea Evreuluĭ; Vizirul însuși îșĭ scăpă abià situațiunea (5).

În 1592, Alexandru, de și ast-fel mutilat, vînéză Domnia Moldoveĭ și aduce depunerea luĭ Aron; (6) plătise 600 de poverĭ saŭ 900.000 de galbenĭ (7) și promisese a dà cu 5.000 de galbenĭ maĭ mult de cât rivalul sĕŭ. Auḑindu-se că vicariul patriarchal e de partea acestuĭ din urmă, casa-ĭ e distrusă de ieniceriĭ; se auḑià că Aron va fi dus de-a dreptul la Alep. (8) Creditoriĭ Domnuluĭ mazil îĭ scăpară însă tronul,

(1) Hurmuzaki, IV, p 262; *Supl.* II², 29—30.

(2) *Ibid.*, VIII, p. 332.

(3) Bogdan se luptă în 1574 cu Moscoviții în potriva Suedesilor și iea câte-và castele (Gerlach, ind. pierdută). În 1575, el stărue pentru a luà Moldova, pretinḑênd că la Moscova e «al doilea după Han», că are douĕ guberniĭ, că Mircea Ciobanul ar fi frate cu Alexandru Lăpușnénu, că Dómna Chiajna a căpĕtat Muntenia pentru Petru-Șchiopul, iar, pentru dînsul, Bogdan, Moldova; că Sultanul, în fine, a ordonat să i se trimétă *fiul* (Hurmuzaki, II, p. 741. Cf. p. 752—4). Interesantul amănunt al nebunieĭ luĭ Bogdan se află unde-và în documentele Hurmuzaki. Pierḑênd însă notița, nicĭ memoria mea, nicĭ tablele colecțieĭ, nu mĕ pot ajutà să regăsesc isvorul.

(4) *Ibid.*, IV², p. 160.

(5) *Ibid.*, p. 122; *Supl.* I¹, p. 74.

(6) *Ibid.*, IV², p. 159.

(7) *Chron. F.-L.-Olt.*, p. 92.

(8) Hurmuzaki, IV², p. 159, 162.

www.dacoromanica.ro

cerênd plata datoriilor acestuia saŭ o restabilire, care i-ar permite să-ĭ satisfacă. (1) Ştefan-Surdul e scos atuncĭ din Muntenia pentru a face loc luĭ Alex ·u.

În scurta luĭ Domnie acesta-şĭ câştigă numele de cel Rĕŭ; e cunoscut maĭ ales prin persecuţiile sale în potriva luĭ Michaiŭ, Banul Craioveĭ, care-l înlocuì îndată. Marele alegător de Domnĭ din acéstă epocă, Andronic Cantacuzin, fiul luĭ Şaitan-Oglu şi moştenitorul influenţeĭ acestuia, găsì că Michaiŭ e însă maĭ bun decât ceĭ-l-alţi «beĭ», şi, revoltat încă de conduita luĭ Alexandru, îl destituì. (2) Domnul fu scos din Scaun de un ceauş la 8 Septembre 1593. (3) El luă întâiŭ fuga, dar se întórse pe urmă la Constantinopole cu soţia sa (4). În 1595, el a întovărăşit póte în ţară pe Sinan (5), care întărì ca o cetate mănăstirea Michaiŭ-Vodă, zidită de acelaşĭ Alexandru. (6) În 1597, el stăruia să se iea Moldova luĭ Ieremia Movilă; dar agenţiĭ acestuia îl pârîră că ar stà în înţelegere cu Cazacii, de la carĭ ar aşteptà restabilirea. El fu spânzurat decĭ, cu saŭ fără dreptate, în haine de catifea şi aur, la 25 Martie ale acestuĭ an. (7)

---

(1) *Ibid.*, p. 162—3.

(2) Cantacuzino către Petru-Şchiopul şi Ştefan, fiul acestuia, 14 Novembre 1593; inedit. V. Bethlen, IV, p. 274—7.

(3) *Chron. F.-L.-Olt.*, p. 105. Data e absolut exactă. Un Ardelén scrie altuia, la 25 Septembre, că Alexandru a fost prins şi dus legat la Constantinopole, «hisce diebus»; inedit, la Bibl. Acad. Rom.

Cunosc documente de ale sale, tipărite saŭ citate, din 1 Decembre 1592, 15 Ianuarie, 18, 28 Maiŭ, 6 Iunie, 18 August 1593 (v. Papiu, I, p. 55—6; Venelin, Влахо-Болгарская Граматы, p. 234—5; Aricescu, *Rev. ist.*, No. 1351; *Cuv. den Bătrânĭ*, I, p. 258; cf. *Românul* din 1874, p. 951), documente inedite din 25 Maiŭ 1593 (Bibl. Acad., doc. 26/XXX), 9 Ianuarie 1593 (Arch. Statuluĭ, Cotrocenĭ, pach. 159, No. 8), 25 Aprilie (Ep. Argeş, pach. 47, No. 3), 19 Iunie (Mitr. Mold., pach. 59, No. 3). Documentul din 9 Ianuarie 1593 îl numesce «fiul mareluĭ şi bunuluĭ şi prea-milostivuluĭ rĕposatuluĭ Bogdan-Voevod, nepot al mareluĭ, rĕposatuluĭ Alexandru-Voevod din ţara moldovenéscă». Între boeriĭ sĕĭ aflăm nume curióse, ca: Belabrad, pe rând Mare-Logofĕt şi Mare-Vistiernic, Hadârbal, stolnic, Dimola, paharnic, Barbă-albă, vistiernic, Ianişor, paharnic. Marele sĕŭ postelnic erà Manta. Pare a fi stat în deosebĭ la Bucurescĭ. Kurz, *Magazin*, I, *Jahresrechnung des Johan Waida, Bürgermeisters von Hermanstadt, für das Jahr 1593*, p. 297.

(4) Walther, *l. c.*, p. 10.

(5) Timon, *Imago novae Hungariae*, partea II, p. 83. Cf. Papiu, I, p. 179, nota 2.

(6) Naima, *Annals of the turkish Empire*, translated . . . by Charles Fraser, Londra, 1832, p. 61.

(7) Walther, *l. c.*, p. 10; De Thou, în Papiu, I, p. 197; Hurmuzaki, IV², p. 223; III, p. 539.

www.dacoromanica.ro

X. Ștefan Bogdan.

În rătăcirile sale, împreună cu Ieremia Golia, care mai târdiŭ erà să-l pérdă (1), Ioan-Vodă cel Cumplit venise la Moscva, unde domnià Ivan Vasilievicĭ Grózničul. Primit bine de acesta, el luase în căsătorie pe fiica luĭ Simion, cnéz Rostowski, anume Maria, pe la 1555. Cu dînsa aventurierul avuse un fiŭ, Petru: acesta și mamă-sa rĕmaserà la Curtea Țaruluĭ, pe când Ioan continuà viața de aventurĭ, care-l duse la Domnia Moldoveĭ. În 1572 (2), noul Domn trimise pe Isaia, episcop de Rădăuțĭ (3), să anunțe luĭ Ivan suirea sa pe tron și să céră familia Domnéscă. Făcêndu-se cercetărĭ însă, se află că amêndoĭ murise de ciumă.

Ivan propuse atuncĭ, printr'o scrisóre din Maiŭ 1574, o altă căsătorie fostuluĭ sĕŭ curtén, anume cu o rudă a sa, fiica luĭ Teodor, cnéz Mstislawski. (4) Scrisórea nu ajunse probabil luĭ Ioan, care fu spintecat la 12 Iunie, fără să fi avut decĭ sciriĭ despre aĭ sĕĭ. (5) Deși țineà pe lângă sine o țiitóre «săsóie» (6), Ión se căsătorì cu o a doua femeie, «în postul cel mare» al anuluĭ 1573. (7) Acésta erà fata «pârcălabuluĭ de Hotin», a luĭ Lupea Huru, decĭ, care ocupà împreună cu

(1) Gorecki, p. 215.

(2) Solia e menționată la acéstă dată de ambasadorul german la Pórtă. Hurmuzaki, II, p. 641. Cf. Hasdeu, *Ioan-Vodă*, p. 41, 71.

(3) Întrebuințat și în misiune la Regele Poloniei. Móre la 4 Ianuarie 1593, după ce se retrăsese la schimnicie încă din 1580 (Wickenhauser, *Gesch. d. Bistums Radautz*, Cernăuțĭ 1890, I [*Molda*, IV], p. 16). Cf. Hasdeu, *Ioan-Vodă*, p. 174—5 și Melchisedek, *Chron. Rom.*, I, p. 210—11.

(4) Scrisórea e trimésă de Ungnad, din Constantinopole, împreună cu rapórtele din 28 Novembre—3 Decembre 1574. Hurmuzaki, II, p. 700—1. La 1572 însă, Ivan Grózničul aveà cu el în expediținea proectată în Suedia pe doĭ fiĭ de Domnĭ, Radu din Muntenia și Ștefan (Surdul saŭ Alexandrovicĭ) din Moldova. Chron. rurésc, în *Col. luĭ Traian*, I, No. 31; Wickenhauser, *l. c.* Cf. Caramzin, trad. franc. S-t Thomas, IX, Paris 1823, p. 250. Pentru principiĭ Rostowski și Mstislawski, v. *ibid.*, p. 317.

(5) Acésta e causa pentru care — lucru duios — Ioan-Vodă citéză în documentele sale credința fiuluĭ sĕŭ mort (Hasdeu, *Ioan-Vodă*, p. 219, 226—7; *Mem. soc. din Odesa*, III, p. 253—4).

(6) Adausurĭ la chron. luĭ Ureche, p. 462.

(7) În postul mare din 1572, Ioan nu erà Domn; în 1574, aveà lupta cu Turciĭ pe brațe. Ureche, p. 225.

www.dacoromanica.ro

Ieremia Golia (?), acest loc la 6 Martie din acel an. (1) Când începù răsboiul cu Turcii, Domnul îșĭ trimise la Hotin «femeia, copiiĭ și ce aveà maĭ scump.» (2)

După catastrofa din Iunie, Huru, cu fiica și nepotul sĕŭ, cu soția hatmanuluĭ (3) și ale altor șépte boerĭ, cu averĭ, pe douĕ-ḑecĭ și șépte de care, fugì din Hotin în Polonia. Nobilul Iaslowiecki trimise înaintea fugarilor 200 de călărĭ, cari-ĭ duc la cetatea Iaslowiec. Averile fură pecetluite și, sub pretext de raport la Rege, ele fură confiscate de magnați. În zadar scriseră de repețite orĭ Sultanul și Vizirul, cerênd pe refugiați și comorile lor (Iulie—August), în zadar amenință Sokolli pe Polonĭ cu năvălirea a 200.000 de Tătarĭ, a altor 80.000 de prădătorĭ, a beglerbeguluĭ Grecieĭ. Nobiliĭ rĕspunseră că Regele Henric a plecat cu voia lor, pe șése lunĭ de ḑile, și că aŭ oprit, în lipsa luĭ, carele, ca să nu fie prădate de Tătarĭ. (4)

Doĭ pretendenți se înfățișézà maĭ târḑiŭ ca fiiĭ luĭ Ioan-Vodă, născuți saŭ ba din acéstă scurtă căsătorie. Unul se gătià să năvăléscă în Moldova la 1591 și contribuì la fuga în Apus a luĭ Petru-Șchiopul: se numià Lazăr și pretindeà «că e fiul Domnuluĭ Moldoveĭ» (Maiŭ—Iunie). (5) El fu închis spre a se zădărnicì planul, la Marienburg; fusese trădat de soldațiĭ sĕĭ, convinșĭ să-l predea de castelanul Iaslowiecki. (6) Când Ștefan, al doilea fiŭ, luă tronul Muntenieĭ, doĭ Lazărĭ i se înfățișară, amîndoĭ purtând pe trup «semnele cu carĭ se însémnă fiiĭ de Domnĭ». (7) Unul pornì din Brașov, unde erà închis, cu o sută de călărĭ munteni și douĕ sute de pușcașĭ din Ardél (15 Decembre 1592): descoperit ca neautentic însă, el fu însemnat în frunte cu propria-ĭ pecetie și decapitat. (8)

Ștefan (dacă nu tot Lazăr) apare póte în Septembre 1583, când Ca-

(1) E vorba de fata pârcălabuluĭ de Hotin, in documentul din *Arch. ist.*, I, p. 43—4. Că Ioan-Vodă a luat pe fata luĭ Huru, resultă din aceea că acela dintre pârcălabĭ, care erà socrul Domnuluĭ, nu se aflà la răsboiŭ cu dînsul, ci în Hotin. Cf. Hasdeu, *Ioan-Vodă*, p. 225—7. 244. În exil. Dómna se căsătorì cu Christofor Strus (*ibid.*, p. 178).

(2) Hurmuzaki, II, p. 706.

(3) Hatmanul erà portarul de Suceava, decì Ieremia (Hasdeu, *Ioan-Vodă*, p. 227).

(4) *Arch. ist.*, *l. c.*; Hurmuzaki, II, p. 713—4, 717—9, 719—20, 720—1; *Supl.* I¹, p. 38

(5) Hurmuzaki, III, p. 149—50.

(6) Heidenstein, p. 292, col. 1. Cf. Hasdeu, *Ioan-Vodă*, p. 223—4.

(7) *Chr. F.-L-Olt.*, p. 88—9.

(8) *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

zaciĭ se adună pentru năvălire, în numĕr de 20.000, sub Sborowski saŭ, ḑice raportul veneţian, «fiul rĕposatuluĭ Ioan-Voevod din Moldova». (1) În 1591, după ce Radu-Mircea, numit în Martie pentru Muntenia, se dădu la desfrânărĭ scandalóse, maĭ ales cu bĕutura, el fu destituit, de şi plătise baniĭ promişĭ, şi înlocuit cu «unul care e fiul rĕposatuluĭ Ioan-Voevod, pe care l-aŭ rupt cu patru cămile». (2) Ştefan se îndatorise a plătì datoriile luĭ Michnea. (3) El intră în Bucurescĭ în luna luĭ Iulie (4) şi domnì cevà peste un an. (5)

Destituit pentru a face loc luĭ Alexandru Bogdan, el plecă la Veneţia, unde se aflà la 3 Iulie 1593, întrebuinţând ca agent pe Ioan de' Marini Poli. Scrisórea sa către archiducele Ferdinand, guvernator al Tiroluluĭ, e pecetluită cu vulturul Muntenieĭ. (6) Întors la Constantinopole, Ştefan fu aruncat în exil la Chios, dar căpĕtă Moldova de la Sinan, prin stăruinţele Hanuluĭ şi fără ca Vizirul Ferhad să scie cevà, prin Novembre 1594. Rĕŭ primit de acest din urmă, huiduit de populaţiunea aţîţată, Ştefan-Surdul trebuià să sărute numaĭ mâna Sultanuluĭ pentru a puté plecà, la 25 ale luneĭ. (7) Trimes în iarna următóre, cu 2.000 de ienicerĭ, el fu bătut pe Dunărea îngheţată, de Aron-Vodă, care-ĭ luă stégul de Domnie, şi-l ucise póte. (8) Orĭ-cum, de la acéstă dată înainte, el dispare, — şi numele-ĭ de Ştefan e luat de alt Bogdan, fiul luĭ Iancu Sasul.

---

(1) Hurmuzaki, IV², p. 120.

(2) *Ibid.*, III, p. 148—9. Cf. *Chr. F.-L.-Olt.*, p. 87.— Ioan şi Iancu nu se confundă apoĭ: *Iancu* erà agentul luĭ Ieremia. V. Hurmuzaki, *Supl.* II¹, p. 407—8; IV², p. 214) Cf. şi *Supl.* II², p. 29—30. — În tóte actele sale, Ştefan se numesce fiul luĭ «Ioan-Vodă». V. Bibl. Acad., doc. 73/XL (1591, Iunie 1): «снь великаго и прѣдобраго Іѡн воевод»; doc. 75/XL (7100, 1 Septembre): «снѹ великаго и прѣдобраго поконнагѡ Іѡан воеводѹ». Marele sĕŭ postelnic a fost Michaiŭ, viitorul Domn. Cf. Venelin, p. 231. Dintre istoriciĭ românĭ, numaĭ d-l Hasdeu a sciut al cuĭ fiŭ erà Ştefan (*Ioan-Vodă*, p. 177, nota 67).

(3) Hurmuzaki, III, p. 148—9, 150.

(4) V. p. 247. Chrisóve ale luĭ din: 1 Octobre 1591 (Venelin, p. 231—3), 4 Februarie, 6 Februarie, 7—8 Martie, 28 Martie, 2 Iunie, 17 August 1592 (Tocilescu, în *Românul* din 28—9 Aprilie 1876; cf. anul 1875, p. 951).

(5) V. p. 247.

(6) Inedit.

(7) Hurmuzaki, III, p. 464.

(8) Naima, p. 36—7; Hurmuzaki, III², p. 100—1. În 1593, o scrisóre imperială maĭ pomenesce, din nesciinţă, pe «Ştefan-Bogdan, Domn al Moldoveĭ, Valachieĭ» (*ibid.*, III¹, p. 184—5). El se iscălià «Despot Steffano Bogdan Vaivoda, principe legitimo et herede di Moldavia, Vlachia.» Pentru mórtea sa (?), v. Hurmuzaki, III, p. 232: «ipse autem Stephanus Voivoda in glacie Danubii substitit».—Pecetea luĭ particulară e reprodusă în *A. Fr.*, II, pl. 2, No. 2.

www.dacoromanica.ro

XI. Bogdan Sasul.

Iancu Sasul, care se dedeà drept fiŭ natural al luĭ Petru-Rareș (1), trăise în casa soțuluĭ mameĭ sale Ecaterina, un curelar din Brașov, Weiss Jörg saŭ Nysen Thysen Hannes. Semnele ce le observă pe corpul seŭ, îĭ destănuiră că e de origine domnéscă. (2) Aceleașĭ semne, dar de sigur maĭ mult baniĭ (3), îl făcură să câștige Moldova în 1579. Exilat întâiŭ la Rodos, el cunoscù pe Sultan, pe când acesta erà sangiac de Magnesia, și primise de la el făgăduiala tronuluĭ. În 1575, el erà să fie numit în Muntenia; în 1576, stăruințele luĭ Alexandru Mircea, probabil, făcuse ca el să fie exilat la Alep; în 1579, erà cerut de boerĭĭ muntenĭ răsculațĭ. (4) El stăruise și pentru Moldova, sub Vizirul Sokolli. (5) Pornì în fine din Constantinopole spre acéstă țară, la 7 Decembre 1579. (6)

După o domnie de treĭ anĭ și șapte lunĭ (7), Sasul fugì din Moldova în Septembre 1582. (8) Aveà cu el pe soția sa, Maria Paleologa din Rodos, pe ceĭ doĭ fiĭ ce se aflaŭ cu el, Alexandru și Bogdan, pe fetele sale (9), împreună cu o sută de care, dintre carĭ patru-ₒecĭ (!) încărcate cu aur. (10) În rele relațiunĭ cu Poloniĭ, el fu prins de aceștia, dus la Lemberg și, după ce i se rase barba și mustățile, decapitat din ordinul Regeluĭ. (11)

---

(1) V. chrisóvele din *Uricariul*, XIV, p. 153—5; *Arch. ist.*, I, p. 127 (19 Iunie 1580).

(2) *Chr. F.-L.-Olt.*, p. 71; Ureche, p. 234.

(3) Hurmuzaki, III, p. 24; IV², p. 107—8.

(4) Identificarea luĭ Iancu cu «Iovan» și cu principele din Rodos e fórte probabilă. Contrar celor spuse de chronica ardelénă, Iancu a fost închis la Rodos (Hurmuzaki, III, *l. c.*). *Ibid.*, II, p. 735; III, p. 22; IV², p. 107; VIII, p. 177; *A. Fr.*, I, p. 119. Cf. *Mem. Ac. Rom.*, seria II, XVIII, p. 13, 27.

(5) Hurmuzaki, IV², p. 107—8. Așà trebue să se înțelégă «Achemeth Bassa», căcĭ adevĕratul Ahmed, numit maĭ jos în raport «Acmet-Bassà,» fusese numit Mare-Vizir abià în Octobre.

(6) *Ibid.*

(7) Ureche, p. 235.

(8) V. Hurmuzaki, III, p. 78—81; IV², p. 113—5.

(9) *Arch. rom.*, I, p. 92 (20 Dec. 1581); *Mem. soc. din Odesa*, IV, p. 333 (cu data greșită). Soția e citată de genealogia luĭ Bogdan Sasul. V. p. 256.

(10) Hurmuzaki, III, p. 82.

(11) Cf. *ibid.*, p. 82—5; Ortelius, p. 174; *Chr. F.-L.-Olt.*, p. 71; *Col. luĭ Traian*, II, No. 21. Fusese prins de Neculaĭ Iaslowiecki, voevod de Sniatyn, fiul palatinuluĭ de Galiția. Încă din Martie 1581, Christofor Báthory se gândià la o fugă eventuală a Domnuluĭ (inedit la Bibl. Ac. Rom.). Fusese arestat din ordinul anume al Regeluĭ (cf. Pawiński, *Księgi Podskarbińskie*, p. II, p. 87, 92, 111, 118).

www.dacoromanica.ro

Averile fură oprite de Poloni, dar se dădù familieĭ Domnuluĭ ucis nisce pămînturĭ în Polonia, (1) deşì magnaţiĭ oferiaŭ a-ĭ trimite la Pórtă. (2)

Un fiŭ maĭ mare al Sasuluĭ, în vîrstă de cincĭ-spre-ḑece la şése-spre-ḑece anĭ, se aflà la Constantinopole; el fu închis în Cele-Şépte-Turnurĭ şi omorît póte, căcĭ nu se maĭ aude nimic de el. (3) Tot aşà nu scim nimic asupra coconuluĭ Alexandru.

În 1593, rĕmăsese, din familia Sasuluĭ, Dómna cu principele Bogdan, şi douĕ fete. Trimisuluĭ papal Comuleo i se vorbesce, la 10 Novembre, de un pretendent catolic, care, cu puţine lunĭ în urmă, plecase din Cameniţă, unde erà poprit, spre Constantinopole. (4) La 21 Martie din acest an, archiducele Maximilian recomendà, din Neustadt, pe mamă şi pe fiŭ dogeluĭ Veneţieĭ. (5) Regele Polonieĭ ĭĭ dăduse patente. La 6 Maiŭ, Bogdan erà în Veneţia, unde cereà recomendaţiunĭ către bail şi guvernul Raguseĭ. Scrisorile cerute i se dădură — pentru bail, cu clausa: «fără a se amestecà, nicĭ a se interesà în afacerile luĭ», şi, împreună cu ele, o sumă de douĕ-ḑecĭ şi cincĭ de galbenĭ, pentru «rinfrescamenti». Înainte de a plecà la Constantinopole, Maria mărità pe una din fetele sale cu nobilul veneţian Giovanni Zane. Familia luĭ Iancu pornì spre Constantinopole abià prin Iulie. (6)

Rĕscóla din Muntenia nu isbucnise încă, dar Viziriĭ Sinan şi Ferhad se arătaŭ favorabilĭ uneĭ schimbărĭ. Bogdan n'avé, din nenorocire, banĭ; singura-ĭ avere erà o lamă lungă de şépte palme, lată de patru degete, pe care o dedeà drept sabia luĭ Attila, găsită «în ţĕrile sale».

---

(1) Biblioteca oraşuluĭ Leipzig, Rep. II, 87, f° 123 (Zamoyski către regele Polonieĭ, Lemberg, 6 Februarie 1583); *Chron. F.-L.-Olt.*, p. 71.

(2) Hurmuzaki, IV², p. 117: «ma che, quanto alla moglie et figliolo, che li manderia dove piaces[s]e a sua Maestà.»

(3) Hurmuzaki, III, p. 78.

(4) *Ibid.*, III², p 38 (instrucţiunile papeĭ către Comuleo). Cf. O. Pierling şi dr. Fr. Rački, *L. Komuloviča izvještajilistovi o poslanstvu njegovu u Tursku, Erdelj, Moldavsku i Poljsku* (în *Starine* din Agram, XIV, 1882 şi tiragiu a parte).

(5) «Maria, relicta vidua Ioannis Ianculæ, olim palatini Moldaviæ; Bohdan, eius filius» *(ibid.*, VIII, p. 190—1; IV², p. 174).

(6) *Ibid.*, III², p. 31—2; Doglioni, *L'Ungheria spiegata,* Veneţia 1595, in-4°, p. 9, 206—7, şi în Papiu, *o. c.*, I, p. 69, nota 6. Cetesc într'o genealogie a familiilor veneţiene (ms. it. VII, 808, din Bibl. Marciană, f° 168 V°): «ser Zuane Zane *quondam* Alvise *quondam* ser Marchi, in la fia *quondam domini* Gianola Rispentugni *(sic!)*, principe.» — Pentru data sosireĭ în Constantinopole, cf. Hurmuzaki, III, p. 457, No. XXIII (se citézà scrisorĭ ducale de recomendaţiune către bail, din 2 Iulie (?))

www.dacoromanica.ro

Orĭ-cum, după ce pretendentul ajunse în Constantinopole, unde Maria-l precedase, Ferhad îl numì Domn în Muntenia, pe când Sinan sprijinià pe Radu, fiul luĭ Mihnea. Capì-Aga erà și el în partida celuĭ dintâiŭ pretendent (Ianuarie 1595). (1) O armată turcéscă, sub pașiĭ Mustafà și Haidin Hassan, armată în care se găsiaŭ 4.000 de oștenĭ aleșĭ, trebuià să pue în scaun pe Bogdan și pe Ștefan-Surdul. Hanul erà chemat să sprijine armata principală, trecênd Dunărea pe la Vidin. Tătariĭ fură sdrobiți însă în douĕ lupte, la Stănescĭ și Hulubescĭ (sfârșitul luĭ Ianuarie), apoĭ oștirea turcéscă, atacată la Șĕrpătescĭ și Rusciuc, împunse fuga. Șefiĭ căḑură; Bogdan, de a căruia sórtă numaĭ se scie, fugì spre Constantinopole, aprópe singur, pe când Rusciucul erà jefuit și cercetașiĭ luĭ Michaĭ, carĭ se unesc cu Moldovenĭ și Căzacĭ, atingeaŭ Balcanĭ. (2)

Speranțele pretendentuluĭ periră. Turcĭ, carĭ voiaŭ întâiŭ să pue beglerbegĭ în cele douĕ țĕrĭ, dădură probabil de-o-camdată Muntenia luĭ Radu Mihnea (Martie). (3) Averea, pe care Bogdan o încredințase negustoruluĭ venețian Ludovici, la ḑece miĭ de galbenĭ, fu perdută, spre culmea nenorocireĭ, prin falimentul acestuia. (August). (4)

În 1597, Bogdan împrumută însă banĭ și stăruie pe lângă ambasadorul polon, Stanislav Golski, să-l recomande luĭ Ibraim, Mare-Vizir, pentru a puteà să iea Moldova la mórtea luĭ Ieremia Movilă, pe care o puneà la cale. Polonul îl dădù însă în mâna Turcilor, cerênd a i se tăià

(1) Doglioni, *loc. cit.*, p. 206—7; Hurmuzaki, III, p. 457—8; cf. *Anal. Ac. Rom.*, ser. II, XVIII, p. 104. Radu Mihnea erà un fiŭ natural (v. memoriul citat). Dovada adusă în memoriŭ, p. 101, pare decisivă. Documentul citat de Aricescu, *Revista istorică a Archivelor Românieĭ*, II, No. 1382, prin care Radu Mihnea ar întărì Aninóseĭ nisce morĭ date mănăstireĭ de «Dómna Néga, mama sa» e saŭ rĕŭ înțeles saŭ Mihnea dă din pietate acest titlu femeiĭ tatăluĭ sĕŭ. A identificà pe Vișa cu Néga, ne pare cu totul imposibil.—După o chronică rimată, publicată în E. Legrand, *Bibliothèque grecque vulgaire*, II (Paris, 1881), v. 115 și urm., Bogdan plecă din Constantinopole la 16 Decembre 1594 și sosì la 8 Ianuarie următor în Rusciuc, cu Mustafà-Pașa. Datele pa sigure, dar nu e de admis că Radu a fost înlăturat înainte de căderea luĭ Sinan. Iată ce explicare ar fi potrivită: ceĭ doĭ Viziri îșĭ trimiseră fiecare protegiațiĭ la armata de invasiune. V. și *Mem. Acad. Rom.*, seria II, XVIII, p. 104.

(2) Cf., pentru acéstă campanie, expusă maĭ mult saŭ maĭ puțin fantasist de istoriciĭ noștri, Walter, p. 17 *(principalul și decisivul isvor)*; *Chr. F.-L.-Olt*, I, p. 118; Szamosközy, II, p. 90; Bethlen, III, 533; Doglioni, *loc. cit.*; de Thou, în Papiu, I, p. 197—8; Stavrinos, în aceeașĭ culegere, III, p. 288—91; Hurmuzaki, III, p. 226, 458, 498—9; IV², p. 187, 203, 206, 209 și cele douĕ chronicĭ muntene.

(3) Hurmuzaki, IV², p. 189; cf. p. 194 și III, p. 458.

(4) Hurmuzaki, III, p. 507, 538.

www.dacoromanica.ro

nasul şi urechile saŭ a-l turcì. Apĕrat de ambasadorul frances, Bogdan erà să fie trimes la Tripoli, când o nouă pîră, că ar fi încercat să otrăvéscă pe Golski, îl aduce de pe corabie înapoĭ. Frumuseţea sa însă-ĭ scăpă viaţa: trăì ca pagiŭ al luĭ Ibraim, în palatul acestuia din Constantinopole, până pe la destituirea patronuluĭ sĕŭ. El se retrase atuncĭ la bailul veneţian, iar inimicìĭ sĕĭ, agenţiĭ luĭ Movilă, fură înşelaţi prin spânzurarea unuĭ presupus Bogdan, care fu îngropat cu pietate de Dómna Maria. (1)

În 1597, trăià la Constantinopole un renegat veneţian, Iusuf-beĭ. cu adevĕratul sĕŭ nume Cievatelli. Iusuf aveà la Veneţia o fată, anume Elena, care trăià în mănăstirea *Corpus domini*. Săracă, ea nu cugetà la căsătorie. Unchiul sĕŭ însă, cumnatul luĭ Iusuf, şeful Seraiuluĭ, Omer-Aga, se gândì la o căsătorie între Elena şi Bogdan, pe care el l'ar ajutà să se facă Domn. Tînĕrul, care fugise atuncĭ din casa luĭ Ibraim, sosì la Veneţia, la 15 August şi se înţelese cu Elena, care mulţămì pentru acéstă fericire neaşteptată.

Trebuià însă aprobarea dogeluĭ, deşì Elena nu erà încă *profesă*. Acéstă aprobare nu putù s'o capete. Bogdan fu zugrăvit Senatuluì ca unul, ce a primit religia stăpânilor sĕĭ: căsătorindu-se, voià să piardă un suflet creştin. Bogdan se oferì în zadar să lase pe Elena la Veneţia, în casa surorìĭ sale, până ce va căpĕtà Domnia. Vicariul patriarcal intervenì, şi fata luĭ Cievatelli, înzestrată de Republică, luă numele călugăresc de Deodata. Într'o scrisóre, prin care cere banì, ea blestemă pe Iusuf, «apostolul mahomedan» şi-şĭ anunţă ultima hotărîre (15 Decembre 1599). (2) Tóte stăruinţele luĭ Omer-Aga fură zadarnice. (3) Pentru a măgulì pe acesta, Michaiŭ-Vitézul îĭ arătà perspectiva stabilireĭ luĭ Bogdan în Moldova, pe care o cucerise. (20 Aprilie 1600). (4)

Întâia óră când Bogdan apare cu numele schimbat e în 1600. Ambasadorul veneţian vorbesce de un «Ştefan Bogdan» ascuns la representantul Angliei şi care nu e decât fiul luĭ Iancu, despre care Walther spune acelaşĭ lucru. Solĭ aĭ boerimeĭ moldovenescĭ anti-polone îl

(1) Cf. Walther, p. 20—1; Hurmuzaki, III, p. 509—10. Schimbarea de Vizir s'ar fi făcut, după tablele luĭ Hammer, la 23 Octobre.

(2) Hurmuzaki, IV², p. 241—2, 244, 245—7; III, p. 535, 537.

(3) Hurmuzaki, IV², p. 247.

(4) *Ibid.*, p. 21, 23. La 21 Ianuarie 1600, Bogdan, «fiul luĭ Iancu», erà încă la Veneţia.

www.dacoromanica.ro

cereaŭ de Domn în Octobre. Capu-Chehaiaua Hanuluĭ îl sprijineà, dar vrăjmășia Caimacamuluĭ servì interesele luĭ Ieremia Movilă. (1)

În 1601, pretendentul părăsesce Constantinopolul pentru a merge în Anglia. Când Turcii îĭ oferiaŭ Moldova în Novembre, el lipsià din oraș. (2) Se întórse, prin Veneția, în Iulie 1602 și se ascunse iarăși la ambasadorul engles. (3) Aveà scrisorĭ de la Elisabeta, pe care o servise în Flandra (4), dar nicĭ un ban și nicĭ un amic; cerù totuși Moldova. Între inimiciĭ sĕĭ erà și Omer-Aga, furios că-ĭ dăduse mulți banĭ fără folos.

O bucată de vreme, luptele dintre Buzescĭ și Simion aprinseră speranțele aventurieruluĭ. Cerù dintru întâiŭ, fără să-l capete, sprijinul bailuluĭ Nani. (5) Radu Michnea fu preferat însă de Turcĭ, apoĭ, în 1604, când acesta se întorsese fără succes, ambiĭ pretendenți fură trimeșĭ spre castelul asiatic al Dardanelelor. Eraŭ la început ținuți în lanțurĭ pe corabie și fórte rĕŭ tratați. (6)

Radu Michnea scăpă din închisóre în Maiŭ, când fu luat la sine de Vizir. Cât despre Bogdan, «Domnul Moldoveĭ» se îmbrăcă femeesce

---

(1) *Ibid.*, p. 300. Caimacam erà atuncĭ (din Martie) eunucul Hafiz-Ahmed-Pașa. Hammer, *Gesch. des osm. Reiches*, IV, p. 303—4.

(2) Hurmuzaki, IV², p. 44, No. XLIII. E absolut sigur că aicĭ se vorbesce de Bogdan, fiul Sasuluĭ, căcĭ «Ștefan Bogdan» e arătat ca avênd rude la Veneția *(apparentato in Venezia)*.

(3) Hurmuzaki, IV², p. 262—3. Aicĭ nenorocitul pretendent se chiamă alt-fel: «il principe Marchiò di Bogdania». Că nu e vorba de vre-un Marcu óre-care (nicĭ nu e de gândit la nepotul luĭ Michaiŭ-Vitézul și fiul luĭ Cercel; *acest* Marcu adunà în Maiŭ trupe la Satu-Mare și se aflà, în August, în Moldova, spre a se face Domn. Cf. Hurmuzaki, IV, p. 326 și *Supl.* II², p. 159—63, 192, 194), dovedesce faptul că bailul vorbesce *(loc. cit)*, despre înrudirea luĭ cu Ioan Zane și despre o cértă cu Omer-Aga, care-ĭ înaintase banĭ pentru căsătoria cu *zitella* luĭ Iusuf-Cievatelli.

(4) V. nota precedentă. A fost întrebuințat póte la apĕrarea Ostendeĭ, al căreia asediu începe în Iulie 1601 *(Hugonis Grotii Annales et historiae de rebus belgicis*, Amsterdam 1658, p. 583 și urm.).

(5) Hurmuzaki, IV², p. 263. Într'o întrevedere, nóptea, bailul sfătuì pe pretendent «să plece cât maĭ iute». Altă dată-ĭ dă numaĭ, ca rĕspuns la discursurile sale optimiste, «parole generali et officiose» (Iulie 1602). *Ibid.* Totuși numirea acestuĭ «Marchio, fiul rĕposatuluĭ Iancu» se credea posibilă, «la o nevoe mare», în August. «Marchio» erà maĭ în vîrstă decât concurentul sĕŭ Radu Michnea (p. 265). În Septembre, Turcii l'ar fi numit în Moldova, dacă ar fi isbutit candidatul lor pentru Muntenia Radu (p. 267).

(6) Pretendenții fură închiși între 3 și 21 Februarie. Hurmuzaki, IV², p. 275, 276.

www.dacoromanica.ro

şi fugì din castel în luna luĭ Iulie 1606, după doĭ anĭ trecuţĭ de captivitate. (1) În August al aceluiaşĭ an, móre Ieremia. (2)

Pretendentul fugise iarăşĭ în Anglia, unde Iacob I succedase Elisabeteĭ. De noul Rege e recomendat «Ştefan Bogdan» Electoruluĭ de Brandenburg, la 15 Octobre 1607. (3) Trimeţêndu-şĭ genealogia înainte (4), el se presintă în Berlin ca moştenitor al obligaţiuniĭ luĭ Petru Rareş, la 12 Decembre 1607. Wolfgang, scrie el luĭ Ioachim-Frederic, e, ca toţĭ ceĭ-lalţĭ principĭ moldovenĭ, un şarlatan, şi el, Bogdan, póte dovedì acésta «cu mărturiĭ de patriarchĭ şi de regĭ». N'are sinet, dar îl póte trimete maĭ târziŭ, dacă Electorul ţine un agent la Veneţia. (5).

În calea spre Londra, «Ştefan Bogdan» maĭ pusese la contribuţiune pe Electorul Saxonieĭ, faţă de care invocase comunitatea de religiune: «catolico-evangelică». (6) Împĕratuluĭ îĭ scrisese de maĭ multe orĭ în Iunie 1607, din Viena, unde aşteptă rĕspuns treĭ lunĭ de ḑile, oferind a cucerì *singur*, «în persónă», cele douĕ castele din Dardanele, carĭ ar permite închiderea floteĭ turcescĭ în Marea-Négră şi a plătì, ajuns Domn, un tribut anual de opt-ḑecĭ, şi chiar o sută treĭ-ḑecĭ de miĭ de leĭ Imperiuluĭ. Se intitulà: «Don Stephano Bogdan Despot, fiŭ al luĭ Iancu Despot, Domn al Moldoveĭ». (7)

Se întórse în Orient, prin Veneţia, în 1608, şi se ascunse într'un sat de lângă Constantinopole. Erà singur: mamă-sa şi treĭ surorĭ: Elena, Cneajna şi Despina muriseră; rĕmăsese în viaţă numaĭ el şi o a patra soră, Voica. Ca de obiceiŭ, n'aveà nicĭ un ban. (8)

---

(1) *Ibid.*, p. 284, 288.

(2) De apoplexie. *Ibid.*, p. 289.

(3) Papiu, III, p. 49—50. «Ştefan Bogdan» se întîlnise, de sigur, în Anglia, prin August, cu cel dintâiŭ ambasador turc [în acéstă ţara, Mustafà, care venià din Francia, unde suferise greŭ de fóme, «bucatele Francesilor fiind aşà de amestecate cu carne de porc, încât nu puté să le mănânce». Ellis, *Original letters illustrative of english history*, III, Londra 1824, p. 85—6.

(4) Publicată în Papiu, III, p. 46. Şi din genealogie se vede că avem a face cu Bogdan Sasul, şi nu cu adevĕratul Ştefan Bogdan. Cf. *ibid.*, p. 45. Pentru cine ar avé îndoială asupra faptuluĭ dacă «Bogdan» cu genealogia (trimésă înainte de sosirea sa) e Ştefan Bogdan, e decisiv faptul că Ştefan se numesce: descendent al lul Petru Rareş (p. 51).

(5) Papiu, III, p. 50—1.

(6) Inedit. Scrisóre fără dată. În ea, «Ştefan Bogdan» declara că vreà să rĕmâie pe lângă Iacob I şi vorbesce de serviciile ce a adus regineĭ Elisabeta.

(7) Hurmuzaki, IV, p. 415—6. Asupra castelelor pomenite, v. *Narrazione di Francesco dalla Valle, Padovano,* în *Magyar Történelmi Tár,* III, 1857, p. 16—7.

(8) Hurmuzaki, IV², p. 299.

www.dacoromanica.ro

Din satul acela venì la Constantinopole, în casa ambasadoruluĭ engles iarășĭ. (1) La 6 Octobre, el asistă, împreună cu acesta și doĭ magnațĭ polonĭ, la prânzul dat de Adam de Herberstein, ambasadorul extraordinar al Împĕratuluĭ. Se întórseră pe apă, în vre-o patru-spredece caice, cu sunete de trâmbițe și surle. (2)

De acum începe o luptă de treĭ anĭ de ḑile pentru stabilirea pretendentuluĭ în Moldova. Agentul Movilescilor, Caraiman, lucréză cu banĭ pentru îndepărtarea saŭ uciderea luĭ. Nisce Moldovenĭ, carĭ cereaŭ pe Bogdan, maltratéză pe agent, sunt bătuțĭ solid și dușĭ la Cele-Șépte-Turnurĭ; doĭ dintre dînșiĭ, liberațĭ, continuă a merge la ambasador. De aicĭ, o fórte vehementă cértă între acesta și Vizir, care strigă «că Sultanul îl va trimete în Anglia, legat la Regele sĕŭ, ca să-ĭ taie capul». Caraiman e în sfârșit împușcat de vrășmașiĭ sĕŭ politicĭ în Decembre 1609. (3)

Pe de altă parte, Domnul Ardéluluĭ intră în fórte rele relațiunĭ cu al Moldoveĭ, Constantin Movilă, ĭĭ spânzură ómeniĭ, cere voie Porțiĭ să-l gonéscă (31 Octobre 1609). În locul sĕŭ, de repețite orĭ, Gavril Báthory propune pe Bogdan. Pentru a mântuì intrigile, Vizirul cércă să prindă pe acest om îndărătnic, făcêndu-se a gonì pe agențiĭ movilescĭ și invitându-l la Bogdan-Sarai, în palatul Domnilor, ca unul ce e ales în Moldova; dar Ștefan nu se înșelă (29 Maiŭ 1610). (4)

În 1611, Báthory năvălesce în Muntenia și gonesce pe Radu Șerban, dar ţara e dată, nu luĭ Ștefan, ci luĭ Radu Michnea (Februarie 1611). Bogdan așteptà Moldova, de unde se auḑià că Movilă a fu-

(1) Nu sciŭ cine înlocuì în acest post pe Henry Lello, care-l ocupă «cel puțin până la 1605». Ellis, III, p. 84.

(2) Bibl. regală publică din München, ms. germ. 1277, f° 89 V°; altă copie în ms. 344 al Archivelor provinciale din Graz, f° 137 V°.

(3) Hurmuzaki, IV², p. 302—6. Se liberase, de toțĭ, cinci-ḑecĭ de Moldovenĭ, ca mulțămită pentru sprijinul naval promis de ambasadorul Angliei Turcilor: între dînșiĭ eraŭ însă numaĭ doĭ boerĭ póte (cf. *ibid.*, p. 302 și 304). Mare-Vizir erà, după Hammer, Murad-Paşa (11 Decembre 1606—8 Septembre 1611). Pentru paharnicul Caraiman, v. ed. V. A. Urechiă a operelor luĭ Miron Costin, II, p. 578—82; p. 594, nota 1; *An. Ac. Rom.*, seria II, x, partea administrativă (1889), p. 28.

(4) *Ibid.*, p. 305, 307—8, 308—9; cf. p. 303, No. CCCVI. Pe p. 308—9, e vorba și de o cumpĕrare a mitropolituluĭ Moldoveĭ de către Bogdan, pentru a otrăvì în împărtășanie pe Constantin Movilă (e vorba de mitropolitul Tudosie Barbovski, preceptorul de odată al luĭ Ștefan, fiul luĭ Petru-Șchiopul? Cf. Erbiceanu, *Ist. Mitr. Mold.*, p. LVII și *Vatra*, I, p. 160). Lucrul nu arată să fie adevĕrat.

www.dacoromanica.ro

git. (1) La 29 Maiŭ, principele ardelén îl cere cu stăruinţă, ca să nu cadă cele douĕ ţĕrĭ sub Poloni: trimétă-l decĭ, «cu buzduganul şi cu stégul, în Domnia Moldoveĭ», căcĭ n'a stăruit la nimenĭ decât numaĭ la Pórtă. (2) Dar Turciĭ îl acusă că a adăpostit doĭ sclavĭ cu banĭ de furat, şi trimit céuşĭ să-ĭ prindă în casa ambasadoruluĭ, care refusă voia de a cercetà (Iunie). (3) Încuragiaţĭ, Poloniĭ cer în Septembre gonirea saŭ uciderea turburătorilor de pace şi îndepărtarea ómenilor ce vin să facă intrigĭ la Pórtă: oferià solul lor mulţĭ banĭ pentru a aveà pe Bogdan. (4) Îndată sosesce alt sol ardelén (Novembre), dar Movilă declară, în acelaşĭ timp, că e gata să alunge pe Imperialĭ, pentru folosul Porţiĭ, «până în tainiţele lor». Acéstă protestaţiune de devotament nu-ĭ folosesce mult, nu e vorbă; dar cel ce-l înlocuì nu fu Bogdan, ci un pretins fiŭ al luĭ Ştefan Tomşa, care servise în Francia şi fusese prisonier în cetatea spaniolă Jaca, din Pirineĭ. Ştefan Tomşa II plécă spre Moldova la 9 Decembre (5), şi Poloniĭ, carĭ se plânsese printr'un ambasador special, Robert Cunningham, regeluĭ Iacob, capĕtă rechemarea ambasadoruluĭ regal pe lângă Pórtă (Decembre). (6) Desperat, după stăruinţĭ aşa de îndelungate, Bogdan se înfăţişézĕ, în sfârşit, înaintea Sultanuluĭ, când acesta mergeà la Seraiul-Vechiŭ şi oferă a se turcì.

(1) Hurmuzaki, IV², p. 311—3; *Supl.* I¹, p. 133—4. În Muntenia, doria să puie Báthory pe fratele saŭ nepotul sĕŭ, ba chiar s'o păstreze pentru sine, cas, când ar fi strămutat capitala celor douĕ provinciĭ reunite la Sibiiŭ (p. 315).

(2) Scrisórea luĭ Gavril Báthory către Caimacamul Iusuf-Paşa (Hurmuzaki, IV, p. 444—5). Cf. IV², p. 316—9; *Supl.* I¹, p. 136.

(3) Hurmuzaki, *Supl.* I¹, p. 135.

(4) *Ibid.*, IV², p. 332, 334. Fiind-că paginaţia volumuluĭ e greşită, însemnăm că e vorba de N-rele CCCXXXV şi CCCXXXVII. Cf. *Supl.* I¹, p. 138.

(5) Cf. *ibid.*, p. 139—40; IV², 328—31, N-rele CCCXL—XLII. Asupra legitimităţiĭ pretenţiunilor luĭ Ştefan II Tomşa, v. Xenopol, III, p. 491—2. Publicarea însă, de d-l Ioan Bogdan, a testamentuluĭ luĭ Ştefan I Tomşa (Hurmuzaki, *Supl.* II¹, p. 238—41) arată netemeinicia lor: soţia luĭ Tomşa se numià «Cambacia» şi nu Axinia, cum pretindeà Domnul de la 1611, şi testamentul nu vorbesce de nicĭ-un copil al luĭ Ştefan I, din orĭ-ce căsătorie saŭ relaţiune nelegitimă. De observat iarăşĭ că Regele Polonieĭ spune limpede, într'o scrisóre din 1612: «noĭ aşa am apucat, că Domnul Tomşa [cel de la 1563] n'a avut nicĭ-un fiŭ» (*A. Fr.*, I, p. 184). Cf. Miron Costin, în Kogălnicénu, ed. II, t. I, p. 261. — Răsboiul între Francia şi Spania, la care iea parte Ştefan II, e cel dintre aniĭ 1595 şi 1598. Tomşa intră apoĭ în serviciul Imperialilor contra Turcilor (Hurmuzaki, IV², No. CCCXLI). La Constantinopole, trăià în casa Caimacamuluĭ Iusuf *(loc. cit.)*.

(6) Cf. Hurmuzaki, IV², p. 319, No. CCCXXVII şi documentul publicat de mine în *Arch. soc. sc. şi lit. din Iaşĭ*, IV, p. 109—10; Apendice, No. II. Pentru rechemarea ambasadoruluĭ, v. Hurmuzaki, IV², p. 331, No. CCCXLIII şi *Supl.* I¹, p. 140.

www.dacoromanica.ro

Sprijinit de Capudan-Paşa, el e numit, îndată după acésta, sangiac de Prisren, în Albania, apoĭ de Brusa (Martie 1612), unde renegatul Ahmed visă odată reunirea celor douĕ ţĕrĭ sub un beglerbeg musulman, care ar fi el. (1) Restul vieţiĭ celuĭ maĭ stăruitor dintre pretendenţiĭ la tronul ţĕrilor românescĭ ne este cu totul necunoscut. Când sangiacul Ahmed îşĭ sfârşì ḑilele obscure şi acoperite cu ruşine, cu dînsul se stinse ultima mlădiţă bărbătéscă a luĭ Ştefan-cel-Mare.

(1) Cf. Hurmuzaki, IV², p. 332, 338, 340; *Supl.* I¹, p. 144.

www.dacoromanica.ro

ADAUSURI.

Domnul Ioan Bogdan bine-voind să-mĭ puie la dispoziţiune extractele luate de d-sa după documentele slavo-române din Braşov, pot întregì în chip însemnat cele spuse maĭ sus despre doĭ pretendenţĭ: Mircea, fiul luĭ Mihnea şi, maĭ ales, Bădica-Voevod. Acesta din urmă, aşa de vag, după singurele date ce se află în socotelile Braşovuluĭ şi în cronicele muntenescĭ, câştigă o fisionomie a sa şi dobândesce o istorie proprie.

I. Mircea, fiul luĭ Mihnea.

La mórtea sa, Mihnea-cel-Rĕŭ erà căsătorit cu Voica, despre care s'a vorbit şi înainte. (1) Din altă căsătorie saŭ dintr'o relaţiune nelegitimă însă, se născuse Mircea, pretendentul din 1511—1522. În adevĕr, când, după mórtea soţuluĭ eĭ, Voica izbutì să capete de la Rege ordinul de a i se liberà nisce cescĭ de argint, comandate de fostul Domn în Braşov, guvernul oraşuluĭ obiectă că ordinul regal vorbesce de «mama luĭ Mircea», ceea ce nu erà dînsa. Voica recunoscù faptul, mărginindu-se a spune că relaţiunile dintre ea şi tînĕrul Voevod eraŭ cele de iubire dintre mamă şi fiŭ. «De şi nu este născut din trupul meŭ», scrie Dómna vĕduvă, «dar îl iubesc ca pe fiul meŭ şi el mĕ iubesce tot aşa». (2) Braşoveniĭ cedară acestor protestărĭ şi dădură Voiceĭ douĕ-ḑecĭ şi treĭ din cele douĕ-ḑecĭ şi patru de cescĭ, menite

(1) P. 208.

(2) Resumat al documentuluĭ 546 din Braşov (resumatele sunt făcute după originale de d-l Bogdan).

www.dacoromanica.ro

să facă parte din zestrea Domniței Ruxanda, care se mărită cu logofĕtul Dragomir. (1) După Olahus, o altă fată a luĭ Mihnea s'ar fi măritat cu «Domnul Moldoveĭ» (?). (2) În sfârșit, Neagoe Basarab se plânge, într'o scrisóre nedatată către magistrații din Brașov, că nisce pribegĭ hoțĭ de caĭ s'ar fi refugiat in țara lor, pe lângă «Miloș, fiul luĭ Mihnea». (3)

Mircea încercă, în 1511, o năvălire în Țara-Românéscă. (4) Dintre documentele din Brașov, privitóre la dînsul, două se referă desigur la acéstă d'intâiŭ tentativă. Într'unul, pretendentul cere Voiceĭ 300.000 de aspri pentru a trece în Muntenia, unde e cerut de țară, care l-ar primì, «măcar o sută de ómenĭ să aibă»; are, în special, pentru dînsul pe boerĭ Stoica vornicul, ce mersese la regele Vladislav pentru stăruințĭ, pe cumnatul sĕŭ, logofĕtul Dragomir, pe un Radu și alțiĭ; Secuiĭ îl îndemnaŭ să-șĭ cerce norocul, și are sciință că Regele, care lipsesce din Ardél, unde nu se va întórce decât într'un an, nu l-ar desaprobà. (5) În a doua, arată mameĭ sale vitrege că a eșit din Brașov până la Cohalm, «cu toțĭ feciorĭĭ», adecă probabil ostașiĭ năimițĭ, și o asigură, cerêndu-ĭ rugăciunile pentru izbândă, că, izbutind, o va cinstì ca odată rĕposatul eĭ soț, Mihnea. (6) Póte să fie tot din 1511 și scrisórea prin care Mircea rógă pe Brașovenĭ a încredința lucrurile sale Voiceĭ. (7)

Întors în Brașov, pretendentul fu strămutat cu sila la Buda, de unde, în 1512, l-am vĕḑut fugind la Ciceŭ. (8) O scrisóre a luĭ, prin care asigură pe Brașovenĭ că «Ianăș Voevod», adecă Zápolya, i-ar fi dat la dînșiĭ arme, ce-ĭ sunt de nevoe, e datată din Cetatea-de-Baltă, 22 Ianuarie, póte 1513. (9)

Am citat în memoriŭ raportul venețian care dovedesce că Mehemet-beiŭ Basarab a avut, în 1521, ideia de a sprijinì causa pribeaguluĭ Mircea, pe care l-ar fi adus chiar in țară. (10) Aș lega de acéstă ulti-

(1) Doc. din Brașov, No. 320 (7 Septembre 1511) (chitanța Voiceĭ). Cf. maĭ sus, p. 208.
(2) *Hungaria et Attila*, ed. Kollar, Viena, 1763, p. 57.
(3) Doc. din Brașov, No. 14.
(4) Maĭ sus, p. 208; Engel, *o. c.*, p. 197.
(5) Doc. din Brașov, No. 18; *Sbornicul* bulgar pe 1896, p. 97. Cf. Fessler, *o. c.*, III, p. 290.
(6) Doc. din Brașov, No. 14; *Sborn.*, p. 98.
(7) Doc. din Brașov, No. 22.
(8) Maĭ sus, p. 208.
(9) Doc. din Brașov, No. 13; *Sborn.*, p. 99.
(10) Maĭ sus, p. 208—9.

www.dacoromanica.ro

mă încercare a luĭ Mircea cunoscută până acum scrisórea prin care el face propunerĭ de pace Braşovenilor, faţă cu carĭ Turcii i-ar fi lăsat mână liberă, promiţênd a le căpĕtà de la aceştĭ din urmă situaţiunea ce aveà Braşovul sub «fratele sĕŭ Radu», ceea ce e nouă enigmă. (1) Ar fi póte databilă în acest an şi scrisórea prin care Marele-Vornic Stănilă cere Braşovenilor a legà relaţiunĭ cu noul Domn «creştin», Mircea. (2) *Creştinătatea* pare să fi devenit un titlu pentru vînătorĭĭ de corónă pe vremea luĭ Mehemet-beiŭ.

În sfârşit, scrisorĭ maĭ puţin însemnate, şi fără criteriŭ sigur cronologic, adresate tot de Mircea Braşovenilor, cuprind asigurărĭ de prietenie, mulţămirĭ pentru noutăţĭ, reclamaţiunĭ de pribegĭ,— «Mărgineniĭ», «Danciul», cu care e gata să se împace, căcĭ l-a ertat —, daraverĭ comerciale şi de altă natură. (3)

II. Bădica-Voevod.

Documentele slave din Braşov ne spun întâiŭ cine erà Bădica. Chronicile muntene arată că efemerul Domn de treĭ lunĭ de ḑile erà vĕr primar cu Preda, tutorul şi fără îndoială unchiul de pe tată al luĭ Teodosie. (4) Dar nu numaĭ chronicile, carĭ sunt une-orĭ de o remarcabilă exactitate. D-l Tocilescu pomenesce, în monografia sa asupra mănăstireĭ de la Curtea de Argeş, după un document inedit probabil, cumpĕrarea moşiilor Topana şi Neacşul, ale mănăstiriĭ, de Neagoe de la «vĕrul sĕŭ Badea postelnicul», cu preţul de 14.000 de aspri turcescĭ, în 1519. (5)

Scrisórea prin care «boerii munteni» vestesc guvernuluĭ din Braşov alegerea luĭ «Bădica Radul Voevod», îl recomandă ca fiind «fiul luĭ Radu». (6) Al luĭ Radu de la Afumaţĭ, evident că nu, căcĭ contra luĭ se făceà doar mişcarea, şi apoĭ *acest* Radu erà prea tinĕr. Rĕmâne Radu-cel-Mare, ultimul Radu precedent. Şi, în adevĕr, scrisórea din

(1) Doc. din Braşov, No. 20; *Sborn.*, p. 98.

(2) Doc. din Braşov, No. 574.

(3) Doc. din Braşov, No. 16, 17, 19, 23, 24; *Sborn.*, p. 96. Fiind însă cu date lunare de la Novembre la Aprilie, s'ar potrivì maĭ degrabă cu timpul când Mircea a putut fi în ţară la 1521—2.

(4) V. p. 210.

(5) *O. c.*, p. 41. Dar cf. maĭ sus, în memoriu, p. 211.

(6) Doc. din Braşov, No. 551.

www.dacoromanica.ro

9 Ianuarie (1524) a luĭ «Bădica Radul Voevod» (1) către Brașovenĭ spune lămurit că el e «fiul luĭ Radu Voevod cel Bătrân [spre distincțiune de actualul Radu Voevod, de la Afumați], fiul Călugărului». (2) Însă e stabilit că Radu-cel-Mare erà fiul luĭ Vlad Călugărul. (3) Înrudirea luĭ Bădica Radu cu Basarabescii, calitatea-ĭ de vĕr primar al fraților Neagoe și Preda, trebue explicată prin femeĭ.

Chronicile muntenescĭ, carĭ atribue luĭ Bădica uciderea dubiosuluĭ Radu Călugărul, îĭ daŭ cu acest prilej titlul de Comis. (4) Comis îl numesce și o scrisóre a unuĭ Sava din Târgovisce către pârgariĭ din Brașov, scrisóre care vorbesce de «un brâŭ al luĭ Mehemet, tăiat de boeriĭ carĭ aŭ fost cu el, și anume boerul Bădica Comisul, nóptea, când dormià». (5) Bădica, în dregătoriĭ încă de sub Radu, a fost, în timpul Domnieĭ luĭ Neagoe, Mare-Postelnic, și cu acéstă dregătorie îl întâlnim în documente de-ale acestuia, din aniĭ 1516—20, ca «Badea» saŭ chiar «Bădica». (6)

În împrejurărĭ și din cause necunoscute, «fiul de Domn adevĕrat» trecù în Ardél. Probabil el e acel «Badea vornic», care cere, împreună cu logofĕtul Stoican și alțiĭ, un adăpost Brașovenilor. Doresc a fi liberĭ să plece când și unde vor voì; pârgariĭ să intervie pentru a se încuviința acest adăpost pe lângă Iosa de Som, căruia i-aŭ scris și eĭ. (7)

---

(1) Doc. din Brașov, No. 316, Monograma luĭ pórtă numaĭ numele de Radu.

(2) Doc. din Brașov, No. 316.

(3) Xenopol, II, p. 464. Asupra frățieĭ luĭ neapĕrate cu Mihnea, v. *Mem. Ac. Rom.*, secț. ist., seria II, XVIII, p. 2, nota 1 și, maĭ sus, p. 209. Scrisórea prin care Radu se plânge Brașovenilor că reține pe «vrăjmașul sĕŭ Mihnea», n'ar fi o piedică (doc. din Brașov, No. 272).

(4) V. maĭ sus, p. 210.

(5) Mehemet e Mehemet-beg, în tabăra căruia a fost un timp Bădica. Doc. din Brașov, No. 537 (resumat al d-luĭ Bogdan).

(6) Bibl. Acad. Rom., doc. 163/XX, 217/XX, 34/IX; Hurmuzaki, *Doc.*, II^3, 339 și urm. Numele de Badea erà însă obicĭnuit pe acest timp, așà în cât, după mórtea luĭ Bădica, găsim încă destuĭ «Badea» în documentele muntene (v. Bibl. Ac. Rom., doc. 282/XX, 332/XXIX; Agură și Miletică, în *Sbornicul* bulgar pe 1893, p. 352 și urm.; Aricescu, No. 1191; doc. din Brașov, No. 268). De sigur, e un altul «Bade Cotescul» trimes într'un rând Brașovenilor de Basarab III (Doc. din Brașov, No. 42). O scrisóre a luĭ Basarab numesce pe Bădica, trimes la Brașov cu Drăghicĭ Spătarul, Vornic (*ibid.*, No. 123).

(7) Doc. din Brașov, No. 532. Înțre eĭ Drăghicĭ (v. nota precedentă) și Calotă (v. *Mem. Ac. Rom.*, secț. ist., ser. II, XVIII, p. 9). Pentru Stoican, v. maĭ sus, p. 207, nota 8. Dar s'ar puteà ca documentul să fie din 1508, când Iosa erà în Ardél (Engel, *Gesch der Walachey*, p. 192). V. *Sbornicul*, *l. c.*

www.dacoromanica.ro

L-am vĕḑut în Braşov la 20 Octobre 1523.

Va fi trecut munţiĭ îndată, pentru năvălirea pe care la acea dată o pregătià. Radu de la Afumaţĭ erà pribég în Ardél, şi Turciĭ pusese Domn pe Vladislav, care se împăcă îndată cu Ungurii. (1) Pârvulesciĭ, partida basarabéscă, i se închinase, cu şeful eĭ, Banul Pârvu, în frunte. (2) Aceiaşĭ partidă ridică însă în curând stégul rĕscóleĭ şi proclamă pe noul «Radu Voevod», Bădica.

La 30 Novembre, de sigur 1523, boeriĭ partisanĭ aĭ nouluĭ Domn scriŭ Braşovenilor, anunţându-le schimbarea. Vladislav erà pus de Turcĭ şi eĭ îşĭ simţiaŭ decĭ, ca prietenĭ aĭ creştinilor, capetele ameninţate. Radu, fiŭ de Domn, pe care l-aŭ ales, a jurat credinţă Regeluĭ şi a căpĕtat şi pace de la Turcĭ. Braşoveniĭ să nu maĭ ţie decĭ la dînşiĭ pe cel-lalt Radu, căcĭ alt-fel nu vor aveà pace cu Ţara-Românéscă şi eĭ, boeriĭ, vor face ce sciŭ. (3) Aş crede că Bădica însuşĭ e acel «Radu Voevod», care scrie, la 29 Novembre (1523), pentru a da scire guvernuluĭ din Braşov că Turciĭ i-aŭ acordat stégul şi a le făgăduì aceiaşĭ prietenie şi frăţie pe care o avuse cu dînşiĭ predecesoriĭ sĕĭ.(4)

La 9 Decembre următor, boeriĭ luĭ Bădica, auḑind că Braşoveniĭ trimet în ţară pe Radu de la Afumaţĭ, scriŭ din noŭ pârgarilor, amenințându-ĭ că se vor închinà Turcilor. Pe Vladislav îl primise Domn de la Zápolya, fiind-că-l vedeaŭ «gospodar românesc», dar el s'a arĕtat nevrednic de Domnie, «căcĭ nu erà creştin, ci păgân, şi zălud, şi vrăjmaş capetelor nóstre». Aŭ trebuit, prin urmare, să ridice în scaun pe un fiŭ de Domn şi creştin autentic, precum e Bădica, vasalul Ungarieĭ şi aliatul Regatuluĭ contra Turcilor. (5)

Bădica nu vedeà însă tronul sĕŭ, de douĕ orĭ vasal, într'o ţară complet pustiită, ameninţat de un singur rival. În Mehedinţi, apăru altul. El trimise în potrivă-ĭ pe Pârvu cu curteniĭ, şi noul pretendent, anonim acesta, înghiţit cu totul de uitare, îşĭ perdu óstea şi capul. Speţa de triumfător, care erà Bădica, trimese, la 7 Decembre, vestea isprăveĭ sale la Braşov, prin Radu postelnicul. (6)

Un adversar maĭ serios erà însă Radu de la Afumaţĭ, care scià să

(1) V. p. 208.
(2) *Anon. Rom.*, în *Magasin*, IV, p. 270; Constantin Căpitanul, *ibid.*, I, p. 165.
(3) Doc. din Braşov, No. 567.
(4) Doc. din Braşov, No. 279.
(5) Doc. din Braşov, No. 551.
(6) Doc. din Braşov, No. 284.

www.dacoromanica.ro

se bată. La vestea sosireĭ acestuia în țară, «Bădica Radul Voevod» scrise iarăși (9 Ianuarie [1524]) Brașovenilor cu plângeri, explicând alegerea sa ca Domn de «boeriĭ ceĭ bătrânĭ» și amintind că s'a închinat Ungurilor și luĭ Zápolya, care ar vreà să-l menție. Spusa vrăjmașuluĭ sĕŭ, că el, Bădica, a chemat pe Turcĭ e falșă: Turciĭ aŭ venit singurĭ. (1)

Asigurările ce Bădica trimeteà în Ardél nu-l împedicară, firesce, de a stărui pentru neapĕrata recunóscere la Pórtă și de a cere ajutóre de la Turcĭ. Într'o scrisóre din Ianuarie, probabil, Radu de la Afumațĭ arată că «Bade», cu Pârvulesciĭ și puținĭ Turcĭ, se împotrivesc restabilireĭ sale și că cel d'intâiŭ se laudă că-l va gonì cu sangiaciĭ din Vidin și Nicopole până la Brașov. Cere decĭ a se trimete la Rucăr «pușcașiĭ și voiniciĭ» pentru a se împedecà invasiunea. (2)

O întîmplare neașteptată mântuì temerile și frămîntările. Turciĭ îșĭ pusese în minte să facă linisce, tăind pe toțĭ pretendențiĭ, pe prietenĭ și pe dușmanĭ, pe ceĭ trimeșĭ de Zápolya și pe ceĭ ce-șĭ aveaŭ nădejdea în sangiacĭ. La 27 Ianuarie, Radu de la Afumațĭ scrià din Târgovisce la Brașov, că a scăpat de Bădica. Acesta, care trimesese la Pórtă pentru stég — «după vechiul obiceiŭ», cum scria însușĭ la 9 Ianuarie —, află că tuiurile sosesc, eșì cu bucurie înaintea trimesuluĭ «Țaruluĭ» și fù ucis, împreună cu ₫ece din boeriĭ sĕĭ. Ucigașiĭ îndemnaŭ pe ceĭ rĕmașĭ să mérgă spre a luà din Ardél pe Domnul întărit de Sultan; dar Radu n'avù curaj să încerce buna-credință turcéscă, ci rugă stăruitor pe Brașovenĭ să-l ajute, amenințându-ĭ că alt-fel lasă pe creștinĭ. (3)

La 2 Februarie, el dedeà sciriĭ maĭ amănunțite, reînoind cererile sale de ajutor: capetele luĭ Bădica și a doĭ boerĭ fusese trimese la Constantinopole, corpul bietuluĭ Domn măcelărit găsise loc de odihnă în sepultura princiară a Déluluĭ. Boeriĭ rĕmașĭ cu ₫ile fugise la Pârvu, autorul acestuĭ incident cu sfârșit tragic. Executoriĭ poruncilor Sultanuluĭ se întórseră la Giurgiu, unde încercară în zadar să ispitéscă pe Radu de la Afumațĭ. (4)

Amĕnuntele date de documentele brașovene asupra sfârșituluĭ luĭ Bădica ne orientéză în povestirea confusă a Ragusanuluĭ Bocignoli, publicată de del Chiaro, și ne face să putem atribuì pretendentuluĭ

(1) Doc. din Brașov, No. 316.
(2) Fără dată. Doc. din Brașov, No. 225.
(3) Doc. din Brașov, No. 311.
(4) Doc. din Brașov, No. 282.

www.dacoromanica.ro

nostru pasagiul ce urmézĕ. Îl daŭ după traducerea luĭ Şincaĭ, care reproduce, în românésca sa stângace, naivitatea originaluluĭ:

«Munteniĭ, lepĕdând pe voivodul [Vladislav] cel de împĕratul turcesc trimes, pun pe un altul [Bădica] în locul luĭ. Ce, bine că nu i-aŭ căḑut la inimă împĕratuluĭ Soliman II, totuşĭ (dóră aşà poftind timpul) nu şĭ-aŭ arĕtat neplăcerea, ci îndată a trimes în Ţara-Românéscă un sol, cu treĭ sute de călăreţĭ, şi aŭ trimes stemele cele de Domnie la Voevodul cel de curând ales, adecă buzduganul, stégul, carele e făcut cu o códă de cal, şi cuca. Solul acesta, sosind în Ţara-Românéscă, se primesce cu tótă cinstea de Voevod, dar, când se făceà, înaintea boerilor şi a norodului celor adunaţĭ, a pune cuca pe capul Voevoduluĭ, îl lovesce pe acesta în cap cu buzduganul şi-l omóră, precum îĭ fusese poruncit de împĕratul turcesc. Ceĭ-lalţĭ Turcĭ, năvălind asupra boerilor, pe mulţĭ dintre dînşiĭ aŭ sugrumat, apoĭ, încălecând, aŭ fugit, în cetatea ce este făcută pe ţĕrmul Dunăriĭ, adecă în Giurgiu.» (1)

În 1525, Radu de la Afumaţĭ anunţà, prin doĭ solĭ, Braşovenilor că s'a întors de la Pórtă «zdravĕn», cu daruri, şi că domnesce. (2)

III. Marco-Voevod.

Existenţa unuĭ Marco, fiul luĭ Petru de la Argeş (1534—1541; sporadic) e adeverită de inscripţiunĭ. (3) Avem scrisórea prin care Radu [Paisie] cere de la judeţul Braşovuluĭ, «Fos [Fuchs?] Hanăş», pe doctorul Gherghe pentru fiul sĕŭ greŭ bolnav, Marco. (4) Pe de altă parte, tot între documentele slave din Braşov, e unul emanat de la «Io Marco Voevod şi Domn românesc», prin care acesta arată Braşovenilor că trimete la Sĕcuĭ, pentru nisce afaceri ale sale, pe «Roman diacul». (5) E un Domn saŭ un pretendent, răsărit o clipă într'un capĕt de ţară? Şi, maĭ ales, e fiul citat al luĭ Paisie, al luĭ Petru, saŭ,

(1) Del Chiaro, p. 114—7 şi aicĭ, Apendice, No. IV; Şincai, III, p. 233.

(2) Doc. din Braşov, No. 228.

(3) Ştefulescu, *Tismana* (Târgu-Jiu, 1896), p. 96—7; Engel, *Gesch. der Walachey*, p. 215; *An. rom.*, p. 271—2; Constantin Căpitanul, p. 176. Pentru Petru de la Argeş, cf. Bethlen, I, p. 222; Olahus, *Hungaria et Attila* (Viena 1763), p. 58; Venelin, p. 159—61, 163—5; *Sbornicul* bulgar, IX (1893), p. 355 şi urm. Descendenţa acestuĭ fiŭ al rudeĭ luĭ Olahus, Stanciu, în vol. precedent al *Analelor*, p. 2.

(4) Doc. din Braşov, No. 296. Cf. *Sborn.* pe 1896, p. 96; *Rechn. der St. Kronstadt*, II (Braşov 1889), p. 383, 652.

(5) Doc. din Braşov, No. 315; *Sborn.*, p. 99.

www.dacoromanica.ro

cum s'ar puté fórte bine, Marco, fiul luĭ Cercel, de care a fost vorba maĭ sus? (1)

La p. 209, nota 7.

Radu Călugărul e menționat într'un document intern, publicat de d-l Hasdeŭ (2), și acésta ar fi, evident, o dovadă sigură a existenței sale. Anume, Mihnea-cel-Rĕŭ întărește, la 12 Octobre 1586, mânăstirii Vieroșul dania de treĭ sate făcută de Ivașcu Golescu, carĭ treĭ sate fusese câștigate de tatăl acestuĭ boer, Radu Clucerul, prin vitejia sa în lupta de la Fântâna Țiganuluĭ, purtată de «Radu Vodă Călugărul» contra luĭ «Stroe pribégul». Radu Vodă erà un om recunoscĕtor, căcĭ maĭ dădù Cluceruluĭ, la nunta luĭ cu Caplea, un sat cumpĕrat de el cu 30.000 de aspri. (3)

Numaĭ cât acest «Radu Călugărul», prietenul și protectorul Golescilor, e Radu Paisie. Năvălirea luĭ Stroe s'a întîmplat, după chronicĭ (4), prin 1534, și în 1546 el resplătì pe Radu Clucerul (atuncĭ vistier) pentru purtarea-ĭ în întâia luptă cu pribegiĭ,—luptă pe care Domnul operdù și fugì la Turciĭ din Turnu,— dându-ĭ maĭ multe alte moșiĭ. (5)

Decĭ, până acum, și după cât sciŭ, un Radu Călugărul, rival al luĭ Preda și omorît de Bădica, nu se află aiurea decât în chronicĭ, carĭ aŭ dedublat pe Radu Paisie Călugărul, atrase de o posibilă pomenire, în 1521, a autenticuluĭ Dragomir Călugărul, ca Domn probabil Vlad; călugăr pe care îl pomenesce și Teodosie, într'o scrisóre către Brașovenĭ, ca «vrăjmașul nostru Călugărul». (6)

---

(1) V. p. 255, nota 3.

(2) *Arch. ist.*, I¹, p. 67—9.

(3) *Columna luĭ Traian*, I (1870), No. 49. Caplea, care trăià încă la 1570, avù cu Radu doĭ fiĭ, pe Marele-Logofĕt Ivașcu și Clucerul Albu din 1571—2. Fiul luĭ Ivașcu, Vlad, maĭ târdiŭ postelnic, fu botezat de Alexandru II, care-ĭ dădù la botez satul Rumânescĭ. Cf. doc. citat și *Columna*, an. citat, No. 19 și 44; Aricescu, *o. c.*, No. 1440, 1590. Numele de Caplea erà obicĭnuit pe acest timp (v. Venelin, *o. c.*, p. 189—90, etc.).

(4) Anonimul românesc, în *Magasin*, IV, p. 272 și Constantin Căpitanul, *ibid.*, I, p. 169.

(5) *Arch. ist.*, I¹, p. 49.

(6) Doc. din Brașov, No. 313. Radu Paisie e «Radu, fiul luĭ Radu», ca și Radu de la Afumațĭ (cf. Bibl. Acad. Rom., doc. 282/XX, 20 Iulie 1536 și 332/XXIX, 24 Iulie 1552).

www.dacoromanica.ro

La p. 245, nota 3.

Mama luĭ Aron e îngropată la Petrăuţĭ lângă Sucéva, cum îmĭ comunică d-l D. Onciul. Pe piatra mormîntală, se cetesc câte-và rândurĭ slavone, care sună, în traducere: «Io Aron Voevod... prea-iubiteĭ sale mame Dómneĭ... (neînţeles), din Sucéva... (neînţeles), an. 7103 [1594], luna D[ecembre] 14 ḑile şi s'a îngropat... (neînţeles).» (1)

---

(1) Іѡ Арон Воево[да]... възлюбленѣи мати своеи кнѣгини КТККЧЕ (*sic*) от Сѹчавѣ... в лто ,зрг мца д. дї днь и погреб...

Documentele inedite întrebuinţate în acest studiŭ vor apăreà în colecţiunea Hurmuzaki, vol. XI (sub presă). Dăm aicĭ însă douĕ, carĭ aŭ fost tipărite, dar cu greşelĭ ce fac folositóre o retipărire.

I.

Johann Bogdan, vonn Gottes Gnaden geborner Furst der Moldaw unnd der Ritterschafft inn Franckreich verwandt. Nach Entpietung seines freundtlichen Grusses, thuen Kundt hiemit E. E. unnd wollachtbaren Wissheitenn, welcher massen der grossturckisch Kayser Ihre Fürstliche Gnade mit gegebenem freien Glaidt hab zu sich beruffen, dieselbe auff des Konnigs inn Franckreich vleissige Recommendation inn Ihr Furstenthumb Moldaviæ, daraus ihn seine Veinde vertrieben, wiederumb einzuseczenn, wie das erscheint aus Ihrer Königlichen Majestät Certification. Dieweil aber, durch vielen Krigen, Ihre Königliche Majestät verhindert wordenn, Ihrer Fürstlichen Gnade Rais mit einem zugegebenem Ambassadorn unnd nodtwendigenn Viatico zu befurdern, seind Ihre Fürstliche Gnade verursacht wordenn die christliche Potentaten, Fursten unnd der loblichenn Stedte Burgermeister und Redt umb die behulffliche Handt zu bittenn. Hiezwischen werden Ihre Fürstliche Gnade auff dem Weg mitt leiblicher Schwacheit befallenn unnd zu Hamburgk ann die neun Monaten auffgehalten, dadurch sie inn die eusserste Nodt gerathen. Als gelangt Ihrer Furstlichen Gnade demuetigs Begherenn an E. E. und wollachtbare Wissheiten, Sie wollen ihr aus christlicher Barmherczigkeit, lehenweis oder wie sonsten das gefellig, mit einer Stewr zu Hulff kommen, und seind Ihre Fürstliche Gnade, da sie der almechtige Gott dermaeln eins zu ihren verhofftem Furstenthumb wider verhelfen, solchs mit Danck zu restituirenn erpietig, unnd will hiezwischen fur E. E. unnd wolachtbaren Wissheiten langes Lebenn unnd gluckselige Regirung Gott denn allmechtigenn bittenn. Datum *à Brunswy, le 21 septembre 1599.*

Dominationum Vestrarum

Amicus deditissimus
Jon Bogdan.

(Orig. la Bibl. Ac. Române, vitrină; Hurmuzaki, III², p. 436–7.)

www.dacoromanica.ro

II.

Iacobus, Dei gratia Magnæ Britanniæ, Franciæ et Hiberniæ rex, fidei defensor, etc. Serenissimo principi ac domino Sigismundo tertio, eadem gratia regi Poloniæ, magno duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, etc., necnon Suecorum, Gottorum, Vandalorumque ereditario regi, consanguineo, affini et fratri nostro charissimo, salutem et felicitatem. Serenissime rex, frater et amice noster charissime. Litteras vestras per aulicum vestrum Robertum Cumingham accepimus, intelleximus ex iis ea quæ de principe Moldaviæ nos rogatis; quæ cum et prioribus litteris rogassetis, nos vestræ postulationi ea respondimus quæ nunc etiam responderi æqua nobis videntur: nos, cum primum in gratiam principis moldaviensis litteras dedimus, non suspicari potuisse eam rem ad vos pertinere, tantummodo calamitate principis afflicti commotos, et scripsisse benevolas litteras ad eos qui fortunam eius iuvare possent et in impendia eius pecuniam aliquam erogasse. Deinceps neque ille nos ultra postulavit, neque profectum est a nobis aliud quicquam. Quæ cum ita sint, minime dubitamus Serenitatem Vestram existimaturam id quod egimus optimæ nostræ necessitudini, principum omnium consuetudini convenire, quorum exemplo usi sumus plurimorum, qui sui ordinis viros fortuna perculsos ope et consilio suo iuvare pro laude semper duxerunt; amicitiam vero nostram mutuam subditorumque nostrorum invicem commercium nos ubique ut sarta tectaque maneant diligentissime curaturos Serenitas Vestra certo sibi persuadeat. Datum in palatio nostro Westmonasterii, 24° die Iunii, anno Domini 1610.

Serenitatis Vestræ frater amantissimus
Iacobus Rex.

(Oxford, Bibl. Bodleiană, ms. 1729, p. 110; *Arch. soc. sc. şi. lit. din Iaşi*, IV, p. 109—10.)

Extrag din *Ungrisches Magazin* partea din documentul german (*sic*) al luĭ Nicolae Basarab, pe care o reproduce Seyvert (*Siebenbürgische Briefe*, XIII: *Von dem walachischen Wappen*). «Magasinul» e destul de rar, pentru ca reproducerea să fie îndreptăţită.

III.

... Nämlich, einen gleichgetheilten Schild, dessen Vordertheil wieder in gleiche Theile getheilet seyn soll; in dessen Obertheile der Kopf eines schwarzen Raben, der im Schnabel ein goldenes Kreutz hält in einem weissen oder silbernen Felde; im Untertheile, in einem gelben oder goldenen Felde die Pfrunde eines Löwen, so schwarz ist, welche von dem ganzen Löwen (der das Wappen unseres Fürstenthums Transalpina ist) genommen worden. In dem andern Theile soll das Wappen der Mark-

www.dacoromanica.ro

graffschaft Jalonitz seyn, welches wir ihm gleichfalls, wie unten zu vernehmen, verliehen haben: nämlich ein der Qweere nach fliessendes Wasser, in seiner natürlichen Farbe, in einem himmelblauen Felde, aus welchem Wasser eine goldene, um die Spitzen mit goldenen Zetteln gezierte Koppie hervorkömmt; über dem Schilde aber, ein offener Helm, dessen Decken zur rechten Hand Schwarz und Silber, zur linken mit Gold und Himmelblau gewirkt sind; auf dem Helm aber, zwey Cypressenbäume, in ihrer natürlichen Farbe.... (1)

IV.

Din aceeași causă de raritate a tipăriturei, dau, în sfârșit, importanta scrisóre a lui Michail Bocignoli (2), din Ragusa, către secretarul lui Carol-Quintul, Gerard Plania (29 Iunie 1524). O extrag din Del Chiaro, p. 111 și urm., care a tradus-o din latinesce.

... [I Valacchi], nazione d'ingegno rozzo ed incolto e non dissimile da' suoi armenti; nè attende all' arte militare, nè alla cura de' publici affari; amatori delle risse e delle discordie, a segno tale che per lo più non si astengono (3) dalla strage de' suoi principi; dal che n'è seguito che, sendo tributari de' soli Ungheri, son divenuti non solamente tributari, ma sudditi de' Turchi... Fù già trà di loro un principe (chiamasi da loro voivoda), il cui nome era Dragolo; uomo coraggioso e ben perito nelle cose militari. Questi, non solo difendeva bravamente le cose sue; ma, nel tempo d'inverno, sendo agghiacciato il Danubio, come ordinariamente succede, assaliva i confini de' Turchi e mettevali a ferro e fuoco. Del che sdegnato Maometto, bisavo di Solimano, moderno imperadore de' Turchi, per vendicar le ingiurie, passando il Danubio, entrò nella Valachia: Dragolo non andogli incontro, imperciocchè avea dalle campagne e da' villaggi fatto ritirare in foltissimi boschi circondati di paludi, non solamente gli uomini e gli armenti, ma eziandio tutte le cose necessarie, a segno tale che l'esercito de' Turchi dovea portarsi d'altronde ciò che al vitto eragli bisognevole. Ma il suddetto Dragolo con alquanti cavalleggieri, spesse volte in tempo di notte, per lo più anco di giorno, per sentieri e stradelle a lui

(1) E pĕcat că Seyvert nu arată unde a vĕḑut diploma, căreia deci nu i se póte dà de urmă, deși ar fi așà de interesant s'o cunóscem întrégă.

(2) Boccignoli-i saŭ Bucignoli-i (Buzignoli; slav.: Bocinich, Manatich) eraŭ o mare familie ragusană. În 1403, Marin erà rector al Republiceĭ; întâlnim pe un alt Bucignoli, Michail, în 1445 (Gelcich și Thallóczy, *Diplomatarium relationum reipublicae ragusinae cum regno Hungariae*, Budapesta, 1887, p. 103; Jireček, Споменици Српски, în Споменик-ul Academieĭ sêrbescĭ, XI, Belgrad, 1892, p. 85).

(3) În Del Chiaro: «attengono».

www.dacoromanica.ro

note, usciva dalle selve e sorprendeva molti di quei Turchi, che erano a foraggio o che si eran allontanati dal loro accampamento. Alle volte gli assaliva tutti, allorchè meno se l'aspettavano e, uccisine molti, sinchè si riducevano insieme, di nuovo si rifugiava ne' boschi, nè permetteva al nemico di attaccar la zuffa con condizioni uguali. Laonde Maometto, a cui mancavano i viveri per l'esercito e che non voleva, con grandissimo pericolo della sua gente, assalir Dragolo rinchiuso ne' boschi, avendo perduti molti de' suoi, fù costretto, senza preda e senza vittoria, di ritornarsene per dove era venuto. Ma i nobili valachi, liberati dal timor del nemico, dimenticati del benefizio ricevuto da Dragolo, incominciarono a tramare perversi consigli per la morte di lui. Detestavano la milizia, lodavano i Turchi, biasimavano le azioni di Dragolo, dicevano che la vittoria un giorno sarebbe stata di maggior pregiudizio a i vincitori che a i vinti, asserivano che non potevan soffrire di aver nemici i Turchi e risolverono di far amicizia con esso loro, mediante anche il tributo. Dragolo all' incontro sforzasi di persuader loro che non dimandin la pace da' vinti, che difendan se stessi e le cose sue con le armi, che vivano in libertà e, finalmente, che, sinch' egli fosse vivuto, non averia permesso giammai che la Valachia fosse tributaria del Turco. Persistendo esso in questa opinione, vien trucidato insidiosamente da' nobili valachi, e in di lui luogo ne vien sostituito un altro. Costui comprò la pace da' Turchi, mediante l'annuo tributo di dodici mila ungheri d'oro. I figliuoli di Dragolo e molti suoi partigiani rifugiaronsi al Turco, da cui molto benignamente accolti, fù permesso loro di menar vita cristiana; imperocchè questi non erano di rito greco, ma latino. (1) Ma i Valachi, di niuno stato contenti, non soffrirono che lungamente regnasse colui, che in luogo del defunto avevano eletto; ma, avendolo ammazzato, e non accordandosi nello eleggere un principe, rimisero la cosa al Turco. Questo elesse uno di quelli che eransi ricoverati presso lui (2); e, decoratolo con le insegne del principato, gl' impone che vada nella sua provincia, e comanda che a niun fosse lecito esser principe di Valachia se non, o eletto da lui, oppur confermato, allorchè lo avessero eletto i Valachi. Di più che, ogniqualvolta comandassegli l'andare in Costantinopoli, facesse ciò senza ritardo, come i governatori delle altre provincie. Dal che n'è succeduto che sono poi divenuti totalmente sudditi de' Turchi. In progresso poi di tempo, l'imperador de' Turchi pigliò Belgrado. (3) Bassarabba, principe de' Valachi (4), che io, sendo in Valachia, conobbi gentiluomo privato, muore lasciando un figliolo in età di sette anni. (5) A

(1) V. Bogdan, *Vlad Ţepeş*, p. 31. Şi Mihnea erà catolic, ca unul ce a fost îngropat la Dominicanĭ (v. maĭ sus, p. 16 şi Gavriil Protul, p. 71).

(2) Mihnea-cel-Rĕŭ ? V. p. 206, nota 5.

(3) Castelul cade la 29 August 1521.

(4) Neagoe.

(5) Teodosie.

www.dacoromanica.ro

questo il Turco conferisce il principato, assegnandoli tutori turchi per l'amministrazion delle cose, finchè il fanciullo venisse in età, e ciò ad oggetto che i Valachi si assuefacessero pian piano a' principi turchi, sendosi proposto nell' anima, con tal opportuna occasione, di totalmente occupar la provincia, per cui poscia considerava facilissimo il transito contro degli Ungheri, co' quali avea cominciato a far la guerra, e stimava di dover ricavar più utile dalla Valachia ogniqualvolta, a guisa delle altre provincie, fosse governata da' Turchi. Ma i Valachi non accettarono nè il fanciullo, nè i Turchi, et, in luogo del morto, sostituiscono un altro principe (1), spediscono ambasciadori al Turco, pregano che confermi il principe da loro eletto, sforzansi di persuadere che il fanciullo era per la età inutile e incapace all' amministrazione di tanto governo; oltre di che asseriscono che ciò non era l'antico uso, che si dasse la provincia a' Turchi, nè i Valacchi avrebbon giammai ciò tollerato. Per lo che irritato il Turco, comandò, contra ragione e contra ogni legge, che gli ambasciadori fossero strangolati; a gli altri, ch'eran venuti con esso loro, fece tagliare le orecchie, e così rimandolli a casa. Comanda in oltre a i bascià di Nicopoli, di Vidino e di Silistria che raccolgano gente armata e che dieno il guasto alla Valachia. Il che, risaputo da i Valachi, chiamano essi dalla Transilvania Giovanni, conte di Sepusio (2), danno se stessi e le cose loro nelle di lui mani, ribellandosi apertamente da' Turchi. Egli, assoldate genti, viene in Valachia, e tiene indietro i Turchi, che disponevansi per dar il guasto al paese. Il che, sendo riferito all' imperadore de' Turchi, temendo che gli Ungheri non occupassero la provincia, proponendo le antiche condizioni, cominciò a trattar la pace co' Valachi. Questi molto volentieri l'accettarono, esortati a ciò dal conte, il quale temeva l'umor volubile di quella nazione, inclinata sempre alle ribellioni. Si stabilirono gli accordi: che l'imperador de' Turchi dichiarasse principe qualcun di quei Valachi che aveva presso di se; che li Valachi pagassero il tributo come prima e che risarcissero tutto ciò che non avevano dato ne' tributi decorsi; che, del resto, non avessero per l'avvenire i Turchi altro potere nella provincia. Aggiustate in tal modo le cose, ricevono il voevoda mandato dal Turco. (3) Il conte di Sepusio ritornasene a casa sua. Ma i Valachi, sempre mal contenti dello stato presente, ne cercano uno diverso, imperocchè, scacciato il voevoda mandato dall' imperadore de' Turchi, ne sostituiscono un altro. (4) La qual cosa benchè dasse fastidio al Turco, nondimeno (richiedendo forse così il tempo) dissimulonne il dispiacere, e, immantinente destinato per la Valachia un ambasciadore

(1) Vlad.
(2) De Zips, Ioan Zápolya.
(3) Vladislav.
(4) Bădica. V. la adausurĭ, capitolul ce-l privesce.

www.dacoromanica.ro

con 300 uomini a cavallo, spedisce le insegne del principato al principe nuovamente eletto: cioè la mazza ferrata, lo stendardo (che sogliono adoperar in guerra tutti i governatori che i Turchi chiaman sangiacchi), il qual è fatto con una coda di cavallo; in oltre, un certo ornamento da testa, contornato di filo d'oro, a guisa di diadema. (1) Costui, gionto nella Valachia, viene onorevolmente accolto dal voevoda; ma, nel mentre che, alla presenza de' nobili del paese e della plebe, finge di accomodargli alla testa il berrettone, gli percuote il capo con la mazza ferrata e uccide il voevoda, come dall' imperador de' Turchi era stato comandato. Gli altri soldati, avventatisi contro a' nobili, ne strangolan molti, e, montati a cavallo, senza trovar resistenza, andarono al castello che è fabbricato sulle rive del Danubio (2), che i Valachi, fatti tributari de' Turchi, consegnaron loro dopo la morte di Dragolo. Ciò saputosi dal conte di Sepusio, andò celeramente in soccorso della provincia, per tener lontano il comune pericolo col cimento comune. (3) Imperocchè, se i Turchi occupassero la Valachia, saria perduta tutta la Transilvania, di cui egli è principe sovrano....

(1) Cuca.
(2) Del Chiaro explică acest castel prin Giurgiu.
(3) V. mai sus, p. 211, nota 2.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Pag.

I. Pretendenți neidentificabili. — Danciu Țepeluș, Mircea fiul lui Mihnea . 205
II. Bădica-Voevod 209
III. Bogdan-Constantin și Wolfgang 211
IV. Ștefan Mâzgă 220
V. Despoții (Dumitrașco, Gheorghe și Carol) 225
VI. Nicolae Basarab 227
VII. Ioan Bogdan. 229
VIII. Familia Potcóvă (Ioan, Alexandru) 234
IX. Lăpușneniĭ: Constantin Alexandrovicĭ (?) 240
a) Petru . . . . . »
b) Ștefan 242
c) Ilie. 243
d) Ionașcu 244
e) Fiiĭ luĭ Bogdan (Ioan Iancu și Alexandru-cel-Rĕŭ). 245
X. Ștefan Bogdan și Lazăr 248
XI. Bogdan Sasul 251
Adausurĭ: I. Mircea, fiul luĭ Mihnea 260
II. Bădica-Voevod 262
III. Marco-Voevod. 266
Despre Radu Călugărul din 1521 267
Despre mama luĭ Aron-Vodă 268
I. Scrisóre a luĭ Ioan Bogdan (Braunschweig, 21 Septembre 1599), prin care cere un ajutor magistraților din Braunschweig 269
II. Scrisóre a luĭ Iacob, regele Angliei, către Sigismund III, regele Poloniei, explicând de ce a sprijinit pe Iancu Sasul 270
III. Fragment dintr'o diplomă de marchis al Ialomiței acordată de pretendentul Nicolae Basarab germanuluĭ Hans Heher (Sevilla, 1569) . . . »
IV. Fragment din scrisórea luĭ Mihail Bocignoli din Ragusa către Gerard Plania, secretarul luĭ Carol-Quintul, despre luptele lui Vlad Țepeș cu Turcii și competițiile în Țara-Românéscă după mórtea luĭ Neagoe Basarab (29 Iunie 1524) 271

www.dacoromanica.ro

1.

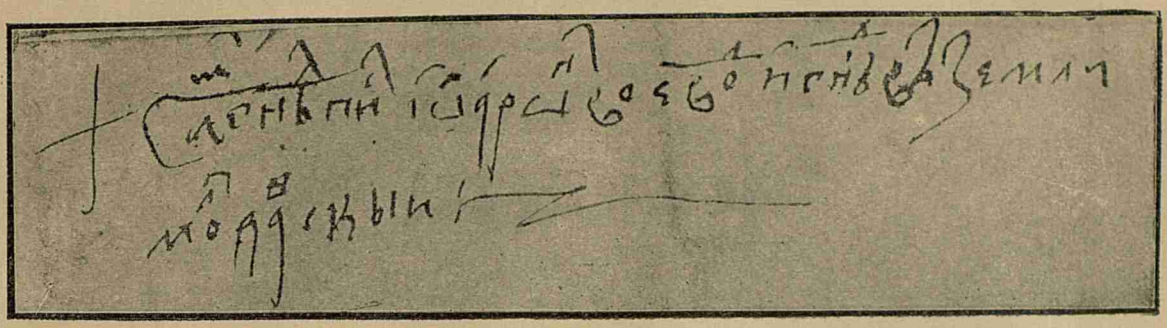

2.

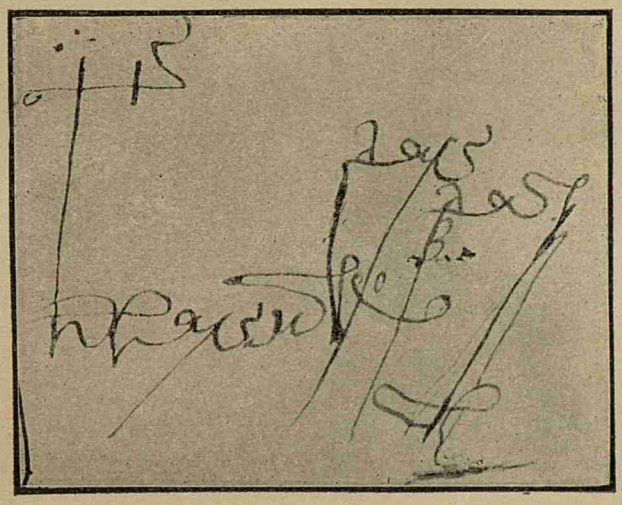

3.

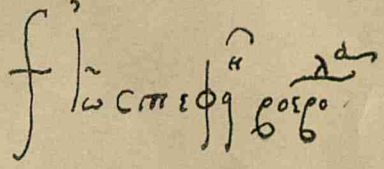

4.

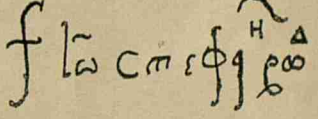

Le 21 septembre 1599

a brunsuy

5.

Amicus deditissimus

Jon. Bogdan

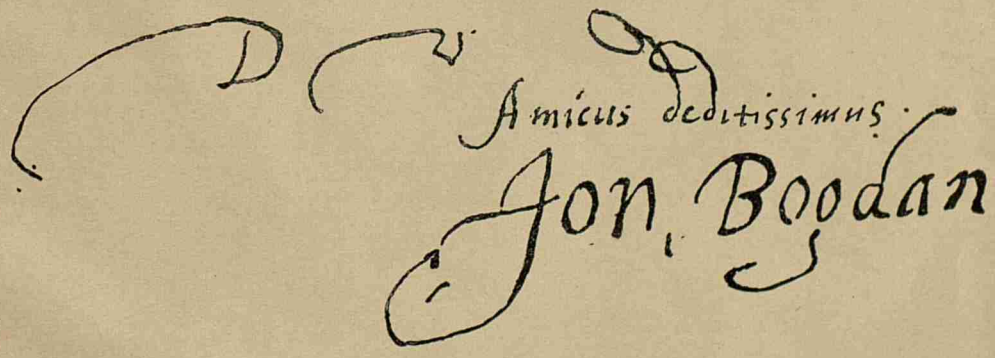

1. Iscălitura luĭ Aron-Vodă, după un doc. din Arch. din Innsbruck (v. Hurmuzaki, XI; sub presă).
2. Iscălitura luĭ Ştefan Surdul, după un doc. din aceleaşĭ Archive (*ibid.*).
3 şi 4. Iscălitura luĭ Ştefan Răzvan, după douĕ doc. din Arch. Statuluĭ.
5. Iscălitura luĭ Ioan Bogdan (de mâna luĭ ?), după un doc. din Bibl. Acad. Rom. (v. *Apendice*, I).

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro